ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

ВТОРИ ДОБРОВОЛЕН НАЦИОНАЛЕН ПРЕГЛЕД НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СЪДЪРЖАНИЕ

I. ОСНОВНИ ПОСЛАНИЯ 4

II. ВЪВЕДЕНИЕ 6

III. НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ 9

IV. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ И КООРДИНАЦИЯ 11

V. ИЗПОЛЗВАНА МЕТОДОЛОГИЯ 13

VI. ИНТЕГРИРАНЕ НА ИЗМЕРЕНИЯТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ 16

VII. ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ 22

VIII. МЕХАНИЗЪМ ЗА ПАРТНЬОРСТВО СЪС ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ 24

IX. АНАЛИЗ НА НАПРЕДЪКА В ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ 27

Цел 1 Изкореняване на бедността 29

Цел 2 Предотвратяване на глада 34

Цел 3 Добро здраве и благополучие 39

Цел 4 Качествено образование 44

Цел 5 Равнопоставеност на половете 49

Цел 6 Чиста вода и санитарно-хигиенни условия 53

Цел 7 Достъпна и чиста енергия 58

Цел 8 Достоен труд и икономически растеж 62

Цел 9 Промишленост иновации и инфраструктура 67

Цел 10 Намаляване на неравенствата 71

Цел 11 Устойчиви градове и общности 77

Цел 12 Отговорно потребление и производство 83

Цел 13 Борба с климатичните промени 87

Цел 14 Живот под водата 92

Цел 15 Живот на Земята 97

Цел 16 Мир, справедливост и силни институции 103

Цел 17 Партньорства за целите 108

X. УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА МЛАДЕЖТА 111

XI. УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩИНИ 122

XII. СРЕДСТВА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 133

XIII. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СЛЕДВАЩИ СТЪПКИ 136

XIV. ПРИЛОЖЕНИЯ 139

Приложение 1 Представяне на добри практики при изпълнението на Целите за устойчиво развитие 140

Приложение 2 Статистически данни 162

I. ОСНОВНИ ПОСЛАНИЯ

Основни послания

България потвърждава своята дълбока ангажираност към изпълнението на Целите за устойчиво развитие (ЦУР, Целите) и продължава да работи усилено за постигането им.

Страната поставя силен акцент върху участието на цялото общество в процеса на тяхното постигане и отдава значение на приноса на всички заинтересовани страни в него. Целите се разглеждат в техния комплексен характер, взаимообвързаност, допълване и синергия, като се отчита важността на баланса между тях.

България осигурява съгласуваност на отделните области на държавната политика с Целите, като полага усилия за координиране на общите национални действия и осигуряване на политическо лидерство на този процес.

Фокусът на Втория доброволен преглед на Република България е върху постигнатото до момента и откроените предизвикателства и възможности за национално икономическо и обществено развитие.

Прегледът на националния напредък в постигането на Целите за периода от 2015 до 2024 г., показва, че:

- ✓ България отбелязва значителен напредък в борбата с бедността и преодоляването на глада. От началото на изпълнението на Дневния ред за устойчиво развитие „Да преобразим света“ делът на населението под международната линия на бедност намалява петкратно, а населението в риск от бедност намалява почти двойно.
- ✓ Увеличените инвестиции в образованието и здравеопазването подготвят бъдещите поколения за предизвикателствата на утрешния ден.
- ✓ Насърчава се използването на зелени технологии и иновации, които подкрепят устойчивото икономическо развитие.
- ✓ Усилията за опазване на природните ресурси и биоразнообразието са ключови за устойчивото бъдеще на страната.
- ✓ Напредъкът в постигането на равенство между половете е значителен, като страната продължава да подкрепя правата на жените и тяхното участие в обществения и икономическия живот.
- ✓ България работи активно за включването на маргинализираните и уязвимите групи в обществото, чрез различни социални програми и инициативи.
- ✓ Силните и прозрачни институции са в основата на устойчивото развитие. България продължава да работи за подобряване на ефективността и прозрачността на своите институции.
- ✓ Насърчаването на активното участие на гражданите в процесите на вземане на решения е от съществено значение за устойчивото развитие.
- ✓ България осъзнава важността на международното сътрудничество и глобалните партньорства за постигане на ЦУР. Страната активно участва в международни инициативи и обмен на добри практики. Сътрудничеството с европейските партньори е ключово за регионалното развитие и стабилност.

Прегледът също така дава възможност да се идентифицират области, в които са необходими допълнителни усилия за справяне с конкретни предизвикателства:

- ✓ Осигуреността на процеса на правене на политики с адекватни и навременни данни е от ключово значение за неговата ефективност. В бъдеще България ще постави акцент върху развитието на националните информационни системи и подобряването на събирането и анализа на статистически данни, свързани с устойчивото развитие. Осигуряването на достъп до качествени данни ще подпомогне процеса на вземане на решения и ще предостави на всички заинтересовани страни необходимата информация за ефективно участие в планирането и изпълнението на политиките.
- ✓ Пречките пред постигането на значителна част от Целите могат да бъдат преодолени много по-бързо и ефективно чрез засилен фокус върху местните политики и адресирането на предизвикателствата на по-ниски териториални нива, при изграждане на ефективен многостепенен механизъм на управление. България ще насочи значителни усилия към ангажиране на местните власти и насърчаване на устойчивото регионалното развитие, както и към осигуряване на съответствие при изпълнението на политиките за териториално развитие с националните приоритети и с Целите, като се засили съгласуваността и взаимодействието между централната и териториалната власт в това направление.

II. ВЪВЕДЕНИЕ

Въведение

През септември 2015 г. Общото събрание на Организацията на обединените нации (ООН) приема Дневен ред за устойчиво развитие за периода до 2030 г. „Да преобразим света“, който включва 17 Цели за устойчиво развитие и 169 подцели към тях. Дневният ред представлява ангажимент за изкореняване на бедността и постигане на устойчив свят до 2030 г. и след това, който поставя благосъстоянието на хората и здравето на планета в основата си.

България разглежда Целите като дългосрочен ангажимент на страната, който е заложен в рамковия национален стратегически документ – Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030.

Значимост на Втория доброволен национален преглед

През месец март 2024 г. българското правителство стартира процес на подготовка на Втори доброволен национален преглед за изпълнението на ЦУР в България. Първия доброволен национален преглед страната ни е представила през 2020 г.

Вторият доброволен преглед показва ангажираността и приноса на България към глобалните усилия за постигане на устойчиво развитие, като подчертава важността на сътрудничеството на национално и международно ниво за постигането на тези цели.

С помощта на прегледа България показва напредъка в своите усилия и постигнати резултати в изпълнението на ЦУР, споделя своя опит и се възползва от опита на други държави, което е изключително ценно за подобряване на ефективността на процеса.

Чрез анализа на текущото състояние на изпълнението на Целите на национално ниво се открояват постигнатите резултати, идентифицират се предизвикателствата и се определят областите, в които са необходими допълнителни усилия, което ще подпомогне процеса на формулиране на национални стратегии и политики за устойчиво развитие. Вниманието е насочено към приоритетни области и действия, които трябва да бъдат предприети за по-ефективно изпълнение на Целите.

Прегледът играе важна роля за информиране на гражданите за усилията на държавата в посока устойчиво развитие, като насърчава ангажираност, участие и подкрепа от обществото за постигането на ЦУР.

Първи доброволен национален преглед на изпълнението на Целите за устойчиво развитие през 2020 г. – основни изводи и научени уроци

Първият доброволен национален преглед на България в изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие показва значителни постижения, но също така и области, които изискват допълнителни усилия и внимание.

Основни изводи

От началото на изпълнението на Дневния ред за устойчиво развитие „Да преобразим света“, България отбелязва значителен напредък в борбата с бедността и преодоляването на глада.

Прогрес е постигнат в областта на равнопоставеността на половете, със специално внимание към равните права и възможности за жените и момичетата.

Акцентира се върху подобряването на качеството на образованието и здравните услуги. Отбелязан е напредък в приобщаващото образование и намаляването на броя на преждевременно напускащите учебната система ученици.

Страната работи активно за стимулиране на икономическия растеж и създаване на качествени работни места. Подкрепят се иновациите и предприемачеството, особено сред младежите и уязвимите групи.

Усилено се работи за увеличаване на дела на възобновяемите енергийни източници и подобряване на енергийната ефективност, както и за намаляване на енергийната зависимост.

Разработват се и се прилагат стратегии за подобряване на транспортната инфраструктура и свързаност, като част от усилията за устойчиво развитие.

Мерките за социална защита и включване се насочват към най-уязвимите групи, включително хората с увреждания и ромската общност.

България предприема действия за справяне с климатичните промени, включително мерки за намаляване на вредните емисии и адаптация към неблагоприятните климатични явления.

Научени уроци

Първият доброволен национален преглед на изпълнението на Целите за устойчиво развитие в България извежда ценни уроци и идентифицира важни области за подобрение, които са отчетени и адресирани при подготовката на Втория доброволен национален преглед.

Въз основа на първия преглед е установено, че е необходимо да се засили координацията между различните заинтересовани страни. Създаденият през 2023 г. национален координационен механизъм играе ключова роля в постигане на интеграция между икономическите, социалните и екологичните аспекти в националните политики за устойчиво развитие на България, като насърчава междуведомственото сътрудничество и обмена на информация, което води до по-ефективно разпределение на ресурсите и повишена прозрачност.

Националната програма за развитие България 2030 осигурява стратегическа рамка, свързваща националните приоритети с глобалните цели за устойчиво развитие. В резултат на научените уроци от първия преглед, програмата е разработена по начин, който подобрява обвързаността на националните стратегически приоритети с тези на устойчивото развитие, оптимизира се използването на ресурсите и се увеличава въздействието на политиките. В процеса на стратегическо планиране сега се включва по-целенасочена интеграция на устойчиви практики, като се насърчава икономически растеж, социална справедливост и опазване на околната среда.

Един от ключовите уроци от първия преглед е необходимостта от по-широко участие на заинтересованите страни. При подготовката на втория преглед, процесът е надграден, за да включва по-всеобхватно участие на неправителствените организации, бизнеса, академичните среди, младежите и местните власти. Този подход обогати диалога, включи различни гледни точки и обхвана всички ключови заинтересовани страни в обществото. Включването на по-широк кръг от участници подобри легитимността и припознаването на политиките, както и мобилизира допълнителни ресурси и идеи.

Инвестициите в иновации и технологии, играят ключова роля в стимулирането на устойчив икономически растеж. Вторият преглед акцентира върху ускоряването на прехода към зелена икономика, увеличаването на енергийната ефективност и създаването на нови работни места чрез внедряване на нови технологии и иновации. Това повишава конкурентоспособността на българската икономика на международния пазар.

Подобряването на образователната система и насърчаването на ученето през целия живот са идентифицирани като критични области в първия преглед. Вторият преглед подчертава значението на тези инвестиции за повишаване на квалификацията на работната сила и адаптирането ѝ към новите изисквания, което увеличава икономическата продуктивност и подпомага социалното включване и намаляване на неравенствата.

Разработването и прилагането на политики и програми за социална защита и подкрепа на най-уязвимите групи осигурява, че никой няма да бъде изоставен. Вторият преглед акцентира върху подобряването на социалното благосъстояние и гарантирането на основни права и услуги за всички граждани, с цел засилване на социалната кохезия и стабилност и насърчаване на равенството и справедливостта.

III. НАЦИОНАЛЕН КОНТЕКСТ

Национален контекст

Политическа среда

Периодът 2020-2024 г. в България е белязан от значителна политическа нестабилност, характеризираща се с провеждането на седем извънредни парламентарни избора: три през 2021 г., един през 2023 г. и три през 2024 г. Политическата фрагментация и трудностите при формиране на стабилно правителство доведоха до няколко коалиционни управления с кратък хоризонт на действие. В случай, че политическата нестабилност продължи, това може да се отрази негативно на усилията за реализиране на ключови реформи в области като борбата с корупцията, върховенството на закона, зеления преход, икономическата диверсификация и дигиталната трансформация.

Икономическа среда

Българската икономика премина през редица кризи и шокове, предизвикани от пандемията от COVID-19 и последвалия военен конфликт в Украйна. Въпреки тези предизвикателства, икономиката успя да отбележи значително възстановяване и растеж. През 2021 г. БВП на страната нарасна с 7.7%, последвано от 3.9% през 2022 г. и 1.8% през 2023 г. Данните на НСИ показват, че през второто тримесечие на 2024 г. БВП нараства с 2.1%, в сравнение с второто тримесечие на 2023 г., и с 0.5% спрямо първото тримесечие на 2024 г. До края на 2024 г. се очаква ускорение на растежа до 3,2%, подкрепено от вътрешното търсене. България успя да ускори конвергенцията на доходите със средните за ЕС стойности, което е положителен сигнал за икономическата стабилност на страната. Иновациите и технологичният напредък също играят ключова роля в стимулирането на устойчив икономически растеж.

Социална среда

Пандемията от COVID-19 и последвалите кризи оказаха значително влияние върху *социално-икономическото развитие на България*. Пандемията изведе на преден план проблеми в здравеопазването и образователната система, които се нуждаят от сериозни реформи и инвестиции. Негативните социално-икономически последици доведоха до увеличаване на бедността и социалното изключване, особено сред най-уязвимите групи, като хора с по-ниско образование, млади хора на несигурни работни места, възрастни, хора с увреждания и нископлатени работници. Въпреки тези предизвикателства, България направи значителни усилия за подобряване на социалната защита и интеграцията на уязвимите групи, като насърчи по-широко участие на заинтересованите страни и прилагане на интегриран междусекторен подход.

Изпълнението на целите за намаляване на бедността и социалното изключване е тясно свързано с икономическото развитие и динамиката на социално-икономическите процеси. За справяне с тези предизвикателства, усилията са насочени към подобряване на процесите по разработване, изпълнение и координация на политиките за борба с бедността и социалното изключване. Акцент се поставя върху прилагането на иновативни модели и услуги за насърчаване на социалното включване.

Демографска ситуация

Демографската ситуация в България остава неблагоприятна с продължаващо намаляване и застаряване на населението. През 2023 г. раждаемостта е с коефициент 8.9‰, докато смъртността е с коефициент 15.7 ‰ - най-високият в ЕС. Тези тенденции оказват дълготрайно влияние върху пазара на труда и социалната сфера, което изисква целенасочени политики за демографско възстановяване и в дългосрочен план обръщане на негативните тенденции.

Националният контекст, в който се извършва Вторият доброволен национален преглед на изпълнението на Целите за устойчиво развитие, е силно динамичен и изпълнен с предизвикателства. Въпреки описаните предизвикателства, страната отбелязва значителен напредък и показва ангажираност към преодоляване на съществуващите предизвикателства чрез целенасочени политики и координирани усилия на всички заинтересовани страни. Положителните елементи включват икономическото възстановяване, напредъка в технологиите и иновациите, както и усилията за социална интеграция и демографско възстановяване. България продължава да работи за постигане на устойчиво развитие, като се стреми да изгражда по-добро бъдеще за своите граждани.

IV. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗМИ И КООРДИНАЦИЯ

Институционални механизми и координация

С Постановление на Министерския съвет № 52 от 10 април 2023 г. за организация и координация на наблюдението и отчитането на изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие е създаден национален координационен механизъм за проследяване на изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие. Механизмът описва отговорностите и ангажиментите на всички институционални участници, различните аспекти от процеса на осигуряване на съответствие на националната стратегическа рамка с тях, отделните етапи на проследяване и отчитане на напредъка в изпълнението ЦУР. Създаденият механизъм дава възможност за систематизиране на усилията на България за устойчиво управление на процеса на изпълнение на ЦУР.

Съгласно Постановлението, Министерският съвет ръководи процеса на наблюдение и отчитане на изпълнението на ЦУР на национално ниво, както и възлага изготвянето и одобрява доброволните национални прегледи за изпълнението на целите на ООН за устойчиво развитие. При изпълнение на тези своите функции Министерският съвет се подпомага от Съвета за развитие, който съгласно чл. 2, т. 8 на ПМС № 77 от 16 май 2023 г. за създаване на Съвет за развитие при Министерския съвет, координира отчитането на напредъка по изпълнението на ЦУР, съгласува и предлага за одобрение от Министерския съвет доброволните прегледи по тяхното изпълнение и следи за осигуряване на съответствие с ЦУР на всички документи от националната стратегическа рамка, които се внасят за разглеждане от Съвета. Въведено е изрично изискване, при изготвяне на предложение за разработване на нов документ от националната стратегическа рамка, задължително да се опише неговото съответствие с ЦУР.

Със Заповед на министър-председателя Р-119 от 04.07.2023 г. е създадена и функционира и нарочна работна група към Съвета за развитие, която:

- подпомага работата на Съвета за развитие при организация и координация на наблюдението и отчитането на изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие;

- обобщава и предоставя информация за предизвикателствата, предприетите мерки и постигнатия напредък по отношение изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие;

- следи за напредъка, докладва и анализира динамиката на показателите за наблюдение на напредъка по постигане на Целите на ООН за устойчиво развитие от националния списък с показатели.

Обезпечеността на процеса на изпълнение на ЦУР с надеждни и качествени данни е от ключово значение за ефективността на процеса на проследяване на напредъка в тяхното изпълнение на национално ниво. В тази връзка, с Решение на Министерския съвет № 613 от 11 септември 2023 г. е приет Национален списък с показатели за наблюдение на напредъка по постигане на Целите на ООН за устойчиво развитие. Националният статистически институт, в тясно взаимодействие с дирекция „Стратегическо планиране“ в администрацията на Министерския съвет, координира дейността по разработването на националния списък с показатели за наблюдение на напредъка по постигането на ЦУР. В списъка са включени 215 индикатора, обхващащи всички 17 Цели за устойчиво развитие. Данните по показателите се актуализират регулярно, което позволява по-висока ефективност на процеса на проследяване на напредъка на страната.

V. ИЗПОЛЗВАНА МЕТОДОЛОГИЯ

Използвана методология

Събиране на данни и информация

Обезпечеността на процеса на изпълнение на ЦУР с надеждни и качествени данни е от ключово значение за ефективността при проследяването на напредъка в тяхното изпълнение на национално ниво. В тази връзка, приемането на Национален списък с показатели за наблюдение на напредъка по постигане на Целите на ООН за устойчиво развитие е от ключово значение за осигуряване на необходимата основа за извършване на ефективен мониторинг. Националният списък е формиран на базата на показатели с източник НСИ, Евростат, ООН - глобалния списък с показатели (Global SDGs list), както и националнии и други допълнителни източници, като общо включва 215 показателя.

В настоящия преглед са включени само онези показатели от националния списък, по които има налични данни за сравнение с останалите държави от ЕС.

Създадена е необходимата организация за обезпечаване на процеса на подготовка на Втория доброволен национален преглед с актуални данни по показателите, включени в Националния списък с показатели за наблюдение на напредъка по постигане на ЦУР. НСИ актуализира данните по показателите в списъка, което послужи като изходна база при подготовката на прегледа и анализа на напредъка на България по 17-те ЦУР. Прегледът включва данни по показателите от Националния списък, актуални към 31 октомври 2024 г.

В процеса на извършване на прегледа е наблегнато на инклузивен подход, който ангажира всички ключови заинтересовани страни. Кампанията за взаимодействие със заинтересованите страни е организирана въз основа на специално разработен за целта Механизъм, който включва описание на ключовите заинтересовани страни, възможните канали за комуникация с тях и ключови послания. За управление на кампанията е използван План за комуникация със заинтересованите страни, който включва планирани действия, типове заинтересовани страни, цели, планирани мероприятия и график за тяхното провеждане. За да бъде осигурено включването на широк кръг заинтересовани стани е извършено тяхното картиране от отговорните държавни институции за всяка от целите. В резултат е изготвен общ списък на ключовите заинтересовани страни, който е използван при провеждане на отделните дейности от кампанията за тяхното ангажиране в процеса на подготовка на Втория доброволен национален преглед.

На първо място, до тях е изпратен Въпросник за получаване на обратна връзка по изпълнението на Целите. Проучването е проведено в периода 15 април - 31 май 2024 г, чрез онлайн анкета. Извадката е формирана по метод на отзовалите се (self-selection sampling). Поканата за попълване на Въпросника е разпространена до индентифицираните по всяка от Целите ключови заинтересовани страни, както и е публикувана на интернет Портала за обществени консултации на Министерския съвет, с оглед осигуряване на по-голяма видимост и участие. В периода на провеждане на проучването са получени 88 отговора. Получената информация е качествена.

На следващо място, предложения за добри практики в изпълнението на ЦУР са получени чрез провеждане на два конкурса, инициирани от дирекция „Стратегическо планиране“ в администрацията на Министерския съвет. Първият конкурс е за представителите на държавната администрация, проведен е в периода м. април – м. септември 2024 г. и е реализиран чрез създаване на допълнителна категория „Устойчиво развитие“ в ежегодния конкурс на Института по публична администрация за добри практики в държавната администрация. Вторият конкурс е за предложения за добри практики от заинтересованите страни извън държавната администрация. Той е проведен в периода м. април – м. юни 2024 г. Информацията за конкурса е разпространена чрез отговорните държавни институции и чрез публикуване на покана за участие в конкурса на Портала за

обществени консултации на Министерския съвет. В рамките на конкурса са получени 37 предложения.

Анализ на данни и информация

Методологията на Анализа на напредъка в изпълнението на ЦУР включва преглед на изпълнението на 17-те ЦУР на базата на показателите от Националния списък.

В аналитичната част на документа, в абсолютен план, е проследен напредъка в стойностите на показателите от националния списък по всяка цел, като за отправна точка е използвана 2015 г. В допълнение е използван и сравнителния анализ, като похват за позициониране на страната в процеса на изпълнение на целите предвид липсата на национално определени целеви стойности по преобладаващата част от показателите. В този контекст, постигнатите средно за ЕС стойности по отделните цели и показатели са разгледани в анализа като своеобразна отправна точка, а отстоянието на България от тях - като индикация за това дали страната се приближава или отдалечава от изпълнението на ЦУР, както и за скоростта на това движение.

Информацията за напредъка в изпълнението на Целите е подадена от отговорните държавни институции, на базата на разработена структурирана форма, организирана по различни направления и ключови моменти от изпълнението. Към формата са представени инструкции за попълване и разяснения за обхвата и фокуса на отделните раздели, въз основа на приетата примерна структура на съдържанието на Втория доброволен национален преглед.

Направена е логическа проверка и филтриране на данните за грешки и прекъсвания в динамичния ред.

Информацията е структурирана по цели, като за всеки показател е предоставена информация от 2015 г. до последната година, за която има налични данни. Направените статистически изчисления са представени в Приложение 2. Част от показателите са визуализирани чрез графично представяне.

Качествената информация, получена при обработката на данните от Въпросника за получаване на обратна връзка от заинтересованите страни е обобщена и анализирана в следните направленията - напредък в изпълнението на целите, предизвикателства и действия за тяхното преодоляване.

Предложенията, получени в рамките на двата конкурса за добри практики, свързани с изпълнението на ЦУР, са оценени по нарочна методология и критерии от независими оценителни комисии. Оценката е извършена на два етапа – допустимост и оценка на качеството. Отличените добри практики от двата конкурса са включени в прегледа по всяка от Целите.

VI. ИНТЕГРИРАНЕ НА ИЗМЕРЕНИЯТА НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ

Интегриране на измеренията на устойчивото развитие

Взаимовръзки между Целите за устойчиво развитие

Устойчивото развитие изисква интегриран и балансиран подход, който да обхваща трите основни направления: икономическо развитие, социална справедливост и опазване на околната среда. Взаимосвързаността между тези направления е от съществено значение, до степента, в която напредъкът в една област може да подпомогне или възпрепятства напредъка в друга. В България този интегриран подход е основополагащ за политиките и стратегиите, насочени към дългосрочен просперитет и устойчивост.

Икономическото развитие е критично за подобряване на жизнения стандарт и създаване на работни места. България се стреми към устойчив икономически растеж, чрез насърчаване на иновациите, икономическата диверсификация и дигиталната трансформация. Ключова е ролята на насочването на инвестициите към сектори с висока добавена стойност, като по този начин се стимулира конкурентоспособността на страната. В същото време, усилията за повишаване на икономическата активност са съчетани с грижа за социалната справедливост.

В България са предприети конкретни мерки за намаляване на бедността и социалното изключване, като се обръща особено внимание на уязвимите групи. Политиките са насочени към подобряване на достъпа до образование, здравеопазване и социални услуги. Това включва усилия за осигуряване на равни възможности и социално включване, което е основополагащо за намаляване на неравенствата и постигане на социална кохезия.

Опазването на околната среда е третото основно направление, което България разглежда с особено внимание. Страната активно работи за преход към зелена икономика, като се фокусира върху увеличаване на дела на възобновяемите енергийни източници, подобряване на енергийната ефективност и намаляване на въглеродните емисии.

Подготовката на Втория доброволен национален преглед на напредъка в изпълнението на Целите за устойчиво развитие създаде възможност за анализ на взаимовръзките между различните направления и политики за устойчиво развитие. Прегледът не само оценява постигнатия напредък по ЦУР, но и идентифицира предизвикателствата и областите, които изискват допълнителни усилия. Вторият доброволен национален преглед играе ролята на важен инструмент за оценка на напредъка и планиране на бъдещи действия, като предоставя платформа за диалог между правителството, гражданското общество и международните партньори.

Интегриране на Целите за устойчиво развитие в националните политики и приоритети

България активно работи за интегриране на ЦУР в своите национални стратегии и политики, като общата рамка се задава от Националната програма за развитие БЪЛГАРИЯ 2030 (НПР БЪЛГАРИЯ 2030) - стратегически документ от най-висок порядък в йерархията на националните програмни документи, който определя визията, целите и приоритетите за социално-икономическото развитие на България в периода 2021-2030 г. Документът е одобрен с Решение на Министерския съвет от 2020 г. В НПР БЪЛГАРИЯ 2030 са определени визията за развитие на страната, както и три стратегически цели, за чието изпълнение правителствените намерения са групирани в пет области (оси) на развитие и в 13 национални приоритета. В документа подробно се описват областите на въздействие, които ще бъдат обект на целенасочени интервенции до 2030 г., групирани по приоритети и подприоритети и съпътствани от показатели за резултат, индикативен финансов ресурс, източници на финансиране. Особен акцент в документа е поставен върху осигуряването на обвързаност на националните политики с ЦУР.

НПР БЪЛГАРИЯ 2030

ВРЪЗКИ МЕЖДУ ОСИТЕ НА РАЗВИТИЕ И ЦУР

ОСИ НА РАЗВИТИЕ		ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
Интелигентна и иновативна България		
Зелена и устойчива България		
Свързана и интегрирана България		
Отзивчива и справедлива България		
Духовна и жизнена България		

Трите стратегически цели, определени в НПР БЪЛГАРИЯ 2030, са: ускорено икономическо развитие, демографски подем и намаляване на неравенствата. Дефинираните пет оси на развитие включват образование, наука и иновации, кръгова и нисковъглеродна икономика, устойчива инфраструктура, цифрова трансформация, култура и спорт. Осите на развитие са тясно свързани с различните ЦУР, като за всяка област на въздействие са посочени относимите Цели.

България активно интегрира целите и принципите на устойчивото развитие и в останалите национални стратегически и оперативни документи.

В изпълнение на ЦУР 1 „Изкореняване на бедността“ и ЦУР 10 „Намаляване на неравенствата“, на национално ниво целенасочени политики са заложени в Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване. Стратегията включва мерки за подкрепа на уязвимите групи, подобряване на социалната защита и насърчаване на заетостта. Целта е да се гарантира, че всички граждани имат равен достъп до ресурси и възможности, което допринася за социална справедливост и устойчиво развитие.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 2 „Прекратяване на глада“, са заложени в Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони за програмен период 2023 – 2027 г., както и в Програмата за храни и основно материално подпомагане 2021-2027 г. Чрез тях се подкрепя устойчивото производство на храни, както и се осигурява достъп до здравословни хранителни продукти. България полага целенасочени усилия за увеличаване на производителността на селското стопанство, като същевременно стремежът е и към подобряване на екологичните параметри на земеделските земи, стимулиране на фермерите да екологизират своята дейност. Подобряването на управлението на природните ресурси е ключово за осигуряване на продоволствена сигурност.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 3 „Добро здраве и благополучие“, са заложени в Националната здравна стратегия 2021-2030. Стратегията се фокусира върху подобряване на здравословното състояние на населението чрез осигуряване на по-добър достъп до здравни услуги и насърчаване на здравословен начин на живот. Тя включва и усилия за модернизиране на здравната инфраструктура и повишаване на качеството на медицинските услуги.

В сферата на ЦУР 4 „Качествено образование“ на национално ниво са приети Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 - 2030), Стратегията за развитие на висшето образование в Република България 2021-2030 г. и др. Тези документи поставят акцент върху подобряване на достъпа до образование, модернизиране на учебните програми и повишаване на квалификацията на учителите. Целта е да се създадат условия за учене през целия живот и повишаване на образователното равнище на населението.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 5 „Равенство между половете“, са заложени в Националната стратегия за равенство между жените и мъжете (2021-2030). България се ангажира с осигуряването на равни права и възможности за жените и мъжете във всички сфери на обществения живот, включително достъп до образование, заетост и участие в политиката. Страната работи активно за предотвратяване на всички форми на насилие срещу жени и момичета и за насърчаване на икономическата и социалната им интеграция.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 6 „Чиста вода и санитарни условия“, са заложени в Националната стратегия за управление и развитие на водния сектор (2015-2035), като усилията са насочени към осигуряване на устойчиво управление на водните ресурси и достъп до безопасна питейна вода и адекватни санитарни условия за всички граждани на страната.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 7 „Достъпна и чиста енергия“ и ЦУР 13 „Действия по климата“ са заложени в Стратегическата визия за развитие на електроенергийния сектор на Република България 2023 г. - 2053 г., Интегрирания национален план за енергетика и климат на Република България (2021-2030), Дългосрочната стратегия за смекчаване на изменението на климата до 2050 г. на Република България, Пътната карта за климатична неутралност на Република България, и Националната стратегия за адаптация към

изменението на климата. Тези документи предвиждат цели за увеличаване на енергийната ефективност, използването на възобновяеми енергийни източници и намаляване на въглеродните емисии. България се стреми към енергийна независимост и устойчиво управление на енергийните ресурси, като по този начин допринася за опазване на околната среда и устойчиво развитие.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 8: „Достоен труд и икономически растеж“, са включени в Националната стратегия за насърчаване на заетостта (2021-2030), която има за цел да стимулира икономическия растеж, чрез създаване на качествени работни места и подкрепа за малкия и средния бизнес. Стратегията включва мерки за подобряване на условията на труд, насърчаване на предприемачеството и повишаване на квалификацията на работната сила. Националната стратегия за развитие на малките и средни предприятия (МСП) 2021-2027 г. също играе важна роля, като подкрепя конкурентоспособността на МСП, улеснява достъпа им до пазари и им осигурява финансова подкрепа.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 9 „Иновации и инфраструктура“ са предвидени в Иновационната стратегия за интелигентна специализация 2021-2030 и в Национална стратегия за развитие на научните изследвания в Република България 2017 – 2030. Страната се стреми да създаде условия за икономически растеж чрез подкрепа за научни изследвания, иновации и технологично развитие, като същевременно укрепва инфраструктурната база.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 11 „Устойчиви градове и общности“, са заложени в Националната концепция за пространствено развитие (2013-2025), Интегрираната транспортна стратегия в периода до 2030 г., Дългосрочната национална стратегия за подпомагане обновяването на националния сграден фонд от жилищни и нежилищни сгради до 2050 г. и др. България работи за подобряване на инфраструктурата, транспортните системи и жилищните условия, като същевременно се стреми към опазване на културното наследство и насърчаване на социалното включване. Особено внимание се обръща на устойчивото планиране и управление на градовете, за да се подобри качеството на живот на гражданите.

ЦУР 12 „Устойчиво потребление и производство“ и ЦУР 15 „Живот на сушата“ са адресирани в проекта на Национална стратегия за околна среда 2021 – 2030 г., в Стратегията за преход към кръгова икономика, в Националния план за управление на отпадъците за периода 2021 - 2028 г. и др. Тези документи насърчават опазването на природните ресурси, управлението на отпадъците и устойчивото използване на земята. България работи за устойчиво управление на природните ресурси, като същевременно насърчава устойчивото потребление и производство.

Изпълнението на ЦУР 14 „Живот под водата“ е свързано с усилията на страната за опазване на морските и водни екосистеми, заложени в Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор в Република България, Морския пространствен план на Република България и др. Усилията са насочени към предпазване и възстановяване на морските ресурси, регулиране на риболова и предотвратятване на замърсяването на моретата. България активно работи и в сътрудничество с международни партньори за опазване на морската околна среда в Черно море, включително в изпълнение на Стратегическия план за действие за опазване на околната среда и възстановяване на Черно море.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 16 „Мир, правосъдие и силни институции“, са включени в Националната стратегия за борба с корупцията (2021-2027), която подчертава усилията за гарантиране на върховенството на закона, борба с корупцията и укрепване на демократичните институции. Стратегията за превенция на престъпността и Националната програма за предотвратяване и противодействие на трафика на хора и закрила на жертвите задават допълнителен фокус на политиките в тази сфера, Страната се ангажира с насърчаването на прозрачност и отчетност в публичния сектор, както и с осигуряването на справедлив достъп до правосъдие за всички граждани.

Политики, насочени към изпълнение на ЦУР 17 „Партньорства за целите“, са заложени в Средносрочната програма за помощ за развитие и

хуманитарна помощ на Република България. Политиката на сътрудничество за развитие е неразделна част от външната политика на Република България, като съдейства на страните партньори да постигнат целите на Дневния ред на ООН за устойчиво развитие до 2030 г.

С оглед надграждане на политиките в посочените стратегически документи, България е предприела стъпки за развитието на устойчиви и всеобхватни координационни механизми, които да осигурят интегрирация на националните политики с ЦУР. Това включва създаване на ефективни процеси за подготовка на документите от националната стратегическа рамка, както и осъществяване на мониторинг на напредъка и изпълнението на стратегическите документи. Още на етап изготвяне на предложения за разработване на нови документи от националната стратегическа рамка, следва да бъде представена аргументация, която включва описание на съответствието с целите и приоритетите на Националната програма за развитие България 2030 и с Целите за устойчиво развитие на Организацията на обединените нации. Това изискване е нормативно регламентирано в Постановление № 77 от 16 май 2023 Г. за създаване на Съвет за развитие при Министерския съвет, като по този начин са заложени предпоставки за осигуряване на съгласуваност на националните политики с ЦУР.

Освен това, засилването на участието на всички заинтересовани страни е ключов аспект от усилията на страната за постигане на устойчиво развитие. Чрез включване на гражданското общество, частния сектор и научните среди в процеса на вземане на решения, се гарантира по-голяма прозрачност, отчетност и иновативност в подхода към устойчиво развитие.

България също така работи върху изграждането на устойчива информационна система за стратегическо планиране, която да подпомага този интегриран подход. В рамките на проект, съ-финансиран по Националния план за възстановяване и устойчивост, се надгражда информационната система на Националния статистически институт „Мониторстат“. Тази платформа ще осигурява актуална информация за напредъка по ЦУР и ще позволява проследяване на изпълнението на националните политики. Тя ще предоставя яснота за вложените ресурси и постигнатите резултати, осигурявайки видимост и прозрачност във всеки етап от изпълнението на стратегическите документи.

Съгласуваността на националните политики с ЦУР е основен компонент от инициираните реформи в страната, насочени към подобряване на процесите по стратегическо планиране. Разработените проекти на Закон за стратегическото планиране и нова Методология за стратегическо планиране са ключови инструменти за създаване на необходимата нормативна и методическа основа на този процес, които ще канализират усилията на България за постигане на по-високо качество и интегрираност на националните политики за устойчиво развитие.

VII. ПРИНЦИПИ ПРИ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ

Принципи при изпълнението на Целите

Интегриран и балансиран подход

В подготовката и извършването на Втория доброволен национален преглед България следва интегриран и балансиран подход, който обхваща икономическите, социалните и екологичните измерения на устойчивото развитие. Чрез прилагането на подход, приобщаващ цялото общество (whole-of-society approach), различните заинтересовани страни са активно включени в процеса. Проведени са кръгли маси и публични консултации, в които участниците предоставят ценна обратна връзка и споделят своите предложения за интензифициране на усилията на България, което гарантира разглеждане политиките и действията на страната за устойчиво развитие в тяхната цялост.

Универсалност

Една от основните характеристики на ЦУР е тяхната универсалност и приложимост за всички държави, включително и за България. При подготовката на Втория доброволен национален преглед България оценява своя напредък и предизвикателства в контекста на глобалните цели. Прилагането на международни стандарти в различни сфери на устойчивото развитие стимулира икономическия и социален напредък, като се мултиплицират добрите практики за по-широко и ефективно приложение.

Никой да не бъде изоставен

Този принцип е ключов за България, където социалните неравенства и подкрепата за уязвимите групи са сред основните предизвикателства. С оглед спазване на принципа никой да не бъде изоставен са положени усилия за активно включване в процеса на подготовка на Прегледа на уязвимите групи, включително на ромската общност, хората с увреждания, възрастните хора и младежите на несигурни работни места, което създаде възможност за интегриране на техните нужди и визия в политиките за устойчиво развитие.

Партньорство

Изпълнението на ЦУР в България се базира на широко партньорство между държавни институции, неправителствени организации, частния сектор и академичните среди. Многостранният диалог с различни заинтересовани страни разшири приноса към процеса на изпълнение на ЦУР и засили гражданската ангажираност и приобщеност към него.

Основано на права развитие и отчетност

България се ангажира с принципа на основано на права развитие, което включва защита и насърчаване на човешките права във всички аспекти на устойчивото развитие. Акцент е поставен върху усилията за подобряване на достъпа до образование, здравеопазване и социални услуги, особено за уязвимите групи. Страната работи и за укрепване на правовия ред и борбата с корупцията чрез нови антикорупционни политики и механизми за обществен контрол. Отчетността и прозрачността са основни принципи в подготовката на Втория доброволен национален преглед. България използва статистически данни и показатели за измерване на напредъка в изпълнението на ЦУР. Докладът включва ясни и точни данни, които позволяват обективна оценка на постигнатото и идентифициране на областите, изискващи допълнителни усилия.

Наука, технологии и иновации за дългосрочна устойчивост

Инвестициите в наука, технологии и иновации са централни за постигане на устойчиво развитие. България поставя акцент върху внедряването на нови технологии и стимулирането на иновациите, като ключови фактори за икономическия растеж и устойчивост. Дългосрочната стабилност е основен принцип, който ръководи политиките и действията на страната. България се стреми да осигури устойчиво развитие за бъдещите поколения чрез внимателно управление на ресурсите и насърчаване на добрите практики във всички сектори на икономиката и обществото.

VIII. МЕХАНИЗЪМ ЗА ПАРТНЬОРСТВО СЪС ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ

Механизъм за партньорство със заинтересованите страни

Партньорството със заинтересованите страни в процеса на подготовка на доброволния национален преглед поставя акцент върху прилагане на приобщаващ подход, който обхваща всички държавни институции и позволява включване на различни сегменти от обществото в процеса на наблюдение на изпълнението на ЦУР на национално ниво. Постигането на комплексните по своя характер ЦУР се реализира посредством изграждане и поддържане на партньорство и взаимодействие със заинтересованите страни вътре и извън структурите на държавното управление.

С Постановление № 52 от 10 април 2023 г., българското правителство създаде механизъм за организация и координация на наблюдението и отчитането на изпълнението на ЦУР, в рамките на който Министерският съвет, подпомаган от Съвета за развитие, носи основната отговорност за наблюдението и отчитането на изпълнението на Целите в страната. Определени са водещи и партниращи институции по всяка от Целите, които са ангажирани с конкретното изпълнение на ангажиментите, следят и предоставят информация за предизвикателствата, предприетите мерки и постигнатия напредък по отношение изпълнението на целта и докладват за напредъка. Към Съвета за развитие е създадена постоянна експертна работна група, която да го подпомага по отношение на функциите му, свързани с проследяване на напредъка по Целите, а в администрацията на Министерския съвет е създадена дирекция „Стратегическо планиране“, която координира дейностите по мониторинг. Съществена роля в този механизъм заема и Националният статистически институт (НСИ), който обезпечава процеса с качествени данни. НСИ поддържа специална секция на интернет сайта си, посветена на устойчивото развитие, където може да бъде намерена цялата информация по отношение на показателите за измерване на напредъка по Целите[1]. По този начин са създадени предпоставки за осигуряване на ефективно сътрудничество и взаимодействие между структурите на държавната администрация.

С оглед идентифициране и ангажиране на ключовите институции и партньори извън държавното управление, е извършено картографиране на заинтересованите страни, проведено от водещите и партниращите институции по всяка ЦУР. Въз основа на получената информация е подготвен първоначален списък, който включва 247 организации. Списъкът е текущо актуализиран в процеса на подготовка на доброволния национален преглед и използван при организацията на различни дейности за взаимодействие със заинтересованите страни. Изготвен е нарочен механизъм за взаимодействие и комуникация с ключовите партньори, в който са описани инструментите и подходите, които ще бъдат използвани за тяхното ангажиране в процеса на изготвяне на прегледа.

На базата на получената информация от водещите институции са откроени следните групи заинтересовани страни:

- Структури на гражданското общество (работещи в сферата на защита на основните права, равенство между мъжете и жените, недискриминация и равни възможности, социалното включване и интегрирането на маргинализираните групи, образованието, науката и културата, устойчивото развитие, младежта, опазване на околната среда и др.)
- Бизнес и браншови организации;
- Работодателски и синдикални организации;
- Академичен сектор (висши училища, академии, научно-изследователски организации, институти).

Методи за ангажиране и участие

В процеса на подготовка на Вторият доброволен национален преглед са проведени два кръга консултации със заинтересованите страни.

Първият кръг е свързан с обсъждане на напредъка на България в постигането на Целите на ООН за устойчиво развитие с откроване на постиженията, предизвикателствата, добрите практики и нужните мерки за постигане на Целите. Консултациите са проведени в периода май-юни 2024 г. и включват провеждане на 6 кръгли маси по една или повече Цели с близо 320 участника, 3 тематични срещи по

[1] https://nsi.bg/bg/content/19408/%D1%86%D0%B5%D0%BB%D0%B8-%D0%B7%D0%B0-%D1%83%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%B9%D1%87%D0%B8%D0%B2%D0%BE-%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%B5-2030

теми, свързани с подготовката на Вторият доброволен национален преглед, организиране на два конкурса за предоставяне на предложения за добри практики в изпълнението на ЦУР, в рамките на които бяха получени 45 предложения и получаване на обратна връзка от заинтересованите страни чрез онлайн въпросник, участие в който взеха 88 организации. Публикувана е информация на интернет страницата на различните държавни институции и организации на гражданското общество по повод организираните кръгли маси и конкурси. Използвана е възможността за представяне на напредъка на България в изпълнението на ЦУР в рамките на различни събития, организирани от научни организации и университети.

Вторият кръг от консултации е фокусиран върху обсъждане на проекта на доклад на Втория доброволен национален преглед и се проведе в периода м. ноември 2024 – м. януари 2025 г. Както и в рамките на първия кръг са проведени кръгли маси с участието на представители на различните групи заинтересовани страни, на които са представени основните данни и изводи от анализа на напредъка на страната.

Получената обратна връзка от заинтересованите страни

Получената обратна връзка от представители на различните групи заинтересовани страни показва, че в България се полагат значителни усилия за изпълнение на Целите на устойчиво развитие, но има място за подобрение.

Редица организации отбелязват като успех постигнатото от страната ни в областта на приобщаващото образование и ранното детско развитие, подобрения достъп до медицински услуги и здравната превенция, поредица от успешни проекти и инициативи, свързани с опазване на околната среда, енергийната ефективност и социалното включване.

Основните предизвикателства включват недостатъчно финансиране, липса на ефективна координация между различните заинтересовани страни, нужда от по-висока осведоменост и популяризиране на различни теми, свързани с устойчивото развитие, и от подобряване на ефективността на политиките в различни сфери.

За ускоряване на напредъка е необходимо по-силно партньорство между държавните институции, неправителствените организации и бизнес сектора, както и по-голяма ангажираност на всички нива. Посочени си редица примери за успешни и ефективни партньорства между структурите на гражданското общество, държавните институции на национално и регионално ниво и международни организации, които потвърждават значимостта на обединените усилия за постигане на целите.

За да бъдат по-ефективни тези партньорства, обаче, организациите посочват нуждата от тяхната по-голяма устойчивост и всеобхватност, както и лидерство и двигател на процесите, особено в условия на нестабилна политическа обстановка. Диалогът между различните заинтересовани страни трябва да бъде по-задълбочен и систематичен, според не малка част от организациите. Специфичните препоръки варират от здравеопазване и образование до екологични и социални въпроси, като всички те подчертават важността на по-добра комуникация, координация и прозрачност между различните заинтересовани страни.

Ролята на успешните примери и добри практики за напредъка във всяка една от целите за устойчиво развитие е подчертана в прегледа, чрез тяхното специално място в анализа за постигнатото във всяко едно направление.

IX. АНАЛИЗ НА НАПРЕДЪКА В ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ЦЕЛИТЕ

Анализ на напредъка в изпълнението на Целите

Тази част от доклада разглежда напредъка на България в изпълнението на всички 17 Цели за устойчиво развитие. Представен е напредъкът по показателите от Националния списък с показатели за проследяване на напредъка за всяка една от целите. Обхванат е периодът след 2015 г., когато стартира изпълнението на Дневния ред на ООН за устойчиво развитие „Да преобразим света“. Пълният набор от статистически данни, на които се основава анализът, е представен в приложение.

Количествената информация е допълнена с качествена информация, включваща преглед и оценка на напредъка, предоставена от водещите държавни институции за изпълнението на конкретните цели.

Анализът е структуриран по начин, който позволява графично представяне на основните показатели на напредъка, както и извеждане на основните постижения и предизвикателства. Специално внимание е обърнато на постигнатите резултати.

За всяка цел са изведени положителни тенденции и постигнати резултати, като същевременно са посочени и предизвикателствата, пред които страната е изправена. В доклада са включени конкретни примери за добри практики, подбрани чрез два национални конкурса. Тези примери подчертават успешни инициативи и проекти, които допринасят за постигането на ЦУР в България. Всички класирани предложения са представени в приложението, което предоставя подробен преглед на иновативни и ефективни подходи, реализирани в различни сектори.

Тази структурирана и детайлна оценка на напредъка в изпълнението на Целите показва текущото състояние и постижения на България и служи като основа за бъдещи действия и политики.

Анализът акцентира върху необходимостта от продължаване на усилията за преодоляване на предизвикателствата и засилване на положителните тенденции, като същевременно се насърчава споделянето на добри практики и опит.

Легенда:

▲	Отбелязано е **подобрение** в стойностите на показателя спрямо първата година на отчитане (2015 г.).
▼	Отбелязано е **влошаване** в стойностите на показателя спрямо първата година (2015 г.).

	Липсват данни за отчитане на напредъка по показателя.
	Липсват актуални данни (след 2021 г.) за отчитане на напредъка по показателя.
➡	**Няма промяна** в стойностите на показателя

1 ИЗКОРЕНЯВАНЕ НА БЕДНОСТТА

Показател	Постигнат напредък
Относителен дял на населението под международната линия на бедност, %	
Относителен дял на бедните, живеещи под националната линия на бедност, %	
Население в риск от бедност или социално изключване, %	
Степен на тежки материални и социални лишения, %	
Относителен дял на работещите бедни на пълно работно време, %	
Население в риск от бедност след социални трансфери,%	
Население, което няма баня или душ в своето жилище,%	
Брой смъртни случаи или изчезнали лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	
Общи държавни разходи за основни услуги - Социална защита,%	
Общи държавни разходи за основни услуги – Здравеопазване,%	
Общи държавни разходи за основни услуги – Образование,%	

България постига напредък по отношение целта за пълно премахване на крайните форми на бедността, както и за намаляване наполовина на всички форми на бедността. През периода от началото на изпълнението на Дневния ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по 9 от общо 12 от показателите в националния списък, а по 1 показател не е регистрирана промяна спрямо 2015 г.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Значително се свива делът на населението под международната линия на бедност, като стойността на показателя намалява със 79% спрямо началото на периода;

✓ Намалява и делът на бедните, живеещи под националната линия на бедност;

✓ Наполовина намалява населението живеещо в тежки материални и социални лишения;

✓ С 30% намалява и делът на населението, което е в риск от бедност или социално изключване;

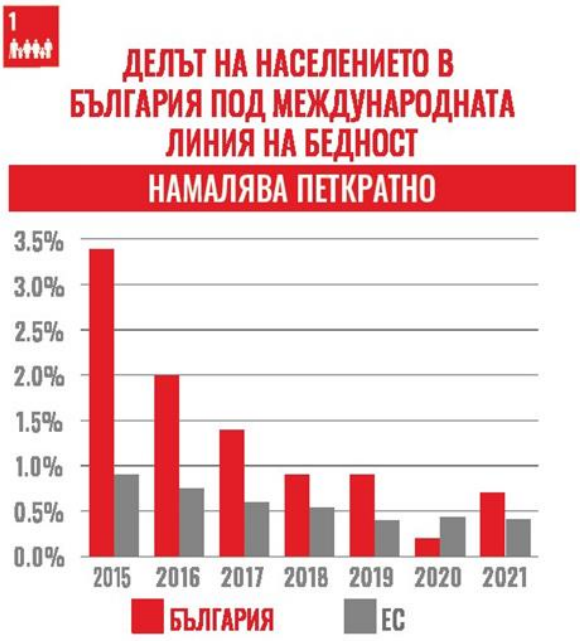
✓ Населението в риск от бедност (след интервенциите на системата за социално подпомагане) отбелязва спад, макар и в по-скромен размер (6.4%);

✓ Въпреки, че в относителен план, България се представя под средното за ЕС ниво по преобладаващата част от показателите (10 от общо 12), като позитивен следва да бъде оценен фактът, че по половината от показателите страната скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС ниво.

<u>Постигнати резултати</u>

✓ Отчитайки многостранния характер на бедността, във фокуса на Цел 1 е прилагането на интегриран подход и комплексни мерки в различни сфери на политиката – заетост, доходи, образование, здравеопазване, финансова подкрепа, жилищно настаняване и др. През последните години, реализираните национални политики и мерки се базират изцяло на възприетата на европейско ниво концепция и подход за активно включване и неговите три основни направления – адекватно подпомагане на доходите, приобщаващ пазар на труда и достъп до качествени услуги.

✓ Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030 е водещият стратегически документ, който задава визията, целите, приоритетните направления и мерките за развитие на политиката в областта на бедността и социалното изключване в България до 2030 г. Изхождайки от разбирането, че превенцията е водещ инструмент за намаляване на бедността,

сред ключовите приоритети в Стратегията са устойчивата интеграция на пазара на труда на неактивни и безработни лица, включително продължително безработни, осигуряването на достъп до качествено предучилищно и училищно образование, осигуряването на достъп до качествено здравеопазване, предоставянето на достъпни и качествени социални и интегрирани услуги и интегрирана подкрепа и др. Във фокуса на Стратегията са също предоставянето на финансова и материална подкрепа на нуждаещите се, осигуряването на достъпна среда, подобряването на жилищните условия на уязвими групи, както и прилагането на иновативни подходи, включително социални иновации.

✓ Като държава-членка на ЕС, България има ангажимент да допринесе за постигане на общоевропейската цел за намаляване на бедността до 2030 г. През 2021 г. страната ни определи амбициозна национална цел за намаляване на броя на лицата в риск от бедност или социално изключване в България със 787 000 души до 2030 г. С изпълнението ѝ се очаква през 2030 г. делът на населението в риск от бедност или социално изключване да намалее с близо 10 п.п. спрямо базовата 2019 г., достигайки 23,6%. България е една от държавите членки, които са определили и специфична подцел за намаляване на броя на децата под 18 години в риск от бедност или социално изключване със 196 750 лица (25% от общата национална цел).

✓ Увеличаването на минималната работна заплата е мярка за намаляване на бедността сред „работещите бедни“ и на неравенствата в разпределението на доходите. Размерът на минималната работна заплата достига до 933 лв. през 2024 г., като за последните девет години реализира ръст от 159,2%.

✓ В отговор на актуалните социални и икономически предизвикателства, през 2023 г. е определена националната линия на бедност за страната, в съответствие с линията на бедност, използвана от ЕК. Определен е размер на линията на бедност за страната от 526 лв. за 2024 г., като в периода 2015-2024 г. се наблюдава устойчив ръст от 83,9%. Новият размер на линията на бедност оказва благоприятно въздействие върху уязвимите и най-нискодоходните групи от населението, тъй като с увеличаването ѝ нараства базата за определяне на достъпа до социална

пенсия за старост[2], както и на обвързаните с нея финансови помощи за подкрепа на хората с увреждания[3], социалните помощи[4], финансовите помощи и средствата за превенция на изоставянето и реинтеграция, отглеждане на детето в семейство на роднини или близки и в приемно семейство[5].

✓ С оглед превенцията на бедността и социалното изключване, важна роля имат мерките за устойчива интеграция на пазара на труда на неактивни и безработни лица, включително продължително безработни. Подкрепата на заетостта, намаляването на безработицата и развитието на човешкия капитал, в отговор на потребностите на икономиката от квалифицирани кадри, е основен приоритет на политиката по заетостта. Специален акцент е поставен на услугите за активиране на неактивни лица. С нормативни промени, направени през 2022 г., е регламентирана работата с икономически неактивните лица, като започна да се прилага по-гъвкав подход при регистрация в бюрата по труда и ползване на услугите за заетост. За активиране на лицата от различни целеви групи – младежи[6], лица от ромски произход, продължително безработни и др. се прилага специализиран подход.

✓ Програмите, проектите и насърчителните мерки в националните планове за действие по заетостта, които се изпълняват ежегодно, допринасят за реализиране на приоритетите в Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2030.

✓ Социалното подпомагане в България се осъществява чрез предоставяне на еднократни, месечни и/или целеви помощи в пари и/или в натура за задоволяване на основни жизнени потребности на гражданите. Макар че задоволяването на основните жизненоважни потребности не означава извеждане от бедност, а смекчаване на ефектите на нейното проявление, значението на тези помощи е изключително важно в борбата с бедността и социалното изключване. През 2023 г. България реализира заключителната част на реформата на схемата за минимален доход, която въведе нормативната рамка за оптимизиране на системата за социална подкрепа. Постигна се подобряване на адекватността, разширяване на обхвата и осигуряване на механизъм за регулярна актуализация на социалните помощи.

✓ С реформата се облекчават критериите за допустимост, премахват се съществуващи рестрикции. Въвеждат се стимули за започване на платена заетост, под формата на допълнителна помощ за определен период, след включване на подпомагано безработно лице в пазара на труда.

✓ Съществената трансформация на системата за подпомагане е обвързването на

Общинско предприятие „Обществена трапезария и социални жилища“

Община Русе създава Общинско предприятие „Обществена трапезария и социални жилища“. Всекидневно се осигурява здравословна и топла храна на 250 нуждаещи се лица - възрастни и хора с увреждания, самотно живеещи, бедни и бездомни лица без доходи, както и други лица в риск от социална изолация на територията на община Русе.

Чрез услугата „Социални жилища“, в 28 апартамента, изградени от община Русе, са настанени лица и семейства от уязвими или малцинствени групи, социално слаби лица, както и други лица в неравностойно положение. Чрез социален работник се оказва и допълнителна подкрепа на настанените деца и семейства за достъп до образователни и здравни услуги, осигуряване на обучение и заетост, участие в спортни и културни дейности.

Освен осигуряването на храна и жилища, Общинското предприятие осигурява заетост на 17 лица, 12 от които са част от рискови групи – хора с увреждания, самотни родители, многодетни майки, лица от малцинствени или етнически групи и продължително безработни лица.

[2] по Кодекса за социално осигуряване
[3] по Закона за хората с увреждания
[4] по Закона за социално подпомагане
[5] по Закона за закрила на детето
[6] От 2023 г. се изпълнява Национално рамково споразумение за прилагане на Гаранцията за младежта. Страните по Споразумението (държавни институции, национално представените работодателски, синдикални и младежки организации) прилагат конкретни мерки от тяхната компетентност за активиране на неактивните младежи.

социалните помощи с линията на бедност по Евростат, като се постигна равнище не по-ниско от 30% от линията на бедност за съответната година. По този начин се създават необходимите нормативи условия за разширяване на обхвата и увеличаване на размера на помощите, както и тяхната регулярна актуализация.

✓ Намаляването на детската бедност е съществено измерение на цялостната политика за борба с бедността и социалното изключване. В този контекст, с приоритет е изпълнението на Европейската гаранция за детето, като водеща инициатива, в която България участва и има дългосрочен ангажимент. С приетия План за действие се изпълняват мерки в ключови за децата и семействата области – образование и грижи в ранна детска възраст; приобщаващо образование и училищни дейности; здравеопазване; здравословно хранене; подходящо жилищно настаняване и други инструменти за преодоляване на социалното изключване и намаляване на детската бедност.

✓ Отчитайки ролята на инвестициите в грижите в ранна детска възраст за прекъсване на предаването на бедността между поколенията, в страната ни е изградена мрежа от услуги, насочени към информиране и консултиране на родителите, превенция на рисковете в ранна детска възраст, включително чрез услуги за ранна интервенция на увреждания, по-добро обхващане и подобряване на готовността на децата за включване в образователната система и други. Към 2024 г. над 60 000 деца са подкрепени с услуги за ранно детско развитие.

✓ Равният достъп до образование за всички деца, независимо от техния социален статус, етнос и специфични потребности, е от ключово значение за превенция на бедността и социалното изключване. В тази връзка, приобщаващото образование е сред приоритетните национални политики и се реализира в съответствие с принципите за гарантиране на достъпа на всяко дете или ученик до подкрепа за личностно развитие в зависимост от неговите индивидуални потребности или способности.

<u>Предизвикателства</u>

Прегледът на данните по основните индикатори за бедност и социално включване показва относителна устойчивост в нивата на бедността и неравенството през последните години, въпреки постигнатия напредък по голяма част от водещите показатели. Като основни общи предизвикателства могат да бъдат откроени:

✘ Относително *висок дял на работещите бедни*. Към края на 2023 г. стойността на показателя е нараснала с повече от 1/2 спрямо 2015 г., достигайки близо 10% от всички работещи, като същевременно изостава и спрямо средната стойност за ЕС;

✘ Въпреки регистрирания прогрес по отношение на показателя *население в риск от бедност след социални трансфери*, страната изостава в развитието си спрямо средното за ЕС ниво;

✘ България изостава по отношение на размера *на държавните разходи като дял от БВП за социална защита, образование и здравеопазване* спрямо средното за ЕС;

✘ Предизвикателство е и недостатъчно добрата координация между отговорните институции и липсата или само частичното припознаване на ангажименти по изпълнението на политиките, попадащи в обхвата на Цел 1.

В допълнение към общите предизвикателства, изведени при изпълнението на политиката за намаляване на бедността, във всяка свързана секторна политика, съществуват специфични рискове и предизвикателства. Например, намаляването на детската бедност е важен елемент от борбата с бедността като цяло, тъй като децата са специфична уязвима група. Рискът от бедност е особено висок за децата, живеещи в семейства с ниски доходи, в семейства с повече от три деца, в семейства на самотни родители, децата с увреждания, децата от ромски произход и др.

Прегледът на изпълнението на водещите приоритети в областта на политиката за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване откроява области на въздействие, които въпреки положителното развитие, изискват предприемането на допълнителни мерки и постигането на по-съществени резултати. Такива са осигуряването на достъпна среда за уязвимите групи и особено, за хората с увреждания, подобряването на жилищните условия на уязвими групи и подкрепа на бездомните и др.

2 ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА ГЛАДА

Показател	Постигнат напредък
Относителен дял на хората, изпитващи умерена или тежка несигурност за прехраната си,%	
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. – общо, %	
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. – бременни, %	
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. - не-бременни[1] %	
Селскостопански факторен доход на годишна работна единица[7]	
Нетен предприемачески доход в селското стопанство (Индекс, 2010=100)	
Площ за биологично земеделие, %	
Емисии на амоняк от селското стопанство[8]	
Брой местни породи животни, за които се съхранява достатъчен генетичен материал за възстановяването им	
Брой растителни видове, за които се съхранява генетичен материал ex-situ	
Относителен дял на местните породи класифицирани в риск от изчезване, %	
Индекс на ориентация към селското стопанство за държавните разходи	
Индикатор на аномалиите в цените на храните	

Страната успява да отбележи ограничен напредък по отношение на кръга от политики, включени в обхвата на Цел 2.

В абсолютен план по 5 от общо 13 от показателите в националния списък, за които има актуални данни, се наблюдава напредък, а по един от показателите няма никакво развитие.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Близо с 68% нараства производителността на труда в селското стопанство, измерена чрез показателя „Селскостопански *факторен доход на годишна работна единица (ГРЕ)*[9]*“(верижно свързани обеми (2015 г.), евро),* като същевременно се скъсява изоставането спрямо средната стойност в ЕС;

✓ Страната продължава да регистрира значително по-ниски нива на замърсяване на въздуха от амоняк *от селското стопанство* спрямо средното ниво за ЕС;

✓ Със 7% намалява *делът на местните породи* животни*, класифицирани с риск от* изчезване, като страната изпреварва в развитието си спрямо средната стойност на показателя в ЕС;

✓ В периода до 2022 г. с близо 4% нараства броят на растителните видове, за които се съхранява генетичен материал, като страната остава над средното ниво в ЕС;

✓ Въпреки регистрирания спад за периода от 7% на площите, заети с биологично земеделие от общата използвана земеделска площ (ИЗП), през 2022 г. се регистрира обръщане на негативната тенденция започнала от 2016 г. Регистрира се увеличение на площите, върху които се прилагат методите на биологично производство с 28% в сравнение с 2021 г. и достигат 110 440,7 ха, което представлява 2,2% от ИЗП. През 2023 г. общите площи,

[7] Верижно свързани обеми (2015 г.), евро на годишна работна единица (ГРЕ)

[8] Кг на хектар използвана земеделска площ (ИЗП)

[9] Годишните работни единици (ГРЕ) се определят като заетост на пълно работно време (съответстваща на броя на работните места, еквивалентни на пълно работно време), т.е. като общ брой отработени часове, разделен на средния годишен брой отработени часове на работни места на пълно работно време в рамките на икономическата територия.

върху които се прилагат методите на биологично производство, са в размер на 147 798,18 ха, с 34% повече в сравнение с 2022 г. и представляват 2,95% от ИЗП в страната[10].

В относителен план, България се представя по-добре от средното за ЕС ниво само по четири от наблюдаваните показатели. Като позитивен следва да бъде оценен фактът, че по 4 от ключовите индикатори, по които страната е под средното за ЕС ниво тя съумява да скъси изоставането си от Общността.

[10] Данните за 2023 г. са докладвани на ЕВРОСТАТ, но все още не са официализирани.

Постигнати резултати

✓ Предоставяната на земеделските стопани директна подкрепа има ключово значение за преодоляване на нестабилността на доходите в селското стопанство, обусловена от зависимостта на земеделското производство от климатичните условия, колебанията на цените на международните пазари и все още ниската производителност на труда. Целева подкрепа получават по-уязвимите малки и средни стопанства, предоставят се и стимули за навлизане на млади хора в земеделието. Използваните инструменти са насочени към стабилизиране на доходите, насърчаване на инвестициите и подобряване на пазарните позиции на земеделските производители.

✓ Част от прилаганите в периода януари 2021 г. - юни 2023 г. мерки по Програмата за развитие на селските райони са насочени към подобряване на устойчивостта на чувствителните производства - овощарство, зеленчукопроизводство, лозарство и животновъдство. По схеми за обвързано с производството за подпомагане на доходите в растениевъдството (за плодове, зеленчуци, протеинови култури и памук) средногодишно са подкрепени 34 500 земеделски стопани. По схемите за обвързано подпомагане за животни (млечни крави, месодайни крави, биволи, овце-майки и кози-майки) средногодишно за периода 2021-2023 г. подпомагане са получили 13 500 фермери;

✓ С оглед подобряване на екологичните параметри на земеделските земи, фермерите се стимулират да екологизират своята дейност чрез финансова подкрепа по схемата *за плащане за селскостопански практики, благоприятни за климата и околната среда* (зелени директни плащания). През периода януари 2021 г. - юни

2023 г. по схемата са подкрепени над 57 000 бенефициенти средногодишно;

✓ Увеличаването на площите на земеделските производители, които избират да включат своите стопанства, предприятия или производства[11] в система на биологичен контрол, към момента се осъществява чрез кампаниите по мерките, интервенциите и еко схемите от Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони (СПРЗСР 2023-2027 г.), финансиран със средства от ЕС и националния бюджет. Очакванията са, в резултат на реализираното финансиране, в началото на 2025 г. да бъде отчетен реалният напредък по увеличаване на ИЗП за биологично производство;

✓ Направени са нормативни промени[12], чрез които се увеличават доставките на биологични пресни плодове и зеленчуци и биологични млечни продукти в учебните заведения и детските градини по схеми „училищен плод“ и „училищно мляко“ от новата учебна 2024-2025 г.;

✓ Направени са нормативни промени[13] през 2024 г., с които се гарантира по-висококачествена храна, предлагана на децата в детските заведения и училищата, и достъп до по-качествена храна на децата в неравностойно положение, посещаващи детски и учебни заведения;

✓ В нормативната уредба[14] е въведена законова възможност при доставките на храни и напитки в обществения сектор, възложителите да включват и биологични хранителни продукти. Възложителите ще прилагат това изискване към доставките на храни и напитки, както следва: за 2024 г. - не по-малко от 2% от общото количество на доставки на храни и напитки от Списъка с биологични хранителни продукти; за 2025 г. - не по-малко от 3%; за 2026 г. - не по-малко от 4% и за 2027 г. - не по-малко от 5%;

✓ По отношение на здравословно хранене и борбата със затлъстяването са проведени кампании за информиране на населението по въпросите на здравословното хранене, за подкрепа на кърменето, за борба със затлъстяването – отбелязване на Европейски ден за борба със затлъстяването (19 май) и Световния ден за борба със затлъстяването (24 октомври), Седмица за борба със затлъстяването (м. ноември); Световен ден на прехраната и Европейски ден за здравословно готвене (17 октомври);

✓ Изпълнението на *Програмата за храни и основно* материално *подпомагане 2021-2027 г.* допринася като за изпълнението на специфичната цел на ЕС, насочена към справяне с проблема на материалните лишения чрез подпомагане с храни и основна материална

Българска хранителна банка (БХБ) - прилагане на устойчив модел на хранително банкиране

БХБ е член на Глобалната мрежа за хранително банкиране и Европейската федерация на хранителните банки. Повече от 11 години се прилага устойчивият модел на хранително банкиране, който има за цел да възпрепятства превръщането на излишната, но годна храна в хранителен отпадък. В партньорство и ежедневно взаимодействие с хранителната индустрия БХБ работи за оползотворяване на излишъка от храна, която иначе би била унищожена и я преразпределя до хора в нужда и в риск от бедност.

Инициативата е насочена към компаниите, работещи по цялата верига за доставка на храни, производители, преработватели и търговци, с цел те да даряват излишната храна, вместо да я унищожават.

Инициативата има подкрепяща роля за социални програми в цялата страна. Спасени от разхищение са 2,4 млн. кг храни, а за подпомагане в социалния сектор е предоставена храна за над 11 млн. лв. Инициативата предоставя хранително подпомагане на над 138 организации и 207 програми в 21 области на България, които носят отговорност за над 60 хил. души в нужда и в риск от

[11] растениевъдство, животновъдство, преработка

[12] Изменение и допълнение на Наредба за условията и реда за прилагане на схеми за предоставяне на плодове и зеленчуци и на мляко и млечни продукти в учебните заведения – схема „училищен плод“ и схема „училищно мляко“

[13] Наредба № 2 от 2021 г. за специфичните изисквания към безопасността и качеството на храните, предлагани в детските заведения, училищните столове и обектите за търговия на дребно на територията на училищата и на детските заведения, както и към храни, предлагани при организирани мероприятия за деца и ученици

[14] Закона за обществените поръчки

помощ, така и за постигане на националните цели и приоритети, свързани с намаляване на бедността. По програмата се предоставят следните помощи: „Подпомагане с пакети хранителни продукти и хигиенни материали“, „Топъл обяд“, „Пакети за новородени деца“ и „Детска кухня“. До момента по програмата е отчетена предоставена подкрепа на общо 82 736 крайни получатели.

✓ Национална генбанка към Институт по растителни генетични ресурси „К. Малков“, Садово, поддържа при условия на дългосрочно съхранение общо 44850 бр. образци, с важно икономическо значение за страната. Образците с български произход са 10 328, а с чуждестранен - 34 522. Базовата колекция е представена от 35 семейства, 158 рода и 550 растителни вида. Базовата колекция е разделена на 6 групи култури. Броят на поддържаните образци по групи е: зърнени култури - 28 172; бобови култури - 7 178; фуражни треви - 1 100; зеленчуци - 4 566; маслодайни и технически култури - 2 709, декоративни и медицински растения - 1 125. Групата на зърнените култури е представена от 96 растителни вида, на бобовите – 150, зеленчуковите култури – 58, индустриалните и маслодайните растения - 25, лечебните и декоративните растения – 144. През периода 2015-2023 г. в генбанката са постъпили общо 2106 бр. образци с български и с чужд произход за дългосрочно съхранение.

<u>Предизвикателства</u>

Въпреки постигнатия частичен напредък в изпълнението на Цел 2, могат да се посочат някои предизвикателства, свързани с динамиката на изменението в стойностите по част от ключовите показатели спрямо 2015 г.:

✘ Предизвикателство е допълнителното изоставане от средното ниво за ЕС, акумулирано за периода 2015-2022 г., по отношение на предназначените за *биологично земеделие площи*, имайки предвид и амбициозната национална цел с хоризонт 2030 г.;

✘ Въпреки, че се регистрира прогрес по отношение на намаляване на *дела на хората, изпитващи умерена или тежка несигурност за прехраната си,* следва да се отбележи, че страната се отдалечава допълнително от средната стойност за ЕС;

✘ Регистрираното влошаване на *индекса на ориентация към* селското *стопанство за държавните разходи*[15], като в абсолютен (намаление с близо 50%), така и в относителен план спрямо средното ниво за Общността, също може да се посочи, като предизвикателство;

✘ Негативно е *представянето* на страната и по *индикатора на аномалиите в цените на храните*, нарастващ в абсолютен план. Следва да се отбележи, че стойността на показателя е повлияна и от негативните ефекти от войната в Украйна.

[15] Индексът се определя като дял на земеделието в държавните разходи, разделен на дела на добавената стойност на земеделието в БВП, където земеделието се отнася до сектора на селското, горското, рибното и ловното стопанство.

3 ДОБРО ЗДРАВЕ И БЛАГОПОЛУЧИЕ

Показател	Постигнат напредък
Години живот в добро здраве при раждане	
Дял на лицата на 16 и повече години самооценили здравето си като добро или много добро	
Стандартизирана предотвратима и лечима смъртност	
Неудовлетворена нужда от медицински преглед или лечение	
Коефициент на майчина смъртност	
Относителен дял на ражданията осъществени в присъствието на квалифициран медицински персонал	
Смъртност на деца до 5-годишна възраст	
Коефициент на неонатална смъртност	
Смъртност от туберкулоза, СПИН и хепатит по вид заболяване	
Регистрирани нови случаи на ХИВ на 1000 души от неинфектираното население	
Заболеваемост от туберкулоза на 100 000 души от населението	
Заболеваемост от малария на 1000 души от населението	
Заболеваемост от хепатит Б на 100 000 души от населението	
Брой лица нуждаещи се от медицинска интервенция срещу пренебрегвани тропически болести	
Коефициент на смъртност вследствие на болести на органите на кръвообращението, рак, диабет или хронично респираторни заболявания	
Коефициент на смъртност в резултат на самоубийства	

Разпространение на тютюнопушенето	
Употреба на алкохол на глава от населението (на 15 и повече навършени години) в рамките на една календарна година, в литри чист алкохол	
Загинали при пътно-транспортни произшествия	
Повъзрастова плодовитост във възрастовата група 10-14 години на 1000 жени в същата възрастова група	
Повъзрастова плодовитост във възрастовата група 15-19 години на 1000 жени в същата възрастова група	
Индекс на покритието с основни услуги на здравеопазването	
Население, което живее в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум	
Коефициент на смъртност в резултат на замърсени води, недостатъчно пречистване и липса на хигиена	
Коефициент на смъртност вследствие на неволни отравяния	
Осигуреност с практикуващи лекари на 100 000 души от населението към 31.12.	
Осигуреност с практикуващи лекари по дентална медицина на 100 000 души от населението към 31.12.	
Осигуреност с практикуващи акушерки на 100 000 души от населението към 31.12	
Осигуреност с практикуващи медицински сестри на 100 000 души от населението към 31.12	
Осигуреност с практикуващи фармацевти на 100 000 души от населението към 31.12	

България отбелязва значителен напредък по отношение на целта за осигуряване на добро здраве и благоденствие за всички. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по почти 2/3 (18 от общо 28) от показателите в националния списък, за които има данни.

Положителни тенденции

✓ Устойчиво нараства *осигуреността на населението с медицински специалисти* (с изключение на медицински сестри), като към 2021 г. на 100 000 души се падат 430 практикуващи лекари, 419 медицински сестри, 110 зъболекари, 89 фармацевти и 48 акушерки. В повечето случаи достигнатите стойности остават по-високи от наблюдаваните средно в ЕС;

✓ Покритието *с основни здравни услуги* нараства паралелно и съответният индекс достига 73.0 към 2021 г.;

✓ Устойчиво намалява докладваната неудовлетворена *нужда от медицински преглед или лечение*, като по този показател към 2023 г. България изпреварва средните за ЕС нива;

✓ Страната е изпълнила целевата стойност по отношение на *майчината смъртност*, като през разглеждания период е отбелязано допълнително подобрение на показателя до 7.1 (при целева стойност от 70). Относително високият дял на *раждания, осъществени в присъствието на квалифициран медицински персонал (94.5%)* способства за намаляването на майчината смъртност;

✓ България е изпълнила и целевата стойност по отношение на *детската смъртност*, при допълнително подобрение на показателите през разглеждания период до 2.7 (*неонатална смъртност* – при целева стойност от 12) и 6.1 (*смъртност на деца до 5-годишна възраст* – при целева стойност от 25);

✓ Въпреки че целта за *ликвидиране на епидемиите от СПИН, туберкулоза, малария и пренебрегваните тропически зарази* все още не е постигната, смъртността от тези заболявания намалява устойчиво и е на нива по-ниски от средните за ЕС.

Постигнати резултати

✓ Националната *здравна стратегия 2030* осигурява устойчивост на политиките за подобряване на майчиното и детско здраве. Предвидени са мерки за подобряване на достъпа до качествени здравни грижи, за създаване на Национална педиатрична болница, която да предоставя комплексни високоспециализирани медицински услуги за деца и да бъде основно координиращо звено на интегрирана мрежа за болнична педиатрична грижа, за осигуряване на комплексен медико-социален подход в грижите за деца, включително недоносени деца, деца с увреждания и хронични заболявания, деца в риск

от проблеми в развитието, както и развитието на интегрирани междусекторни услуги за деца и техните семейства. Планирано е създаване на Национален интердисциплинарен център за широкообхватен скрининг с регионална мрежа и разширяване на скрининговите програми за бременни и новородени. Същевременно усилия ще бъдат насочени и за насърчаване на здравословно поведение, превенция и ранна интервенция на увреждания и хроничните заболявания, повишаване информираността по въпросите на рисковете за здравето сред децата и юношите и др.;

✓ Реализират се дейности с цел профилактика на хроничните незаразни болести, насочени към ограничаване на рисковите за здравето фактори, които са свързани с начина на живот (тютюнопушене, нездравословно хранене, ниска физическа активност и употреба на алкохол).

✓ Ежегодно се провеждат кампании за промоция на здравословен начин на живот, като Национални ученически конкурси „Посланици на здравето" в подкрепа на здравословния начин на живот на младите хора;

✓ Провеждат се информационни кампании за значението на профилактичните прегледи сред уязвими групи, включително и ромското население, чрез участието на здравни медиатори. Тяхното участие подобрява достъпа на уязвими групи от населението до здравна помощ и услуги за превенция на заболяванията;

✓ С цел ранно откриване на четири социално значими заболявания ежегодно се извършват скринингови прегледи и изследвания за сърдечно-съдови, белодробни, онкологични (рак на млечна жлеза, рак на шийката на матката, рак на простата и рак на дебелото и правото черво) заболявания и диабет тип 2;

✓ В резултат на мащабно прилаганата имунопрофилактика през последните 50 и повече години, в страната не са регистрирани случаи на *сериозни заразни заболявания*, като дифтерия от 1993 г., тетанус – единични случаи при неимунизирани, полиомиелит - от 2002 г., бяс – от 1974 г.;

✓ През 2023 г. в страната е отчетен *имунизационен обхват* с основни имунизации и реимунизации от 93%, при нарастване в броя на имунизираните лица в сравнение с началото на разглеждания период;

✓ Прилага се мултисекторен подход за координация и комуникация между отговорните институции на национално ниво (отбрана, земеделие, туризъм, търговия и др.) за ранно оповестяване и реагиране при събития, и разпространение на болести, представляващи заплаха за общественото здраве от международно значение.

„Празници на здравето"

Българският червен кръст (БЧК) и Националната мрежа на здравните медиатори реализират инициативата „Празници на здравето" за промоция на хигиената и ваксинациите в училища с ученици от малцинствени етнически общности, като целта е да се ангажират както те, така и техните учители, семейства, здравните и образователните медиатори, доброволци и служители на БЧК.

Предизвикателства

Въпреки наблюдавания значителен напредък по отношение на целта за осигуряване на добро здраве и благоденствие за всички, остават и някои предизвикателства пред здравната политика, изискващи увеличаване на усилията в периода до 2030 г.

✗ През разглеждания период *предотвратимата смъртност* нараства допълнително (от вече тревожни нива) и достига 685,1 през 2021 г. До голяма степен нарастването на показателя в периода 2020-2021 г. се дължи на пандемията от COVID-19. Въпреки това е налице необходимост от допълнителни целенасочени усилия и прецизиране на политиката;

✗ Полаганите усилия за намаляване на *разпространението на тютюнопушенето*, както и за ограничаване на *употребата на алкохол*, които са два от основните рискови за здравето фактори, все още не успяват да доведат до задоволителни резултати - страната е с най-високи равнища на тютюнопушене и консумация на алкохол сред възрастните и юношите;

✗ Налице е негативна тенденция на намаляване на *осигуреността на населението с практикуващи медицински сестри*. Предприетите срещу това мерки вече дават

частични резултати, което се вижда от нарастването на приема на студенти по съответната специалност.

4 КАЧЕСТВЕНО ОБРАЗОВАНИЕ

Показател	Постигнат напредък
Процент на завършилите начално образование	
Процент на завършилите прогимназиално образование	
Процент на завършилите гимназиално образование	
Рано напуснали образование и обучение	
Ученици на възраст от 5 години до навършване на възрастта за задължителното образование в началното училище - % от населението на съответната възраст	
Относителен дял на населението на възраст 25-34 навършени години със завършено висше образование (%)	
Относителен дял на хората, притежаващи поне основни цифрови умения, по пол (%)	
Ниски постижения на 15-годишните по четене (%)	
Ниски постижения на 15-годишните по математика (%)	
Ниски постижения на 15-годишните по природни науки(%)	
Индекс на паритета между половете при завършилите начално образование(ratio)	
Индекс на паритета между половете при завършилите прогимназиално образование (ratio)	
Индекс на паритета между половете при завършилите гимназиално образование (ratio)	
Възрастни, участвали в обучение през последните четири седмици (%)	

Анализът на данните по показателите на Цел 4 разкрива напредък в намаляването на рано напусналите образование и увеличаването на цифровите умения, но и изоставане в качеството на обучението (четене, математика, науки) и дела на висшистите, което изисква допълнителни усилия за преодоляване на образователните неравенства.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Високи нива на завършване на начален етап и на основно образование: Тази тенденция свидетелства за положителен напредък в образователната система и отразява усилията за осигуряване на равен достъп до начален етап и до основно образование за всички ученици.

✓ Намаляване на дела на рано напусналите образователната система: делът на рано напусналите намалява с 30% за периода от 2015 до 2023 г. Това намаление отразява положителните ефекти на мерки и програми, насочени към задържането на учениците и превенцията на ранното отпадане.

✓ Ръст на лицата, завършили висше образование: Процентът на населението на възраст 25-34 години със завършено висше образование е нараснал до 35.8% през 2023 година, което е най-високият показател от 2005 година насам. Това отразява успешни усилия за повишаване на образователната квалификация на младите възрастни.

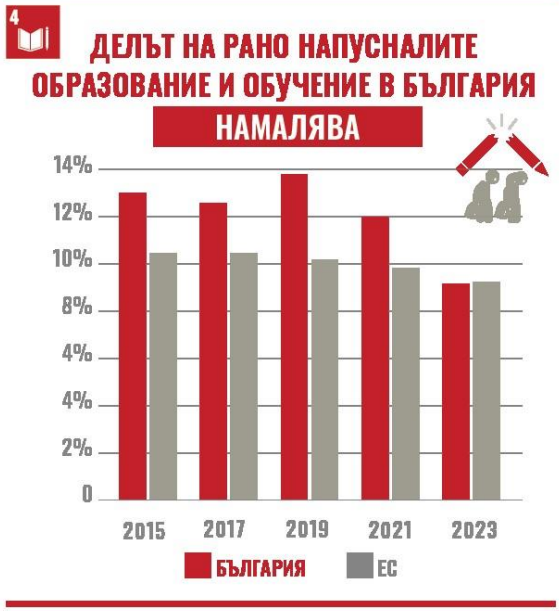
✓ Положителна тенденция по индексите за паритет между половете при завършилите начален етап на основното образование, основно и средно образование. Стойностите по трите показателя са над средните за Европа. Това показва, че страната постига напредък в осигуряването на равен достъп до образование за момчета и момичета на тези етапи.

<u>Постигнати резултати:</u>

✓ Провеждане на целенасочена политика за ранно детско развитие: от м. април 2022 г. родителите са освободени от заплащането на такси за детски ясли и градини, което намалява бариерите за включване в предучилищно образование; разработена е Национална рамка за качество на образованието; направени са допълнения в Наредбата за здравни изисквания към детските градини, свързани с подобряване на физическата активност и здраве.

Въвеждане на компетентностния подход в училище: След влизане в сила на Закона за

предучилищното и училищното образование

✓ през 2016 г. са утвърдени Държавни образователни стандарти (ДОС), насочени към придобиване на комплекс от ключови компетентности; извършена е промяна в подхода на обучение в училищното образование по посока повишаване на практическите умения и е увеличен броя на практическите и междупредметни задачи по формата PISA; чрез Националната програма „Повишаване компетентностите на преподавателите от държавните висши училища, подготвящи бъдещи учители“ са обучени 528 преподаватели от 17 висши училища, по прилагане на компетентностния подход, а в курсовете по прилагане на иновативни образователни технологии в учебния процес – са взели участие 561 преподаватели от 21 висши училища.

✓ Изграждането на цялостна образователна STEM среда. През 2023 година чрез НПВУ стартира процеса по изграждане на училищна STEM среда във всички българските училища и центрове за специална образователна подкрепа.

✓ Развитие на приобщаващо образование: Направени са промени в Закон за предучилищното и училищното образование (ЗПУО) в подкрепа за личностно развитие на всяко дете или ученик в зависимост от неговите индивидуални потребности или способности; чрез проект „Подкрепа за приобщаващо образование“ (ОПНОИР 2014-2020) е осигурено по-високо качество и по-добър достъп до образование на деца и ученици със специални образователни потребности, с хронични заболявания, в риск и с изявени дарби в системата на предучилищното и училищното образование; в изпълнение на политиките за реформа в системата на предучилищното и училищното образование в периода 2023-2024 година МОН стартира проекти по Програма „Образование“ 2021-2027, насочен към разгръщане на потенциала за личностно развитие, подобряване на образователните им резултати, осигуряване на достъпна и качествена среда за всички в образователните институции.

✓ Модернизиране на професионалното образование: през 2024 година са приети промени в Закона за професионалното образование и обучение, чрез които се модернизира и усъвършенства правната регулация на обществените отношения в областта на професионалното образование и обучение, улесняване достъпа до образование и насърчаване на ученето през целия живот, разширява се обхвата на дуалното обучение и се увеличаван на възможностите за осъществяването му по различни професии; по проект „Модернизиране на професионалното образование и обучение“ са сформирани 20

секторни Съвета на уменията и са привлечени близо 180 представители на бизнеса, работодателски и браншови организации, преподаватели от висши училища, директори, учители по професионална подготовка, както и експерти от центрове, обучаващи по професии; в изпълнение на поетите ангажименти по НПВУ се изграждат 28 центъра за високи постижения в професионалното образование и обучение.

✓ Привличане на повече хора на възраст 25 - 64 г. към сектора на ученето през целия живот:

Добри практики

Проект „Гордея се с труда на моите родители“ и проект „Базар на професиите“ на Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН насърчават избора на подходящо образование у подрастващите въз основа на техните качества. Двата проекта създават възможности за ранно професионално развитие на учениците чрез атрактивен подход за представяне на различни професии и възможности за развитие.

Фондация ФЕБ и Стопански факултет на СУ "Св. Климент Охридски" са създали мобилен център за визуална наука “Калейдоскоп” в който се прожектират късометражни филми със съдържание, базирано на научна информация по теми, свързани с предизвикателства и решения, които касаят устойчивото развитие на планетата и на обществото. Фокусът е разбирането за климата, за отговорното потребление, за човешките права и ангажиране на аудитория от ученици, студенти, млади изследователи и общественост.

Центърът за ранно детско развитие “Пътечка“ на Националната асоциация на работещите с хора с увреждания предоставя здравни грижи, социална подкрепа, образование и родителски обучения на деца от 0 до 7 г. Чрез холистичен подход се осигурява скрининг на детето от пренаталния период до момента на потърсената услуга, последвана от индивидуален план за терапия чрез иновативни интервенции като психомоторика, игрова терапия, сензорна интеграция, Монтесори педагогика, арт терапия и музикална терапия.

реализират се мерки за разширяване спектъра на възможностите за учене чрез популяризиране на формалното образование, неформалното обучение и информалното учене и мотивиране на лицата за участие във форми на учене през целия живот; чрез проект „Agenda 4 Skills“ (Програма за уменията), финансиран по Програма „Еразъм+“ се насърчава валидирането и ученето на работното място и към институциите на пазара на труда за разпространение на работещи методи в кариерното консултиране, управлението на индивидуални случаи, мотивацията за обучение и последваща заетост; по проект за подкрепа на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE) се насърчава и популяризира възможностите за учене за всички възрастни.

✓ Подготовка и квалификация на педагогически специалисти: чрез програми и проекти, подпомогнати със средства от ЕС или други международни финансови инструменти са създадени множество възможности за обучения на директори и учители, новоназначени учители и други педагогически специалисти в системата на образованието по национални програми за развитие на образованието; със законодателни и нормативни изменения и допълнения е подобрен достъпа и увеличен дела на завършилите висше образование.

<u>Предизвикателства</u>

✗ Спад в дела на завършилите гимназиално образование: Процентът на завършилите средно образование варира и е средно около 86% за периода 2015-2023 г. Възможни причини за тази тенденция са социално-икономически затруднения, които водят до ранно напускане на училище, ограничен достъп до качествени образователни ресурси в определени региони и недостатъчната свързаност на училищното образование с пазара на труда.

✗ Лек спад в дела на завършилите прогимназиален етап на основно образование: Според данните, в периода от 2015 до 2022 г. се наблюдава спад от 2 процентни пункта в дела на завършилите основно образование. Причините за този спад могат да бъдат свързани с различни фактори, като например социално-икономически затруднения, демографски промени или липса на достатъчна подкрепа за ученици в рискови групи.

✗ Ниски резултати в международните изследвания на уменията PISA от 2015 до 2022 г.: Причините за тези резултати могат да се търсят, както в социално-икономически неравенства, нуждата от обновяване на учебните програми, по

посока подобряване на практическите умения и критичното мислене, така и в ранното напускане на училище и липсата на мотивация сред учениците.

- Ниско участие на възрастните в образование и обучение: процентът на възрастни, участвали в образование и обучение, е паднал до 1,4% през 2023 г., което е най-ниският показател от 2010 г. насам. Като основни причини за тези показатели са посочени - слаб интерес, липса на мотивация и ограничения, свързани с време и финансови ресурси.
- Намаляване на участието на възрастните в обучение: данните показват спад в представянето по показателя от близо 30% за периода 2015-2023 г., което значително отдалечава България от средните за Европа нива. Този спад се дължи отчасти на ограничената ангажираност на работодателите, особено в малките и средни предприятия, които често не предоставят достатъчно възможности за обучение на служителите си. Липсата на информираност и ограничените ресурси за обучение допълнително възпрепятстват развитието на уменията на работната сила.

5 РАВНОПОСТАВЕНОСТ НА ПОЛОВЕТЕ

Показател	Постигнат напредък
Разлика в заплащането по пол	
Разлика в заетостта по пол	
Наличие или липса на нормативна база за насърчаване, налагане или мониторинг на равенството и недискриминирането на основата на пола	
Относителен дял на жените на възраст 16-17 години, които са в брак	
Неактивно население поради отговорности за полагане на грижи	
Индекс на равенството между половете	
Дял на местата, заемани от жени в националните парламенти	
Дял на местата, заемани от жени в националните правителства	
Предумишлени убийства и сексуални престъпления по правен статут и пол на засегнатото лице - дял на жените, жертви на сексуално насилие	
Предумишлени убийства и сексуални престъпления по правен статут и пол на засегнатото лице - дял на жените, жертви на предумишлено убийство	
Позиции, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво - членство в борд	
Позиции, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво –директор	
Физическо и сексуално насилие над жени и момичета	

България се представя сравнително добре в изпълнението на Цел 5 „Постигане на равенство между половете и овластяване на всички младежи и девойки“. Реализирането на правото на труд, осигуряване на равен достъп до заетост и овластяването на жените са сред приоритетите на Република България. Положителен напредък се отбелязва по 7 (от общо 13) от показателите в националния списък. По два от показателите (дял на жените, жертви на сексуално насилие, както и дял на местата, заемани от жени в националните правителства) страната допълнително увеличава преднината си спрямо средното ниво в ЕС.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ В действащото българско законодателство – Конституцията на Република България, кодекси и закони са създадени устойчиви правови гаранции за равенство и недискриминиране на основата на пола. Националното законодателство третира еднакво жените и мъжете във всички сфери на регулираните от правото обществени отношения и така гарантира тяхната равнопоставеност. Принципът за недопускане на дискриминация е хоризонтален. През 2016 г. е приет Законът за равнопоставеност на жените и мъжете, който регламентира основните принципи, подходи, документи, органи и механизми за провеждането на държавната политика по равнопоставеност на жените и мъжете в Република България.

✓ С цел гарантиране на равните възможности за реализация на пазара на труда на мъжете и жените нормативната база в Република България, не прави разлика по признак „пол“ между работещите, освен в специфични случаи на защита на жени по време на бременност, раждане и полагане на грижи за малки деца. Законово регламентиран е принципът за равно заплащане при еднакъв или равностоен труд на мъжа и жената и прилагането му по отношение на всички плащания по трудово правоотношение. Работодателите следва да прилагат еднакви критерии за оценка на целия персонал, споразуменията за възнагражденията трябва да са разбираеми и прозрачни, а прилаганите критерии следва да отчитат естеството и вида на работата и да не съдържат дискриминационни елементи.

✓ В България продължава тенденцията за плавно намаляване на разликите по пол в заплащането през годините като през 2022 г. тя достига 13%, което показва намаляване на разликата в абсолютен план с 1,5% в сравнение с 2015 г. (15,5%). В това отношение страната показва сравнителни близки стойности до средната за ЕС, която през 2022 г. възлиза на 12,7%. Разликите в заетостта по пол остават твърдо над средните за ЕС (7,3% спрямо средна за ЕС стойност от 10,2 през 2023 г.). Макар България да губи слабо позиции спрямо 2015 г., когато разликата е била 6,3 %, след 2021 г. се забелязва обръщане на тенденцията и намаляване на разликата, което дава основание да се заключи, че провежданата политика за намаляване на неравенствата дава своите положителни резултати.

✓ Относителният дял на жените на възраст 16-17 години, които са в брак намалява значително, от 0,8% през 2015 г. до 0,6% през 2023 г. Положителна е тенденцията и при Индекса за равенство между половете, който също отчита напредък от 8.2 точки в сравнение с 2015 г. От 2020 г. насам резултатът на България се е повишил с 4,4 точки, което е едно от най-големите подобрения сред държавите-членки, като се отчита значително увеличение в област „Време“ (+ 21,1 точки) и област „Пари“ (+ 2,0 точки). Въпреки, че все още резултатът е под средния за ЕС, страната скъсява изоставането и постепенно се доближава до средната стойност.

✓ Нараства представителство на жените в ръководните органи на държавата. Делът на местата, заемани от жени в българското Народно събрание се увеличава през целия период от 2015 г. когато са отчетени 19,6% и достига 24.8% през 2023 г. По отношение на дела на местата, заемани от жени в българското правителство също се забелязва силно положителна тенденция и нарастване с почти 37% от 2015 г. (27%) насам. През 2023 г. този дял достига 36,8%.

Постигнати резултати

✓ Функционира национален институционален механизъм, с оглед оптимизиране разпределението на отговорностите между съответните органи, ресурсите и управлението на процеса на провеждане на дългосрочна и единна държавна политика за насърчаване на равнопоставеността на жените и мъжете. Чрез функционирането на Национален съвет по равнопоставеността на жените и мъжете към Министерския съвет, чийто председател е министърът на труда и социалната политика, е постигнат устойчив модел за сътрудничество между институциите, социалните партньори и гражданското общество.

✓ Централните и териториалните органи на изпълнителната власт са определили служители, които изпълняват функциите на координатори по равнопоставеност на жените и мъжете. Те участват в разработването и провеждането на

националната политика по равнопоставеност на жените и мъжете, координират изпълнението на мерките от компетентността на органа на изпълнителната власт и участват в изготвянето на доклади по равнопоставеност на жените и мъжете, участват в разработването на количествените и качествените индикатори и анализи на равнопоставеността на жените и мъжете в съответната област на компетентност на институцията, координират събирането и разпространението на информация и добри практики, предоставянето на данни по равнопоставеност на жените и мъжете от компетентността на органа на изпълнителната власт, участват в обучения по равнопоставеност на жените и мъжете, както и в организирането на такива обучения и др.

✓ Създаденият от министъра на труда и социалната политика „Отличителен знак за значими постижения в ефективното изпълнение на политиката по равнопоставеност на жените и мъжете“, който се връчва ежегодно, се утвърди като устойчива практика за прилагане на принципа за равнопоставеност на жените и мъжете в държавните институции (централна и местна власт), стопанските и нестопанските, и обществените организации и институции. Приложени са редица мерки в подкрепа на пълноценното участие на жените и на мъжете, както и в подкрепа на признаването и напредъка на жените във всички области на живота, включително в културния живот (напр. осигуряване на равно заплащане за равен труд или равен достъп до финансиране, схеми за наставничество или менторство, антидискриминационни мерки и др.).

✓ За насърчаване на пълноценното участие на жените, а и на мъжете, на пазара на труда се провеждат редица мерки за тяхното активиране, подобряване на квалификацията, консултиране, мотивиране, наставничество, регламентиране на надомния труд и дистанционната работа, развитие на уменията на безработни жени чрез професионално обучение за повишаване на участието им на пазара на труда. Обръща се внимание на мерките за по-добро съвместяване на професионалния и личния живот и за предоставяне на заетост на безработни лица чрез осигуряване на възможности за полагане на грижи за деца, насърчаване на работодателите да наемат на работа безработни лица, въвеждане на гъвкави схеми на работа, споделяне на семейните отговорности и от страна на мъжете, осигуряване на равно заплащане за равен труд.

✓ През последните години са въведени изменения в нормативната база за защита на жертвите на насилие, включително домашно насилие, с цел подобряване на превенцията и противодействието на тези прояви, както и за въвеждането на международни стандарти. Делът на жените, жертви на сексуално насилие на 100 000 души от населението намалява слабо през 2022 г. (7,8) спрямо 8 през 2015 г., като през годините стойностите се запазват над средната за ЕС и България увеличава преднината си. Данните показват, че сериозното внимание, което държавата обръща върху борбата с различните форми на насилие, включително домашното насилие, макар и бавно, започва да дава положителни резултати.

<u>Предизвикателства</u>

✘ Предизвикателства се отчитат при позициите, заемани от жени на високо ниво,– както по отношение на членство в борд, така и за заемане на позиция директор. През 2023 г. позициите, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво – членство в борд са 18.3%, което отбелязва 0.7% спад в сравнение с данните от 2015 г. (19%). Данните по този показател отчитат най-високи резултати през 2021 г. когато достигат 21,7%. Най-осезаем е спадът при позициите, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво – директор, където през 2023 г. се наблюдава намаление (19,3% спрямо 27,1% през 2015 г.).

✘ Делът на жените, които са жертва на предумишлено убийство, през 2022 г. остава почти непроменен (0,82 на 100 000 души от населението спрямо 0,78 през 2015 г.), което води до извода, че е необходимо фокусиране на повече усилия в тази посока.

6 ЧИСТА ВОДА И САНИТАРНО-ХИГИЕННИ УСЛОВИЯ

Показател	Постигнат напредък
Население, свързано с обществено водоснабдяване	
Относителен дял на населението, използващо безопасно управлявани санитарни услуги	
Население, което няма баня или душ в своето жилище	
Относителен дял на отведените отпадъчни води с поне вторично пречистване спрямо общото количество отведени отпадъчни води	
Биохимична потребност от кислород в реките	
Нитрати в подземните води	
Фосфати в реките	
Ниво на воден стрес: използване на прясна вода като относителен дял от наличните водни ресурси	
Степен на интегрирано управление на водните ресурси	
Относителен дял на трансграничната басейнова зона с действащо споразумение за водно сътрудничество	
Изменение в обхвата на свързаните с водни обекти екосистеми във времето, подиндикатор: "Постоянна водна площ на езера и реки (кв. км)"	

В областта на санитарно-хигиенните условия България отбелязва значителен напредък и се доближава до изпълнението на целта, макар и с по-бавни темпове от предвиденото.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ През целия период от началото на изпълнението на Дневния ред за устойчиво развитие след 2015 г. „Да преобразим света“ делът на населението, свързано с обществено водоснабдяване остава стабилно висок. Отчитането към 2015 г. е 99,3 %, а към 2020 г. той е 99,4 %, което е над средните стойности за страните от Европейския съюз.

✓ България се отличава с много висок обхват на водоснабдяването и качество на питейната вода, отговарящо на стандартите. Осигуряването на достъп до безопасна питейна вода е регламентирано в действащото национално законодателство, като се прилага задължителното изискване за социална поносимост на цените на ВиК услугите, което има пряко отношение към подобряване на качеството на живот на населението. България полага усилия за поддържането на изградената водоснабдителна инфраструктура в добро състояние, като намаляването на загубите на питейна вода по преносната и разпределителната мрежа е в приоритетите на националната политика в отрасъла. Това отразява отношението на страната към водата като природно изчерпаем и ограничен природен ресурс.

✓ Относителният дял на населението, използващо безопасно управлявани санитарни услуги нараства (73,5 % към 2022 г. спрямо 66 % през 2015 г.) – страната бележи напредък по изпълнението на този показател, като скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС, макар и все още оставайки под него. Същото се отнася и за делът на населението, което няма баня или душ в своето жилище, който намалява двойно от 11.1% през 2015 г. до 5% през 2023 г.

✓ България бележи напредък по отношение на относителния дял на отведените отпадъчни води с поне вторично пречистване спрямо общото количество отведени отпадъчни води (65,3% към 2021 г. спрямо 60,6% към 2015 г.) и продължава да скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС, все още оставайки по него.

✓ Положителна е тенденцията и по отношение на нивото на воден стрес, което е

спаднало от 41,6 % през 2015 г. до 37,5 % през 2021 г. Нивото на воден стрес измерва потреблението на прясна вода като дял от

наличните сладководни ресурси и е съотношението между общото количество прясна вода, потребено от всички основни сектори, и общите възобновяеми сладководни ресурси, след като се вземат предвид екологичните изисквания за дебит.

✓ България се отличава с относително значими пресни водни ресурси в сравнение с други европейски страни, както по абсолютен обем, така и на човек от населението. Според „Световния доклад за развитието на водите“ на Обединените нации една страна изпитва „воден стрес“, когато годишните водни ресурси спадат под 1 700 м³ на жител. През 2021 г. пресните водни ресурси средно на човек в България се оценяват на 14 452 м3, включително дунавските води и друг външен приток, а без тях – 2 936 м3.

✓ Страната отбелязва напредък при степента на интегрирано управление на водните ресурси, като скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС, макар и все още оставайки под него. Отчитането към 2017 г. е 60 %, а към 2023 г. е 68%. Относителният дял на трансграничната басейнова зона с действащо споразумение за водно сътрудничество продължава да бъде 100% и през 2023 г., което представлява пълно изпълнение на показателя.

<u>Постигнати резултати</u>

✓ Още преди поставеното начало на изпълнението на Цел 6 с приетия Дневен ред за устойчиво развитие след 2015 г. „Да преобразим света“, България разполага с изготвени регионални генерални планове за водоснабдяване и канализация (РГП) за своите обособени територии, чрез които е планирано развитието на ВиК системите и съоръженията в страната. Като следващо ниво след РГП, за 22 от общо 28 административни области в страната са разработени Регионални прединвестиционни проучвания (Столична община, Бургас, Варна, Велико Търново, Видин, Враца, Габрово, Кърджали, Перник, Плевен, Пловдив, Русе, Силистра, Сливен, Смолян, Стара Загора, София област, Търговище, Хасково, Шумен и Ямбол), в съответствие с указанията и правилата за финансиране на обекти от фондовете на Европейския съюз в рамките на оперативна програма „Околна среда 2014-2020”. С тях са определени конкретни мерки за постигане на съответствие с европейските директиви за пречистване на градските отпадъчни води и относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека. Към днешна дата голяма

част от предвидените мерки за агломерациите над 10 000 е.ж. са изпълнени.

✓ С подкрепата на Европейския фонд за регионално развитие, в рамките на Оперативна програма „Околна среда“ са постигнати

Дай шанс на Балканката

През последните 8 години Лидл България активно допринася за опазването на биологичното разнообразие чрез инициативата "Дай шанс на Балканката", която има за цел да запази един от най-застрашените видове в Европа – Балканската пъстърва. Целта на тази инициатива е не само да се спомогне за възстановяването на популацията на този застрашен биологичен вид, но и да мотивира общностите по места да поемат отговорността да се грижат за природата и да я поддържат чиста.

Бе разработен иновативен подход, който възражда познат в древността способ за развъждане на рибните популации. Той включва улавянето на полово зрели индивиди по време на размножителния им период,

измерими резултати, изразяващи се в:

- 1 578 000 лица с достъп до подобрено водоснабдяване;
- 1 316 000 екв. ж. с достъп до подобрено пречистване на отпадъчните води;
- 21 бр. изградени и реконструирани пречиствателни станции за отпадъчни води;
- 1 800 км изградени ВиК мрежи;
- 20 бр. водни тела с подобрен мониторинг на химичното състояние;
- 109 бр. водни тела с подобрен мониторинг на количественото състояние.

✓ В периода 2020 г. - 2024 г., чрез средства от държавния бюджет (национално финансиране) е предоставена финансова подкрепа на общините за изграждане/реконструкция на ВиК инфраструктура в населените места в размер на 421 млн. лв.

✓ В рамките на проект „Развитие на общинската инфраструктура“ е включено изграждането на язовир Луда Яна и язовир Пловдивци и пречиствателни станции за питейни води към тях и рехабилитацията на язовир Студена. Към днешна дата, работата по язовир Студена е успешно приключена, язовир Пловдивци и пречиствателната станция към него са изградени и въведени в експлоатация, а язовир Луда Яна е в процес на изграждане.

✓ По програма за развитие на селските райони 2014-2020 г. са финансирани проекти за дейности по изграждане, ремонт и/или реконструкция на водоснабдителни системи в агломерации с под 2000 е.ж. в селските райони на обща стойност близо 249 млн. лева.

Предизвикателства

✘ Основно предизвикателство остава подобряването на качеството на водата. Основният показател, измерващ качеството на водата на реките – биохимична потребност от кислород в реките – показва влошаване спрямо 2015 г. (към 2015 г. - 2,74 мг O2/л, а към 2021 г. – 3,03 мг O2/л), което също така е под средните стойности за ЕС (2,7 мг O2/л). Високите стойности на този показател са признак за органично замърсяване на реките.

✘ Концентрацията на фосфати в реките също се е увеличила и България бележи изоставане по този показател, като към 2015 г. се отчита 0,094 мг PO4/л, а към 2021 г. – 0,189 мг PO4/л, което е под средните стойности за ЕС (0,1 мг O2/л). Двойното покачване на стойността спрямо 2015 г. отдалечава страната от постигане на целта за повишаване качеството на водата. По отношение на концентрациите на нитрати в подземните води страната е постигнала напредък, но с малък темп, като към 2015 г. те са 31,3 мг NO3/л, а към 2021 г. - 30,51 мг NO3/л. Спрямо средните стойности за ЕС (20,5 мг NO3/л) се отбелязва много слаб напредък.

✘ Нитратите в подпочвените води могат да се натрупват постепенно за дълъг период от време и да достигнат високи нива. Източникът на нитрати за България е главно от селско стопанство. Съгласно изискванията за качеството на питейната е въведено ограничението до 50 мг NO3/л, за да се избегне заплаха за човешкото здраве. Принос към подобряването на показателя следва да има ограничаването/забраняването използването на нитрати в земеделието и стриктното спазване на ограниченията на санитарно – охранителните зони на водоизточниците за питейно – битово водоснабдяване.

- Известно влошаване има и при изменението в обхвата на свързаните с водни обекти екосистеми във времето, по-конкретно индикатор „Постоянна водна площ на езера и реки (кв. км)“. Индикаторът е многостранен и обхваща данни за различни видове сладководни системи, а за да се измери промяната в обхвата, индикаторът отчита промените в пространствената площ, качеството и количеството на водата. За отчитането на индикатора се използват сателитни наблюдения на Земята за глобално наблюдение на различните видове сладководни екосистеми. Отчитането към 2015 г. за България е 417,58 кв. км, а към 2022 г. – 415,52 кв. км.

- Динамиката на тези показатели по години и негативното представяне на страната по тях може да бъде отдадено както на негативните последици от изменението на климата и природните катаклизми през последните 5 години, така и на замърсяването на околната среда. Необходимо е допълнително фокусиране на държавната политика, свързана с опазване на водните екосистеми и осигуряване на значителен финансов ресурс с оглед постигането на целта, свързана с подобряване на качеството на водата до 2030 г.

7 ДОСТЪПНА И ЧИСТА ЕНЕРГИЯ

Показател	Постигнат напредък
Крайно енергийно потребление на домакинствата на глава от населението	
Относителен дял на населението с достъп до електричество	
Население, което не е в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл поради статус на бедност	
Крайно енергийно потребление	
Дял на възобновяемата енергия в брутното крайно потребление на енергия	
Енергийна интензивност на икономиката	
Енергийна продуктивност	
Зависимост от внос на енергия - общо	
Първично енергийно потребление	
Зависимост от внос на твърди изкопаеми горива	
Зависимост от внос на нефт и петролни продукти	
Зависимост от внос на природен газ	

България отбелязва известен напредък по отношение на целта за осигуряване на достъпна и чиста енергия за всички. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по по-малко от половината (5 от общо 12) от показателите в националния списък. Влошаването в представянето по част от показателите обаче се дължи изцяло на отбелязания през последните две години регрес, което би могло да бъде отдадено донякъде на промените в енергийните пазари през този период.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Устойчиво нараства *енергийната производителност*, като за периода 2015-2022 г. е отбелязан кумулативен растеж от 43.3% или 5.3% средногодишно нарастване. Отбелязаното значително подобрение позволява на страната да скъси изоставането си от средните за ЕС нива;

✓ Паралелно с това икономиката успява постоянно да намалява *енергийната си интензивност*, като постигнатото за целия период кумулативно подобрение се оценява на 11.9%, позволявайки на България да намали изоставането си от средните за ЕС стойности и по този показател;

✓ *Възобновяемите енергийни източници* формират 19.1% от енергийния микс на страната, отбелязвайки напредък спрямо 18.3% през 2015 г. Този напредък щеше да бъде още по-голям, ако не бе значителното увеличаване на присъствието на ТЕЦ-овете в енергийния микс на страната в периода 2021-2022 г. поради критичната ситуация на енергийните пазари;

✓ Към 2022 г. 100% от населението има *достъп до електричество*;

✓ Значително (почти наполовина) намалява относителния дял на *населението, което не е в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл поради статус на бедност*;

✓ Въпреки че през периода е регистрирано леко нарастване на *зависимостта от внос на енергийни носители*, тя остава почти два пъти по-ниска от средната в ЕС.

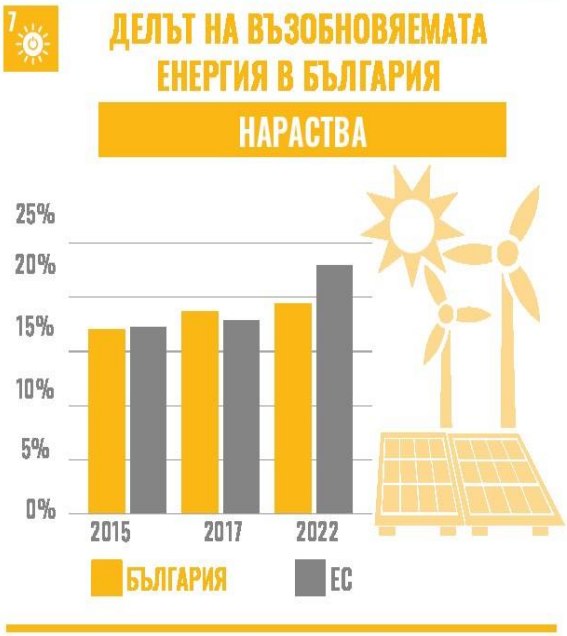
<u>Постигнати резултати</u>

✓ С цел увеличаване на съществуващия капацитет за междусистемен обмен на електрическа енергия са завършени следните проекти:

- Междусистемна въздушна линия подстанция „Марица Изток“ и подстанция „Неа Санта“. През юни 2023 г. междусистемният електропровод е свързан и поставен под напрежение;
- Вътрешна въздушна линия между подстанция „Марица Изток“ и подстанция

„Пловдив“. Обектът е въведен в експлоатация през 2022 г.;

- Вътрешна въздушна линия между подстанция „Марица Изток“ и ТЕЦ „Марица Изток 3". Обектът е въведен в експлоатация през 2021 г.;
- Вътрешна въздушна линия между подстанция „Марица Изток“ и подстанция „Бургас“. Обектът е въведен в експлоатация през 2021 г.;
- Вътрешен електропровод 400 kV, свързващ подстанции Варна и Бургас. Обектът е въведен в експлоатация през юли 2021 г.;
- Клъстер България-Румъния за увеличаване на капацитета („Коридор Черно море“), който включва вътрешен електропровод 400 kV между Добруджа и Бургас. Обектът е въведен в експлоатация през юли 2021 г.

✓ Извършени са пазарни обединения с Румъния и Гърция. С успешното изпълнение на двата проекта за пазарна интеграция, България е напълно интегрирана по границите със страните членки на сегментите „Ден напред“ и „В рамките на деня“. По този начин страната е част от Единния европейски пазар в съответствие с изискванията на Регламент (ЕС) 2015/1222;

✓ Междусистемната *газова връзка Гърция-България (IGB)* е ключова част от проекта за развитие на Вертикалния газов коридор. На 1 октомври 2022 г. стартира търговската експлоатация на IGB. Газовата връзка е важна инфраструктура, която осигурява диверсификация на източниците и маршрутите за доставка на природен газ за България и региона чрез достъп до терминалите за втечнен природен газ край Александруполис и Южния газов коридор. Междусистемната връзка способства и за осигуряване на газови доставки от терминала за втечнен природен газ до Александруполис от производители на втечнен природен газ като САЩ, Катар, Алжир, Нигерия и др., а в бъдеще от Израел, Египет и др.;

✓ Междусистемната връзка България-Сърбия (IBS) осигурява допълнителен достъп на България до източници на газ от Западна Европа по изцяло нов маршрут, а на Сърбия - до терминалите за втечнен природен газ и други алтернативни източници от региона. Техническият капацитет за пренос на природен газ е 1.8 млрд. м3/г. Търговската експлоатация на IBS стартира през декември 2023 г.;

„Внедряване и изпълнение на ЦУР 7, 8, 9, 12 и 17 в ББР чрез банкови инструменти“

Българската банка за развитие (ББР) е избрала и инкорпорирала в своята средносрочна стратегия пет Цели за устойчиво развитие – между които и ЦУР 7 „Достъпна и чиста енергия“, за които може активно да допринесе с дейността и кредитната си дейност:

- ББР предлага оборотно финансиране на бизнеса за изпълнение на строително-монтажни работи с цел енергийна ефективност на сгради;
- Банката предлага проектно финансиране на новоучредени микро и МСП за изграждането на фотоволтаични централи с цел продажба на произвежданата електроенергия;
- ББР подкрепя, чрез пласирането на гаранционен продукт – портфейлна гаранция, домакинствата за увеличаване използването на възобновяема енергия в крайното потребление на сектора.

✓ Плаващият терминал за приемане, складиране и повторно регазифициране на втечнен природен газ е въведен в търговска експлоатация през март 2024 г.

<u>Предизвикателства</u>

Въпреки наблюдавания напредък по отношение на целта за осигуряване на достъпна и чиста енергия за всички остават сериозни предизвикателства пред политиката в областта, изискващи интензифициране на усилията в периода до 2030 г.:

x Въпреки че енергийната интензивност на икономиката се подобрява през разглеждания период, тя остава с над 50 % над средните стойности за ЕС към 2021 г. и оказва съществено въздействие върху конкурентоспособността на българската икономика;

x През разглеждания период страната среща предизвикателства както в първичното енергийно потребление, отчитащо ефективността на производството на енергия и нейната доставка до крайните потребители, така и в крайното енергийно потребление, което отчита потребеното от крайните ползватели;

x Първичното енергийно потребление отбелязва негативен тренд, като страната губи преднина спрямо 2015 г. (когато тя е с по-добри показатели от средните за ЕС) и през 2022 г. стойността на показателя е с 4.3% по-висока от средните нива за ЕС;

x Налице е необходимост от допълнителни целенасочени усилия и прецизиране на политиката за повишаване на енергийната ефективност цел, както чрез мерки за нейното по-ефективно производство и доставка, така и чрез създаване на стимули и за реализация на мерки за подобряване на енергийната ефективност на ниво потребители;

x Постигането на климатична неутралност и амбициозните цели на ЕС в областта на енергетиката изисква много по-рязко нарастване на дела на възобновяемата енергия.

8 ДОСТОЕН ТРУД И ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ

Показател	Постигнат напредък
Реален БВП на човек от населението (евро на глава от населението)	
Относителен дял на инвестициите в БВП - %	
Номинална производителност на труда на едно заето лице - процент от общия брой на ЕС27 (от 2020 г.)	
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост – общо - %	
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост - селско, горско и рибно стопанство - %	
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост - Неселскостопански сектори	
Потребление на суровини (тона на глава от населението)	
Коефициент на безработица (процент на населението в работната сила)	
Относителен дял на незаетите и неучащите младежи (% от населението на възраст 15-29 години)	
Относителен дял и брой на децата под 18 години полагащи труд по пол и възраст	
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника – общо (съотношение на случаите на 100 000 работници)	
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника - мъже (съотношение на случаите на 100 000 работници)	
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника - жени (съотношение на случаите на 100 000 работници)	
Степен на спазване на трудовите права на национално ниво (броят на кодираните критерии за оценка)	
Относителен дял на БВП в туризма от общия БВП и в процента на нарастване	
Брой на клоновете на търговските банки на 100 000 възрастни (Брой на 100 000 възрастни)	
Брой на банкоматите на 100 000 възрастни души (брой на 100 000 възрастни)	

България показва напредък в изпълнението на Цел 8 за устойчиво развитие, но все още има предизвикателства, които трябва да бъдат преодолени за постигане на по-устойчив и приобщаващ икономически растеж. Основните положителни сигнали включват намаляване на безработицата и неофициалната заетост, докато основните предизвикателства включват нуждата от увеличаване на инвестициите и повишаване на производителността на труда.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Реалният БВП на човек от населението показва стабилно нарастване от 5700 лв. през 2015 г. до 7850 лв. през 2023 г. През 2020 г. има спад при индикатора, което може да се отдаде на икономическите въздействия на пандемията от COVID-19. Спадът обаче е относително малък, което предполага, че българската икономика е устояла сравнително добре на кризата. През 2021 г. реалният БВП на човек от населението се възстановява и отбелязва значително увеличение, което демонстрира устойчивостта на икономиката и способността ѝ да се възстановява и адаптира.

✓ Значителен напредък по показателя "Коефициент на безработица", който намалява от 10.1% на 4.3%, отбелязвайки спад от 57.4%. Тази положителна тенденция се дължи на съчетание от икономически и структурни фактори. Икономическият растеж и повишената производителност на труда (27.1%) създават

повече и по-качествени работни места.

✓ Намаляването на дела на неофициалната заетост с 37.2% е индикатор за по-добра регулация на трудовия пазар и включване на повече хора в официалната икономика. Активните политики за заетост, включително програми за преквалификация, стажантски инициативи и стимули за работодателите, са играли ключова роля за намаляване на безработицата, особено сред младите. В резултат на тези фактори България не само скъсява изоставането си спрямо ЕС, но и постига изпреварване, което подчертава устойчивостта на постигнатото подобрение.

✓ Относителният дял на неофициалната заетост от общата заетост варира през годините. Нейният пик за отчетния период е регистриран през 2016 г. - 13,4%, а най-ниската ѝ стойност е 5,8% през 2019 г. Средната стойност за периода е 8,3%, което е над средната стойност за ЕС от 7,0%. Тенденцията в данните показва колебаещо се, но общо намаляващо ниво на неофициална заетост като дял от общата заетост. Когато се разбие по сектори, делът на неофициалната заетост е значително по-висок в селското, горското и рибното стопанство. Въпреки това, в периода 2015-2022 делът на неофициалната заетост от общата в аграрния сектор също намалява.

✓ Намаляване на относителния дял на незаетите и неучащите младежи: Тази положителна тенденция отразява напредък в социално-икономическата интеграция на младите хора, благодарение на политиките свързани с подобрения в достъпа до образование, насърчаването на заетостта и икономическите възможности. Въпреки това, стойността на показателя все още остава под средното ниво за ЕС, което подчертава необходимостта от продължаване на усилията за устойчиво развитие и допълнително приближаване към европейските стандарти.

✓ Показателите, свързани с националната банкова инфраструктура, показват изпреварване в развитието и осигуряване на по-добър достъп до финансови услуги.

Постигнати резултати

✓ Интернационализация на МСП: Организирани са национални участия в международни изложения, институционални щандове, търговски мисии и бизнес форуми. От 2015 г. до м. май 2024 г. са проведени близо 250 броя мероприятия за популяризиране на българските МСП на световния пазар.

Добри практики

Българска банка за развитие изпълнява своята стратегия чрез интегриране на целите на ООН за устойчиво развитие, като работи за насърчаване на политиките за развитие, повишаване на икономическата производителност и устойчивия икономически растеж, чрез директно кредитиране и гаранции по InvestEU, програма за финансиране на фирми със сключен договор за изпълнение на СМР с цел енергийна ефективност на сгради и предоставя финансиране за зелена енергия.

„Асоциация Мария Кюри – МСА“ клон Смолян, реализира програма за професионално обучение по бизнес-ориентирано социално предприемачество със свободен достъп. Програмата е насочена към предприемачи в МСП, чиято цел е да интегрират социален подход в текущите си бизнес практики, и хора с увреждания, които желаят да започнат самостоятелна стопанска дейност и изпитват необходимост от подходящо достъпно обучение, за да създадат и управляват устойчив и печеливш бизнес със социална мисия.

✓ Устойчивост и конкурентоспособност на МСП в космическия сектор: За периода 2015-2024 са реализирани 47 български проекта с общ бюджет над 8 млн. евро в контекста на изпълнението на Споразуменията за европейска кооперираща държава между Република България и Европейската космическа агенция.

✓ Квалифицирана работна ръка за бизнеса: Реализирани са множество дейности за активиране на млади хора и лица с увреждания и програми за квалификация и рехабилитация на работната сила, сред които и промени в Закона за насърчаване на заетостта в сила от м. юни 2022 г., регламентиращи работата с икономически неактивните лица.

✓ Професионално образование и учене през целия живот (УЦЖ): Реализирани са инициативи за разширяване професионалното образование и обучение и постигане професионална реализация на младите хора, както и за повишаване компетентностите на хората в трудоспособна възраст и ефективно предлагане на възможности за УЦЖ. В Закона за професионалното образование и обучение са внесени промени, които улесняват достъпа и насърчават УЦЖ.

✓ Младежки дейности: От 2014 г. насам в страната се реализират множество проекти и инициативи от различни институции, съ-финансирани от Европейските фондове и националният бюджет, които успяват да скъсят изоставянето по този показател. Финансирани са проекти по програмата за развитие на човешките ресурси, Националната програма „Активиране на неактивните лица“, Специализирани трудови борси, Услуги по мобилно бюро по труда, Национална програма за младежки дейности и Национална програма за младежта. Броят на обхванатите младежи по всички тези инициативи надхвърля 300 000, като и 8 195 младежа в неравностойно положение са получили различна форма на подкрепа по тях.

✓ Подкрепа на и за хората с увреждания: Реализирани мерки за осигуряването на достъп, приспособяване и оборудване на работни места, за квалификация и преквалификация и др., целеви проекти и програми на специализирани предприятия и кооперации на хората с увреждания за осигуряване на заетост и технологично обновяване, вкл. подходящи условия на труд, започване и развитие на самостоятелна стопанска дейност на хората с увреждания и др.

✓ Включване на граждани на трети държави на пазара на труда: Реализират се различни инициативи и мерки в тази сфера като „Синя карта на ЕС“ за висококвалифицирани специалисти от държави извън ЕС.

Предизвикателства

x Високо потребление на суровини: През 2023 г. показателят за потребление на суровини отбелязва подобрение спрямо предходната година – от 23% през 2022 г. на 20,1%, въпреки това, нивото остава под средното за ЕС, което

подчертава необходимостта от допълнителни усилия за намаляване на потреблението на суровини. Увеличаващата се нужда от ресурси акцентира върху важността на по-ефективното им използване, прилагането на кръгови икономически модели и насърчаването на устойчиво развитие, за да се постигне дългосрочна икономическа и екологична устойчивост.

x Фатални трудови злополуки на 100 000 работника: От представянето на страната по индикаторите, за фатални трудови злополуки на 100 000 работници, става ясно, че въпреки намаляването на техния брой, тази сфера остава предизвикателство, изискващо подобрения в безопасността на работната среда.

x Загуба на преднина при показателя „Степен на спазване на трудовите права на национално ниво (свобода на сдружаване и колективно договаряне) на база текстови източници на Международната организация на труда (МОТ) и националното законодателство“ от 1,1 през 2015 г. до 0,9 през 2022 г.

9 ПРОМИШЛЕНОСТ ИНОВАЦИИ И ИНФРАСТРУКТУРА

Показател	Постигнат напредък
Дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт	
Добавена стойност на промишлеността като дял от БВП	
Добавена стойност на промишлеността на човек от населението	
Относителен дял на заетите в преработващата промишленост от общата заетост	
Относителен дял на добавената стойност в индустрията, произведена от малки предприятия	
Индекс на екоиновациите	
CO2 емисии на единица добавена стойност	
Интензитет на емисиите във въздуха от промишлеността - частици < 2.5µm	
Интензитет на емисиите във въздуха от промишлеността - частици < 10 µm	
Разходи за научноизследователска и развойна дейност като дял от БВП	
Разходи за НИРД в сектор "Предприятия" по икономическа дейност	
Персонал, зает с научно-изследователска и развойна дейност	
Бюджетни разходи за НИРД по социално-икономически цели	
Заявление за патент до Европейското патентно ведомство (на милион жители)	
Изследователи (в еквивалент на пълно работно време на милион жители)	
Относителен дял на добавената стойност, създадена от средно и високотехнологичната индустрия, от общата добавена стойност	
Относителен дял на населението с покритие от GSM	
Относителен дял на населението с покритие от UMTS	
Относителен дял на населението с покритие от LTE/NR (5G)	

България демонстрира напредък по някои ключови показатели на ЦУР 9, като добавената стойност на промишлеността на човек от населението и индекса на екоиновациите, както и почти пълното покритие с 5G технологии. Въпреки тези положителни тенденции, страната продължава да изостава спрямо средното за ЕС в области като разходите за научноизследователска и развойна дейност, индустриалната производителност и персонала, зает в научни дейности. Забелязва се скъсяване на изоставането в някои аспекти, но също така и загуба на предимство в други, като дела на заетите в преработващата промишленост. Въпреки постигнатите подобрения, са необходими допълнителни усилия за устойчиво догонване на европейските стандарти.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Увеличение на добавената стойност от промишлеността на човек от населението: увеличението от 38,25% е значително и показва подобрение в ефективността и производителността на промишления сектор, вероятно благодарение на модернизация на производствените процеси, повишена конкурентоспособност и възможно засилване на експортно ориентираните индустрии. Въпреки че стойността остава под средното за ЕС, този ръст е ясен индикатор за скъсяване на изоставането и значителен потенциал за икономическо развитие.

✓ Устойчив растеж на относителния дял на добавената стойност, създадена от средно и

високотехнологичната индустрия, което свидетелства за структурна трансформация на икономиката към сектори с по-висока добавена стойност и засилена роля на иновациите. Въпреки това, ако стойностите остават под средните за ЕС, това подчертава нуждата от по-активни инвестиции в технологии,

научноизследователска дейност и квалификация на работната сила, за да се ускори догонването на европейските стандарти.

✓ Ръст в индекса на екоиновациите. Този ръст може да се дължи на засилено внедряване на иновативни зелени технологии, повишено финансиране за екологични проекти и усилия за намаляване на въглеродния отпечатък в индустриалния сектор. Подобрението е значима крачка към интеграцията на устойчиви решения в икономиката, макар че нивата остават под средното за ЕС.

✓ Стабилност на малките и средни предприятия (МСП): Данните показват принос на МСП за 75% от общата заетост и 65% от добавената стойност в икономиката, което подчертава тяхната устойчивост и значимост за икономическото развитие и определянето на националните политики за икономическо развитие.

✓ Стабилен напредък в инфраструктурата за мобилни комуникации. Покритието на населението с GSM и UMTS е практически пълно (100%) през целия разглеждан период, което демонстрира зряла и добре развита мобилна мрежа. Значителен напредък е постигнат в покритието с LTE/NR (5G), което нараства от 56,73% през 2015 г. до 99,86% през 2023 г., със средна стойност за периода 93,5%. Липсата на сравнителни данни спрямо ЕС затруднява директната оценка на относителната позиция на страната, но постигнатите резултати показват добре развит сектор, осигуряващ съвременни телекомуникационни услуги.

✓ Подобрение в представянето по показателите интензитет на емисиите във въздуха от промишлеността за частици <2.5 µm и <10 µm и CO2 емисиите на единица добавена стойност. Това намаление свидетелства за прилагане на по-чисти производствени технологии и по-добро управление на енергийните ресурси, както и за засилени усилия за спазване на екологичните стандарти. Въпреки това, стойностите остават под средните за ЕС, което подчертава необходимостта от продължаване на инвестициите в модернизация на промишлеността, с цел постигане на устойчиво икономическо развитие и по-нисък въглероден отпечатък.

Постигнати резултати

✓ Подобрена транспортна инфраструктура: Построени 70 км. нови пътища; рехабилитирани 28 км. жп линии; реновирани 5 жп гари (Карнобат, Стара Загора, Подуяне, Казичене, Искър); изградени 12 км метро линии с 12 нови станции и метродепо „Земляне“; Софийското метро - успешна практика на ниво ЕС, със значителни транспортни, екологични и социални ползи. В областта на речния транспорт - доставени са специализирана техника и оборудване и са изградени системи за сигурност, интеграция и визуализация на пристанищата, свързани с корабоплаване по р. Дунав.

Добра практика

Българската банка за развитие реализира Програма „Българска роза“ предоставя стандартен кредитен продукт, насочен специално към групата на розопреработвателите. Предоставеното директното кредитиране повишава устойчивостта на розопроизводителите и увеличава конкурентоспособността им, като съдейства за тяхната модернизация, запазване на работни места и намаляване на секторните и регионалните дисбаланси в страната.

✓ Подобрена цифрова свързаност: Продължаващо разширяване на Единната електронна съобщителна мрежа до всички общински центрове, увеличаване на капацитета и киберустойчивостта на мрежата и подпомагане разгръщането на мрежи с много голям капацитет, включително 5G.

✓ Развитие на интелигентна промишленост и насърчаване на научните изследвания и иновациите: Създадени стимули за частни инвестиции и развитие на промишлени екосистеми; предоставяне на подкрепа на МСП за разработване и внедряване на иновации и повишаване на сътрудничеството с научните организации, технологична и дигитална модернизация и кръгова икономика; стимули за повишаване на предприемаческата активност, вкл. чрез нов Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите и продължаващо развитие на научно-технологичния парк „София Тех Парк“. Финансово подпомагане за обучение и заетост по инвестиционни проекти и сертифицирани 10 проекта с планирани инвестиции 78,432 млн. лв. и разкриване на 393 нови работни места по Закона за насърчаване на инвестициите.

✓ Институт по компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT): Създаден в партньорство с водещи технологични университети, институтът насърчава научните изследвания и иновациите, оказвайки трансформиращ ефект върху икономиката и обществото.

✓ „Стартъп виза“: Инициатива за привличане на чужди граждани извън ЕС да стартират иновативни бизнеси на територията на България, като използват високи технологии и развиват НИРД.

Предизвикателства

x Намаляващ дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт: Средният дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт в България за периода е 14,0%, което е съпътствано от значително отрицателно изменение от -22,49% за целия период и средногодишно намаление от -2,12%. Въпреки леко възстановяване до 13,1% през 2022 г., делът остава под средното за ЕС. Това отразява изоставане в развитието на този вид транспорт спрямо европейските стандарти, като негативната тенденция може да се дължи на увеличена зависимост от лични автомобили или други алтернативи на обществения транспорт.

x Намаление на относителния дял на заетите в преработващата промишленост. Въпреки че стойността е над средното за ЕС, се наблюдава лек спад, което показва загуба на преднина спрямо европейските тенденции, което може да се дължи на структурни промени в икономиката, насочени към други сектори.

x Ограничен напредък по показателите за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и иновации. Разходите за НИРД като дял от БВП са средно 0,8%, с отрицателно изменение от -2,92%, а разходите в сектора „Предприятия“ са още по-ниски (0,6%), което подчертава слабата връзка между научните изследвания и бизнеса. Въпреки че бюджетните разходи за НИРД нарастват до 417,5 млн. лв. през 2023 г., човешкият капитал остава ограничен, като изследователите са 2235,5 на милион жители, с ръст от 3,38%, но под средното за ЕС. Въпреки някои положителни тенденции, като увеличаване на бюджета и патентната активност, България остава под средното за ЕС по всички ключови показатели, което изисква засилени инвестиции в НИРД, образование и иновации за скъсяване на изоставането и постигане на устойчив растеж.

10 НАМАЛЯВАНЕ НА НЕРАВЕНСТВАТА

Показател	Постигнат напредък
Относителна медианна разлика в риска от бедност, %	▲
Брой на бежанците на 100 000 души население	▼
Обща сума на помощта за развитие, разпределена по държави донори, в милиони текущи щатски долари	▲
Дял на доходите на най-бедните 40% от населението, %	▲
Лица с увреждания в риск от бедност по наличие на ограничения,%	▲
Население в риск от бедност и социално изключване - големи градове, %	▲
Население в риск от бедност и социално изключване - малки градове и предградия, %	▲
Население в риск от бедност и социално изключване – села, %	▲
БВП на човек от населението в стандарти на покупателната способност	▲
Дял на труда в БВП,%	▲
Коефициент на Джини - еквивалентен разполагаем доход[16]	▼
Население в риск от бедност преди социални трансфери, %	▼
Разпределение на дохода[17]	▲
Въздействие на социалните трансфери (без пенсиите) върху намалението на бедността, %	▲
Необслужвани кредити към общия размер на кредитите, %	▲
Възвръщаемост на активите, %	▲
Регулаторен капитал към активи, %	▼
Необслужвани кредити нетно от провизиите към капитала, %	▲
Регулаторен капитал от първи клас към рисково претеглени активи, %	▲
Ликвидни активи към краткосрочни задължения, %	▼
Молби за убежище[18]	▲

България отбелязва напредък по отношение на целта за намаляване на неравенствата между и в рамките на държавите. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по повече от 75% (16 от общо 21) от показателите в националния списък.

Регистриран е прогрес по някои от ключовите показатели, свързани с бедността и въздействието на социалната политика.

Положителни тенденции

✓ Към 2023 г. с близо 20% намаляват *лицата с увреждания, които са в риск от бедност*, като същевременно се отбелязва и значително скъсяване на изоставането спрямо средното ниво за ЕС;

✓ Значително намалява и *населението, което е в риск от бедност и социално*

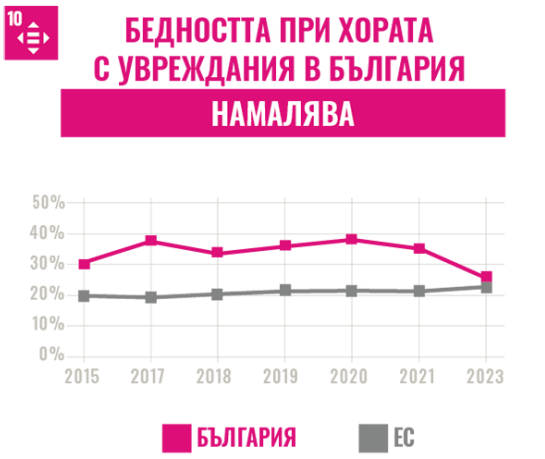
[16] Скала от 0 до 100%

[17] Съотношение на квинтилния дял на дохода

[18] Брой на 1 млн.жители

изключване[19], както в големите градове, така и в малките градове и селата;

✓ Отбелязва се нарастване от 23% на *въздействието на социалните трансфери (пенсиите се изключват) върху намалението на бедността* в страната;

✓ Същевременно БВП на човек от населението в СПС отбелязва ръст от близо 67% спрямо началото на периода, като се отбелязва значително скъсяване на изоставането спрямо средната стойност на показателя за ЕС;

✓ В относителен план стойностите на близо 28% (6 от 21) от показателите за изпълнението на Цел 10 са с нива над средните за държавите - членки на ЕС, като при 3 от показателите се наблюдава изпреварване в развитието. Въпреки това по от 8 показателите се наблюдава положителна тенденция на подобряване на представянето, като страната скъсява изоставянето си спрямо средните стойности за ЕС.

✓ България изпълнява мащабна реформа в областта на социалните услуги, които са инструмент за насърчаване на социалното включване. Основните цели на реформата са гарантиране на равен достъп до социални услуги, отговарящи на индивидуалните потребности на лицата, гарантиране на качеството и ефективността на социалните услуги, гарантиране на правото на всяко лице на подкрепа за живот в домашна среда и в общността, както и насърчаване на интегрирания подход при осигуряването на подкрепа на лицата. Осигури се и законовата регламентация на протичащите от дълги години процеси на деинституционализация на грижата за деца и на грижата за хора с увреждания и възрастни хора;

✓ Приети са всички подзаконови нормативни актове, свързани с прилагането на Закона за социалните услуги. През 2022 г. е приета Наредба за качеството на социалните услуги, която цели повишаване на качеството и ефективността на социалните услуги в подкрепа на хората, които ги ползват и е от значение за индивидуализиране на подкрепата и грижата за потребителите;

✓ Осъществява се подкрепа на децата и семействата, като и гарантиране на правата на децата, чрез предоставянето на социални услуги и деинституализация. Например, в рамките на проект „Продължаваща подкрепа за деинституционализация на децата и младежите“ се реализира специфична дейност, насочена към

[19] Лицата, които са: в риск от бедност след социални трансфери, силно материално или социално лишени или живеещи в домакинства с много нисък интензитет на работа.

подготовка за самостоятелен живот и професионална интеграция в обществото на децата и младежите, които напускат услуги за резидентна грижа. Осигурява се подкрепа за тяхното социално включване чрез менторство и подготовка за придобиване на трудови навици, които да гарантират самостоятелен и независим живот. Подкрепата формира умения за самостоятелност, учене и работа и личностното развитие;

„Асоциация Мария Кюри – МСА“ клон Смолян, България –партньор по проект „Бизнес - ориентирано социално предприемачество“

Инициативата се реализира през 2021 г. и е насочена към предприемачи в МСП, чиято цел е да интегрират социален подход в текущите си бизнес практики; хора с увреждания, които желаят да започнат самостоятелна стопанска дейност и изпитват необходимост от подходящо достъпно обучение, за да създадат и управляват устойчив и печеливш бизнес със социална мисия; ръководители на социални предприятия, които желаят да развият дейността им и да направят предприятието устойчиво, печелившо и социално отговорно.
В резултат на дългогодишно партньорство между университети, неправителствени организации, общини и представители на бизнес сектора се разработва и реализира широко достъпна програма за професионално обучение по бизнес-ориентирано социално предприемачество. Проектът за разработване на иновативното учебно съдържание, както и публикуването програмата за обучение на платформа със свободен достъп обучение – https://www.com-set.eu/, се финансира от програма Еразъм+. Обучението е достъпно на четири езика - български, турски, английски и нидерландски. В резултат на изпълнението на проекта са създадени и устойчиви партньорства на местно ниво в Златоград, Пловдив и Свищов между представители на публичния сектор, НПО и социалните предприятия, с цел разширяване на възможностите за заетост на хората с увреждания.

✓ Реализирани са инвестиции в грижата за децата в ранна възраст, които са ключова предпоставка за цялостното им развитие и успех на по-късен етап. Чрез изпълняваната до 2023 г. операция „Услуги за ранно детско развитие“, с бенефициенти – общини се изпълниха проекти за превенция на социалното изключване, намаляване на бедността сред децата и подкрепа за дейността на създадените интегрирани социални услуги за деца от уязвими групи;

✓ Във фокуса на Програма „Образование“ 2021-2027 е осигуряването на достъп и трайното приобщаване на деца в предучилищното образование и подобряването на образователните резултати на учениците. Така например, в рамките на проект „Успех за теб“ по Програмата се очаква да бъдат подкрепени близо 100 000 ученици и техните родители;

✓ В допълнение към изпълняваните политики и мерки за подкрепа на децата и семействата, Европейската гаранция за детето е ключова инициатива, за чието изпълнение България има дългосрочен ангажимент. В изпълнение на Гаранцията през 2022 г. е приет План за действие, който създава необходимата рамка, обхващаща водещите мерки и интервенции за намаляване на бедността сред децата и насърчаване на тяхното социално включване;

✓ През 2022 г. е приета Национална стратегия на Република България за равенство, приобщаване и участие на ромите (2021-2030). Тя е рамков документ, който задава насоките за изпълнение на политиките за социално-икономическо приобщаване и участие на ромите. Националните планове за действие по Стратегията включват мерки, прилагащи интегриран подход, който адресира различните измерения на бедността и социалното изключване. Позитивни стъпки, които могат да се посочат са:

- финансиране (за първи път) на комплексни мерки, насочени към подкрепа на учениците от българските общности в чужбина, които са се обучавали в чужди образователни системи, но са се завърнали в България и са продължили образованието си в българските училища, както и на преподавателите, които работят с такива ученици;

- развитие на медиаторството, чрез гарантиране на целеви финансови средства за: осигуряване на образователни, здравни и трудови медиатори;

- включване на безработните лица, самоопределили се като роми, в дейности за професионално информиране и консултиране, с цел подпомагане, в съответствие с техния личностен профил и индивидуални характеристики, при избора на професия, подходящо обучение и кариерно развитие;

- предоставяне на услуги за младежите (в т.ч. и самоопределили се като роми) за образование и обучение, стажуване, чиракуване и заетост, развитие на социални умения и компетентности, за намаляване на безработицата и икономическата неактивност сред младите хора в изпълнение на Препоръка на Съвета на ЕС „Мост към работни места“;

- укрепване на „гаранцията за младежта”;

- повишаване на институционалната култура и експертен капацитет на публичните институции с цел предотвратяване и недопускане на случаи на расизъм и дискриминация;

- повишаване на информираността на представителите на ромските общности, в т.ч. на ромските жени, както и на лица, живеещи в домакинства под прага на бедност, за техните права и подобряване на достъпа им до правна помощ и правосъдие; консултиране и информиране за приложението на антидискриминационното законодателство и др.

✓ Приета е Стратегия и Национален план за действие по заетостта, чрез които се осигурява интегриране на безработни и уязвими групи на пазара на труда. Предоставят се посреднически услуги и се реализират програми и мерки, включени в Националния план за действие по заетостта;

✓ При работата на Центровете за заетост и социално включване (ЦЗСП) се използва експертизата на съвместни екипи от Агенция по заетостта и Агенцията за социално подпомагане за съвместно обслужване на „едно гише“ на хора в неравностойно положение. Прилагането на интегрирана услуга от ЦЗСП допринася за постигане на социален ефект чрез осигуряване на комплексно обслужване на място;

✓ По Програма „Развитие на регионите“ (ПРР) 2021 – 2027 г., както и Оперативна програма „Региони в растеж“ (ОПРР) 2014 – 2020 г. се финансират проекти със съществен принос за реализирането на политиките за осигуряване на достъпна среда и за подобряване на жилищните условия на уязвими групи и подкрепа на бездомните като част от цялостната политика за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване. Проектите са насочени към строителство, ремонт и реконструкция на сгради, както и към подобряване на градската среда, като включват задължителна хоризонтална дейност „Подобряване достъпа за хора с увреждания до гореспоменатите сгради”. Предприемането на такива мерки има важен принос за повишаване възможностите на икономически неактивното население, както и за насърчаване на заетостта на хората със затруднена мобилност;

✓ Стартира изпълнението на нов подход за интегрирани териториални инвестиции на регионално ниво за намаляване на социално-икономическите неравенства между регионите в страната. През новия програмен период 2021-2027 г. се прилага нов регионален подход на инвестиции, съобразен с местните нужди и специфичните потенциали на всяка територия. Целта е развитието на модел за партньорство и насърчаване на сътрудничеството между различни действащи лица на местно ниво за ефективно използване на потенциала на територията с цел постигане на по-добър инвестиционен фокус, по-ефективни и ефикасни интервенции, засилен междусекторен диалог;

✓ Програмирани са мерки, като е стартирало и тяхното изпълнение, за преодоляване на неравенствата сред различни групи в неравностойно положение (маргинализирани общности, хора с увреждания, деца и др.), финансирани по Програмата за развитие на човешките ресурси 2021–2027 г., съфинансирана от фондовете на ЕС.

<u>Предизвикателства</u>

Въпреки регистрирания напредък, България се представя незадоволително по част от ключовите

показатели, измерващи прогреса на страната в изпълнението на Цел 10.

- „Коефициентът на Джини“ нараства минимално през периода с 0,5%, като следва да се отбележи, че и към 2015 г. стойността на показателя е сравнително висока, което е показателно, че неравенствата все още са предизвикателство и са необходими допълнителни усилия по отношение на формулирането на подходящи политики за адресирането им. Следва да се отбележи, че към 2023 г. по показателя за *разпределение на дохода* страната отбелязва напредък;
- Отбелязаният ръст на доходите на най-бедните 40% от населението за периода е минимален, като страната остава под средното ниво за ЕС;
- Отбелязва се влошаване по показателя „населението в риск от бедност преди социални трансфери“, въпреки че е минимално - през 2023 г. е 28,5% при стартова позиция през 2015 г. 28,4%;
- Към края на 2022 г. по показателя *„ликвидни активи към краткосрочни задължения“* въпреки намалението с близо 4% спрямо 2015 г., стойността е над средното ниво за ЕС. В края на периода минимално влошаване се наблюдава и по показателя *„регулаторен капитал към активи“*, като отново страната е със стойност над средното за ЕС.

Икономическите последици от кризата, предизвикана от пандемията COVID-19 в световен и национален план, както и от войната в Украйна, частично допринасят за незадоволителното представяне. Въпреки това, се очертава ясно необходимостта от допълнително засилване и фокусиране на държавната политика в сфери, като: поддържане на ръст на доходите на най-бедните; насърчаване на социалното, икономическото и политическо приобщаване независимо от възраст, пол, увреждане, етническа принадлежност и т.н.; гарантиране на равни възможности; намаляване на социалното неравенство.

11 УСТОЙЧИВИ ГРАДОВЕ И ОБЩНОСТИ

Показател	Постигнат напредък
Ниво на тежките жилищни лишения, %	
Население, което живее в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум, по категории на бедност, %	
Загинали при пътно-транспортни произшествия[20]	
Дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт, %	
Държавни разходи по функции (COFOG) – култура, %	
Брой смъртни случаи или изчезнали лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	
Преки икономически загуби вследствие на бедствия, отнесени към БВП, хил.лв.	
Щети по критична инфраструктура и брой на нарушени базови услуги, в резултат на бедствия[21]	
Регистрирани превишения на нормите за съдържание на ФПЧ10 - среднодеионощна норма	
Регистрирани превишения на нормите за съдържание на ФПЧ10 - средногодишна норма	
Преждевременна смърт вследствие излагане на фини прахови частици, %	
Степен на рециклиране на битовите отпадъци, %	
Население, обхванато от най-малко вторично третиране на отпадъчните водите, %	
Относителен дял на местните администрации, които приемат и прилагат местни програми за намаляване на риска от бедствия в съответствие с националните стратегии за намаляване на риска, %	

Страната регистрира напредък по отношение на целта за превръщане на градовете в устойчиви места за живеене. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по близо 67% (10 от общо 15) от показателите в националния списък, за които има актуални данни.

Положителни тенденции

✓ България отбелязва напредък по отношение на подобряване на качеството на условията за живот на лицата в градовете, като се наблюдава намаляване на дела на *населението, живеещо в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум*[22], като към 2023 г. се регистрира спад от близо 10% спрямо 2015 г.;

✓ Страната регистрира прогрес и по отношение на намаляване броя на загиналите при пътно-транспортни произшествия (ПТП), като е достигната стойност от 8 загинали на 100 хил. души, което е спад с приблизително 19% спрямо 2015 г. Положителният тренд на показателя показва подобрение на пътната безопасност, като същевременно се отбелязва и скъсяване на изоставането на страната спрямо средното ниво за ЕС.;

✓ България отбелязва напредък и по друг ключов показател, отчитащ броя на преждевременните смъртните случаи вследствие излагане на фини прахови частици (ФПЧ, PM2.5), като регистрира намаление с близо 23% и достига 158 на 100 000 души за 2021 г. Регистрира се и подобрение, като се скъсява и изоставането спрямо средното ниво за ЕС (57 на 100 хил. души);

✓ По отношение на броя на директно засегнатите лица вследствие на бедствия на 100 хил. души, се отчита значително намаление от 20,3 на 3,1 към 2022 г., което представлява спад от близо 85%. Това показва значителен напредък

[20] Брой на 100 хил.души

[21] % щети (критична инфра-структура)

[22] Следва да се отбележи, че оценката на шумовото замърсяване е субективна, тъй като индикаторът отчита не само нивата на шума, но и стандартите за хората какво смятат да приемливо.

и изпреварване в развитието спрямо средната стойност на показателя за ЕС (5205.7);

✓ Въпреки, че в периода 2016-2021 г. се регистрира минимално нарастване на броя на загиналите и изчезналите вследствие от бедствия от 0,09 до 0,13 на 100 хил. души, средната стойност на показателя за България е 0,05 което е значително по-ниско от средната за ЕС, равняваща се на 14,5 за същия период.

В относителен план, от общо 9 показателя, за които има актуални и сравними данни, по три показателя България се представя над средното ниво за ЕС, като значително изпреварва и в развитието си. По 3 показателя страната отбелязва напредък като скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС ниво, макар и оставайки под него. По останалите 3 показателя („дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт“, „държавни разходи по функции (COFOG) – култура“ и степен на рециклиране на битовите отпадъци“) страната се отдалечава допълнително от средните за ЕС нива.

Постигнати резултати

✓ За засилване на положителните икономически, социални и екологични връзки между градските, крайградските и селските райони, вкл. по отношение на широко участие в планирането на националното, регионалното и местното развитие, в страната се прилагат два териториални подхода – интегрирани териториални инвестиции и водено от общностните местно развитие, при които месните общности вземат активно участие, съобразявайки се със специфичните нужди и потребности на конкретната територия за постигане на устойчиво и инклузивно развитие на общността;

✓ Приоритетно са насочени усилия към координирането и изпълнението на редица дейности със стратегическо значение, насочени към укрепване на регионалното развитие и в частност на градовете. Условията на жилищното настаняване са ключови за формирането на устойчиво и инклузивно общество, като еволюцията им изисква и създаване на механизми за подкрепа при внедряване на мерки за енергийна ефективност. В този контекст, за периода са инициирани няколко процедури за набиране на проектни предложения за подобряване на енергийните характеристики на жилищния сграден фонд, което значително подобрява комфорта и качеството на живот на обитателите, като същевременно намалява

енергийното потребление и редуцира емисиите на парникови газове;

✓ Засилващата се урбанизация през последните десетилетия изисква постоянни грижи както за здравето на хората, така и за намаляване на вредното въздействие върху околната среда чрез осъществяване на политики за ефективно управление на отпадъците, използване на ресурсите, удължаване на жизнения цикъл на продуктите и материалите. За периода 2020-2024 г. са разработени редица стратегически документи, чието изпълнение съществено подобрява условията за сметосъбиране и управление на отпадъците - Стратегия за преход към кръгова икономика 2022-2027 г. и План за действие към нея, както и Национален план за управление на отпадъците 2021-2028 г. Изпълнените в периода мерки, насочени към стимулиране на разделното събиране на отпадъците и тяхното оползотворяване за енергия, вкл. разширяване на производството на модифицирано гориво като допълнение към съществуващи сепариращи инсталации и насърчаване на домашното компостиране пряко допринасят за намаляване на негативното въздействие върху околната среда;

✓ За решаване на проблема със замърсяването на атмосферния въздух с ФПЧ са предприети редица мерки както от стратегически, така и от нормативен характер. Основният стратегически документ в тази посока е Националната програма за подобряване на качеството на атмосферния въздух, която идентифицира основните източници на замърсяване и въвеждане на мерки за съответствие с европейските и националните стандарти за ФПЧ до 2024 г. Изпълнените мерки по Оперативна програма „Околна среда“ (ОПОС) 2014-2020 г., включващи подмяна на отоплителни устройства и доставяне на екологични електрически превозни средства, са довели до значително намаляване на емисиите на ФПЧ10 и азотни оксиди, обхващайки общо около 4,7 млн. граждани в 18 общини;

✓ Изпълнението на стратегическите документи за постигане на утвърдените стандарти за вредни вещества в атмосферния въздух ще спомогне за подобряване качеството му и ще допринесе за защита на здравето на гражданите и околната среда като цяло. Това, в комбинация с въвеждането на задължително разделно събиране на биотпадъци от домакинствата, представлява важна стъпка към опазването на природните ресурси;

✓ Предстоящото разглеждане на нов Закон за насърчаване на електрическата мобилност представлява важен момент за развитието на инфраструктурата за електромобилите в страната. Създаването на възможности за общините да изграждат зарядни станции не само ще насърчи развитието на електромобилите, но и ще допринесе за намаляване на емисиите и опазване на околната среда, предвид, че зарядната инфраструктура е ключов елемент в прехода към електрическата мобилност.

<u>Добри практики, реализирани от общини</u>

✓ Проект „Слънчеви градове“ - има за цел да подпомогне енергийния преход в градовете Бургас и София чрез създаване на инструменти, които улесняват информираното вземане на решение за изграждане на фотоволтаични системи и други инсталации за възобновяема енергия. Проектът предоставя дигитален макет на двата града, който дава оценка за соларния потенциал на покривното пространство чрез изготвяне на цифров модел на покривите, определяне на подходящи покривни повърхности и оценка на соларната енергия. Платформите са достъпни на следните ел.адреси: https://burgas.solarcities.bg/ и https://sofia.solarcities.bg/;

✓ В Габрово е създадена първата енергийна общност в България, събирайки 73 участника, от които 31 са местни жители, а другите представляват различни региони на страната. Участниците са обединени от желанието да разработят иновативен зелен подход за производство на чиста енергия чрез соларни панели, като инсталацията ще бъде разположена в Регионалното депо за неопасни отпадъци в Габрово;

✓ Община е Пещера подписва меморандум с Фондация „Фонд за инвестиции в общността - Пещера“ за регулация и създаване на траен статут в жилищата, както и за урегулиране и законно застрояване на поземлени имоти, намиращи се в територии с компактно ромско население в града;

✓ ИНОЕЪР е първият български проект, финансиран от инициативата „Иновативни дейности за градско развитие“ на ЕС. Проектът тества нови транспортни услуги в два квартала в гр. София, като целта му е да предложи алтернативи за придвижване, да намали автомобилния трафик и подобри качеството на въздуха, като насърчава културна и поведенческа промяна към по-екологични начини на придвижване;

✓ Община Свиленград е пионер в България по въвеждането на модела PAYT (pay-as-you-throw – плащаш, колкото изхвърляш), като определя таксата за битови отпадъци въз основа на количеството отпадъци, което гражданите и фирмите генерират. Проектът е част от стратегията на общината за постигане на нулеви отпадъци и получава финансиране през 2021 г. чрез ОПОС 2014-2020 г.;

✓ Общините Карнобат и Русе са изградили мобилни центрове за отпадъци от домакинствата. Проектът е част от програма за опазване на околната среда, финансиран от Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 г. Центровете целят въвеждането и функционирането на ефективни и съобразени с местните специфики схеми за разделно събиране и оползотворяване на отпадъци на общинско ниво.

Проект „София 2030“ – Мониторингов доклад за изпълнение на ЦЕЛ 11

Проектът е реализиран през 2022 г. от Сдружение „Дружество за Обединените нации в България“ с финансовата подкрепа на Столична община - Програма „Европа“ 2022 от Дружество за Обединените нации в България в партньорство с Общинско предприятие „Софияплан“.

Проведена е кръгла маса за събиране на експертно мнение и за уточняване на подходящите за София индикатори, измерващи напредъка на столицата в изпълнението на ЦЕЛ 11.

Изработен е двуезичен мониторингов доклад за изпълнението на ЦЕЛ 11 в София и е организирано публично представяне на доклада пред широк кръг заинтересовани лица, съпътствано от подготвени по проекта два видеоматериала.

Основна цел на проведеното събитие беше е оценка на напредъка на Столична община в изпълнението на ЦЕЛ 11 съгласно индикатори, адаптирани към местните условия, които обобщават състоянието на хората и техните жилища, енергията и транспорта, околната среда, управлението на устойчивото развитие.

Предизвикателства

Въпреки постигнатия напредък в редица сфери по отношение на изпълнението на Цел 11, като например намаляването на шумовото замърсяване, на преждевременните смъртни случаи вследствие излагане на ФПЧ, както и на смъртните случаи вследствие на пътно-транспортни произшествия, засегнатите вследствие на бедствия, анализът на напредъка по показателите от националния списък сочи, че страната все още е изправена пред комплексни предизвикателства.

✗ През периода 2015-2021 г. *делът на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт* в България показва значително намаление от близо 23%, което подчертава необходимостта от сериозни инвестиции и реформи и в системата на обществен транспорт. Възможностите за подобрение са значителни и включват както инфраструктурни инвестиции, така и подобрения в услугите и интеграцията на транспортните системи. Успешното прилагане на тези мерки ще доведе до по-устойчив и ефективен транспортен сектор в страната;

✗ Сериозно е и изоставането по показателя *„Степен на рециклиране на битови отпадъци“*. Въпреки регистрираната тенденция на подобрение в периода 2015-2020 г., през 2022 г. по показателя се отбелязва регрес спрямо началото на периода, като същевременно се отбелязва и изоставане спрямо средното ниво за ЕС;

✗ Въпреки положителния тренд по показателя, отразяващ *броя на засегнатите и при бедствия,* както и изпреварващата стойност спрямо средната за ЕС по отношение на *броя на*

загиналите и изчезналите лица при бедствия, са необходими допълнителни усилия за укрепване на капацитета за справяне с бедствия, особено с оглед последствията, породени от промените в климата, както и все по-честата проява на екстремните метеорологични явления;

- Страната все още среща значителни предизвикателства и по отношение на шумовото замърсяване и неговото въздействие, въпреки регистрираното намаление на дела на населението, живеещо в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум;
- Идентифицирано предизвикателство с насоченост към създаване на безопасни и адаптивни градове, е разработването и приемането на дългосрочна национална жилищна стратегия, която да зададе рамката на жилищната политика на национално ниво, осъществявайки координацията между ангажираните в процесите администрации, както и осигуряването на необходимото финансиране.

12 ОТГОВОРНО ПОТРЕБЛЕНИЕ И ПРОИЗВОДСТВО

Показател	Постигнат напредък
Потребление на материали на глава от населението (тона на глава от населението)	
Индекс "Щастлива планета" (индекс)	
Емисии на парникови газове от производствените дейности (килограми на глава от населението)	
Сметки за материални потоци (тона на глава от населението)	
Производителност на ресурсите (стандарт на покупателната способност (СПС) на килограм)	
Средни емисии на CO2 на км от новите леки автомобили (средни емисии на въглероден диоксид (CO2) на км)	
Индекс на отпадъците от храна (%)	
Степен на кръгово използване на материалите (%)	
Генериране на отпадъци по степен на опасност – опасни (килограми на глава от населението)	
Рециклиране на битовите отпадъци (%)	
Прилагане на стандартни счетоводни инструменти за мониторинг на икономическите и екологични аспекти на устойчивост на туризма (Брой съставени таблици/ сметки)	

България постига напредък в изпълнението на целите на ЦУР 12 чрез редица стратегически мерки, насочени към повишаване на производителността на ресурсите, устойчиво потребление и производство. Въпреки това, предизвикателствата пред прилагането на тези мерки остават значителни, особено в областта на интеграцията на екологични изисквания и прехода към кръгова икономика.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Подобрение в степента на кръгово използване на материалите: отбелязаният напредък за периода от 2015 до 2022 г. е близо 55%. Тази положителна тенденция може да бъде обяснена, както със засилените усилия за развитие на инфраструктура за рециклиране и повторна употреба на материали, включително инвестиции в модерни съоръжения за управление на отпадъци, така и с повишената осведоменост на обществото относно устойчивите практики. Въпреки тази тенденция, стойността остава под средните нива за ЕС, което подчертава нужда от целенасочени инвестиции в кръговата икономика и насърчаване на устойчиви практики.

✓ Повишаване на производителността на ресурсите: Между 2015 г. и 2023 г. показателят за производителността на ресурсите отбелязва увеличение от близо 72% . Тази положителна промяна вероятно се дължи на фактори като въвеждането на по-модерни технологии, засиления натиск за спазване на екологични стандарти, както и насърчаването на кръговата икономика чрез повишаване на рециклирането и повторното използване на материали. Допълнителен принос може да имат националните политики, насочени към устойчиво развитие, и увеличените инвестиции в по-екологични и ресурсно ефективни производствени процеси. Въпреки тези постижения, показателят остава под средния за ЕС, което изисква по-нататъшно укрепване на иновациите и устойчивите практики за постигане на конкурентоспособност на европейско ниво.

✓ Намаляване на хранителните отпадъци: Индексът на отпадъците от храна в България показва положителна тенденция към намаляване. Тази положителна динамика се дължи на няколко ключови фактора. Сред тях са засилените информационни кампании за намаляване на хранителните отпадъци, които

повишават осведомеността сред домакинствата и бизнеса, и въвеждането на по-ефективни логистични и управленски практики в хранителната индустрия. Също така, засиленият акцент върху социални инициативи, като даряването на храна и развитието на инфраструктура за рециклиране на органични отпадъци, играят важна роля.

Постигнати резултати

✓ Намаляване наполовина на разхищаването на храни. В изпълнение на Националната програма за предотвратяване и намаляване на загубата на храни (2021–2026 г.) се реализират разяснителни и информационни кампании насочени към правилното съхранение на храните и разликата между срок на годност и срок на минимална трайност на храните. Разработена е методика за образуваните хранителни отпадъци в съответствие с европейски стандарти.

✓ Управление на отпадъците: Договорени са инвестиции от 430,3 млн. лв. по Оперативна програма „Околна среда“ (2014–2020 г.) за изграждане на компостиращи и анаеробни инсталации, целящи намаляване на депонираните битови отпадъци и увеличаване на рециклираните материали.

✓ Ефективно използване на ресурси: Реализирани са 86 пилотни и демонстрационни проекти в сектор „Преработваща промишленост“ за ефективно използване на ресурсите, с изплатени средства на стойност 70,6 млн. лв.

✓ Кръгова икономика: Стартира Програма за икономическа трансформация с бюджет 180 млн. лв. за подкрепа на прехода към кръгова икономика в предприятията.

Предизвикателства

× Високи нива на потребление на материали на глава от населението: През 2023 г. стойността на показателя достига 22,7 тона на глава от населението, което е леко подобрение спрямо 24,4 тона през предходната година, но значително над най-ниската стойност от 18,9 тона, отчетена през 2016 г. и под средните за ЕС нива. Това показва, че въпреки временните подобрения, дългосрочната тенденция е свързана с увеличено потребление на материали, което е индикатор за по-голямо натоварване

Добра практика

Проект REset Plastic Lidl се фокусира върху отговорния подход към пластмасата-от производството и търговията на дребно до депонирането на отпадъци и рециклирането. Проектът е свързан с обратно приемане на пластмасови бутилки и метални кенове, като към месец юни 2024 г. магазините с автомати са 21, в 14 града в страната.

„Солвей Соди“ изпълнява пътна карта за екологично и устойчиво развитие, целяща намаляване с 40 % на въглеродния отпечатък от производството до 2027 г. Основните проекти от енергийния преход включват конверсия на котлите, които да могат да работят с 50 % биомаса.

върху природните ресурси. България изостава спрямо средните стойности за ЕС, което показва необходимостта от въвеждане на ефективни мерки за оптимизиране на управлението на ресурсите.

- Увеличение на емисиите на парникови газове от производствените дейности: Емисиите на парникови газове от производствените дейности в България бележат значително увеличение от 6577,1 тона през 2020 г. до 8238,9 тона през 2022 г. Тази тенденция вероятно се дължи на увеличеното промишлено производство в отговор на икономическото възстановяване след пандемията от COVID-19, продължаващото използване на енергоемки технологии с висока въглеродна интензивност и недостатъчното внедряване на зелени енергийни източници. Освен това, относително слабите стимули за намаляване на въглеродния отпечатък и ограничените инвестиции в енергийна ефективност са допринесли за увеличаването на емисиите.

- Високи средни емисии на CO2 на км. от новите леки автомобили: Въпреки известно подобрение в представянето по показателя през 2023 г., стойностите остават далеч от средните за ЕС, което може да бъде свързано с бавния преход към електромобили, предпочитанията към достъпни автомобили с двигатели с вътрешно горене, ограничените финансови възможности на потребителите и недостатъчните инвестиции в екологичен публичен транспорт.

- Високи нива на генериране на отпадъци: Средната стойност за периода 2015–2023 г. е 1991,5 единици, като въпреки тенденцията за скъсяване на изоставането спрямо средното за ЕС, стойностите остават под тези нива. Тази динамика може да се обясни с високият дял на индустриални и строителни дейности, които генерират голямо количество отпадъци, както и недостатъчното внедряване на ефективни технологии за намаляване и оползотворяване на отпадъци.

13 БОРБА С КЛИМАТИЧНИТЕ ПРОМЕНИ

Показател	Постигнат напредък
Нетни емисии на парникови газове	
Национални разходи за опазване на околната среда по институционални сектори	
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	
Общи емисии на парникови газове на година	
Годишни емисии на общите парникови газове за единица БВП	
Годишни емисии на общите парникови газове на човек от населението	
Емисии на CO2 от топлоелектрически централи за обществени нужди	
Емисии на CO2 от дизелови автомобили	
Емисии на CO2 от бензинови автомобили	
Емисии на CO2 при битово отопление	

България е постигнала частичен напредък по отношение на борбата с климатичните промени. Отбелязва се напредък в абсолютен план по половината (5 от общо 10) от показателите.

Положителни тенденции

✓ За периода между 2015 и 2022 г. броят на директно засегнатите лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението е намалял значително от 20,3 до 3,1 през 2022 г. което представлява съществен спад с над 84%. По този показател България продължава да е над средните стойности за ЕС и допълнително увеличава преднината си.

✓ Съществен за постигането на целта е регистрирания спад в общите емисии на парникови газове на година от 60 450.71 гигаграма (Gg) CO2 екв. през 2015 г. до 58 420.86 Gg CO2 екв. за 2022 г. Следва да се отбележи, че през 2020 г. е регистриран най-висок спад, след което стойностите започват да нарастват. Това може до голяма степен да бъде обяснено с избухналата криза, свързана с Ковид-19, чийто пик беше именно през 2020 г.

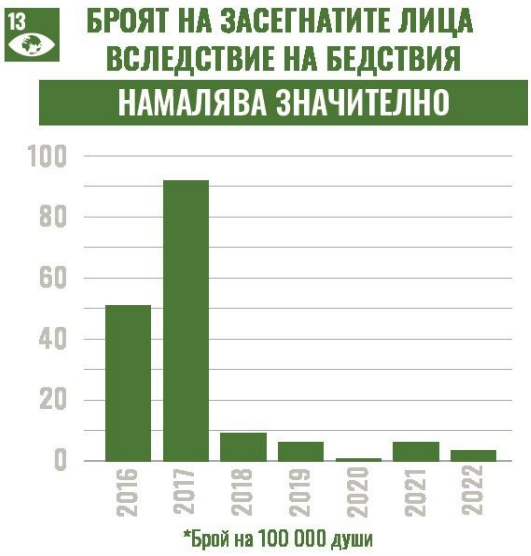
✓ Годишните емисии на общите парникови газове за единица БВП показват тенденция към постоянно намаление през целия период и спадат почти двойно, достигайки до 0,4 т CO2-екв. през 2022 г.

✓ Следва да се отбележи, че след 2020 г. както общите емисии на парникови газове на година, така и на годишните емисии на общите парникови газове за единица БВП не превишават нивата отпреди пандемията от Ковид-19 (до 2019 г. включително) и дори остава под тях, което показва устойчива тенденция на спад в емисиите за целия период.

✓ По отношение на отоплението както емисиите на CO2 от топлоелектрически централи за обществени нужди, така и емисиите на CO2 при битово отопление показват темп на намаление, което също приближава страната към изпълнение на целта.

Постигнати резултати

✓ За периода до 2030 г. целите на Република България в областта на климата са изложени в Интегриран национален план в областта на енергетиката и климата на България 2021 – 2030 г. Той интегрира пет измерения на политиките в областта на енергетиката и климата, като ключово измерение са политиките и мерките за декарбонизация. Такива са определени за основните икономически отрасли. За секторите сграден фонд, селско стопанство, отпадъци и транспорт България има определена цел за намаление на емисиите на ПГ с 10% до 2030 г. спрямо 2005 г., както и национална годишна цел за нетните поглъщания в сектор земеползване, промени в земеползването и горското стопанство от 9 718 ктона CO2 екв./година в периода 2026-2030 г.

✓ С цел да се подобри капацитетът на страната за адаптиране към неизбежните негативни въздействия от изменението на климата, през октомври 2019 г. бяха одобрени Национална стратегия и План за действие за адаптиране към изменението на климата, които очертават стратегическата рамка и приоритетни направления за адаптация на национално и секторно равнище в периода до 2030 г.

✓ България е страна по Рамковата конвенция на Организацията на Обединените Нации по изменение на климата и Парижкото споразумение относно изменението на климата и участва във Втория период на задължения на Протокола от Киото (ПК2) (2013-2020 г.) съвместно с останалите държави членки на ЕС и Исландия в изпълнение на обща цел за намаляване на емисиите парникови газове с 20% до 2020 г. България е изпълнила количественото си задължение по ПК2, като равнищата на емисиите на страната в края на периода не надвишават предписаните количества единици.

✓ В Третия национален плана за действие по изменение на климата 2013-2020 г., приет и изпълнен от Република България са предвидени конкретни мерки за намаляване на емисиите парникови газове във всички сектори, като те са съобразени с потенциала на икономиката. Общият ефект от изпълнените мерки във всички сектори, изразен в спестени емисии на парникови газове във финалния отчет на плана от 2022 г. възлиза на 8 062 874 t CO2 екв./година, което е с 1 728 299 tCO2 екв./година повече от очаквания ефект от изпълнение на мерките (6 334 575t CO2 екв./година).

✓ В края на 2023 г. е модернизирана системата за ранно предупреждение и оповестяване на населението със средства по Оперативна програма „Околна среда 2014-2020 г.“ Модернизацията на системата на общинско ниво обхваща 106 общински центъра. Към нея е интегрирана и новосъздадената система BG ALERT, която служи за оповестяване на населението в случай на предстоящо или настъпило бедствие чрез текстово съобщение по мобилните мрежи на всички оператори.

✓ Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради за периода 2020-2024 г. е най-мащабната за територията на България. Очакваното годишно намаляване на емисиите на парникови газове (CO2 и еквивалентни), в т.ч. спестяване на ктона CO2/годишно от въведените в експлоатация 145 сгради за периода 2020-2024 г. е 28 203 ктона CO2/годишно, а очакваната прогнозна икономия на първична енергия от обновените жилищни сгради – 74 960 316 MWh/годишно.

Съгласно предварителни данни от 2023 година, очакваното количество спестени CO2 емисии, в резултат от прилагането на мерки за използване на енергията от възобновяеми енергийни източници, използване на електромобили, със зарядни станции от изцяло възобновяеми енергийни източници е в размер на 855, 34 тона.

Солвей Соди – Пътна карта за устойчиво екологично развитие

От 2022г. компания „Солвей Соди" реализира своя проект „Пътна карта за устойчиво екологично развитие".

Инициативата има за цел внедряване на принципите на кръговата икономика и постигане на положителни социални, екологични и икономически ефекти на национално ниво. Цели се намаляването с 40% на въглеродния отпечатък от производството до 2027г.; да се прекрати използването на фосилни горива в най-големия завод за производство на калцинирана сода на „Група Солвей" до 2030г.; да постигне климатична неутралност до 2050г.

Налице са положителните ефекти от проекта на компанията - заедно с предприятие „Агрополихим", се обявява работа по проект за улавяне и оползотворяване на въглеродни емисии, които да се използват за трансформирането на индустриален отпадък от торовото производство в използваема тор за селското стопанство и инертен материал за пътното строителство.

Проектите в Пътната карта ще намалят емисиите при производството на калцинирана сода и бикарбонат. Приносът от проекта до 2027г. ще възлиза на 700 хил. тона спестени емисии, което представлява 4% от целите на България.

<u>Предизвикателства</u>

x Страната е разположена в регион, чувствителен към климатичните промени. По данни на Националния институт по метеорология и хидрология продължава тенденцията на покачване на температурите в Югоизточна Европа за всички сезони и региони. В периода 1991—2020 г. средната годишна температура нараства с 0.8°C спрямо предходния 30-годишен период. В България всички изключително горещи периоди с максимални температури > 38°C и > 40°C и около 90% от горещите периоди при прагови стойности 32, 34 и 36°C се появяват след средата на 80-те години на миналия век. Предвид повишаването на температурата на въздуха през зимата и по-ранното започване на вегетационния сезон, продължителността на рисковите периоди по време на активната вегетация на селскостопанските култури се увеличава. Най-засегната от продължителни засушавания е Североизточна България, и особено Добруджа. Интензивните валежи, водещи до поройни и дъждовни наводнения, са причина за 77% от регистрираните наводнения в периода 2016—2022 г.

Причинените от тези явления бедствия имат неблагоприятни икономически въздействия върху страната. По изчисления на НСИ на база на информацията от докладите за отчитане на изпълнението на държавния бюджет на Министерство на финансите, за периода 2018-2022 г. за защита на населението, управление и дейности при стихийни бедствия и аварии са отчетени разходи на стойност 643.8 млн. лева. От тях 206.2 млн. лв. или 32% са изразходени за предотвратяване и ликвидиране на последиците от бедствия и аварии. Очаква се рисковете от бедствия за страната да се увеличат предвид нарастващата урбанизация, индустриалното развитие и изменението на климата.

x Въпреки отчетения напредък при общите емисии на парникови газове на година, страната е изправена пред предизвикателства що се отнася до нивото на нетните емисии на парникови газове, което, макар и слабо, се увеличава от 7,6 тона на глава от населението през 2015 г. до 7,7 тона на глава от населението през 2022 г. Отново, както при общите емисии на парникови газове на година, стойностите на показателя са най-ниски през 2020 г.

x При годишните емисии на общите парникови газове на човек от населението отново се наблюдава увеличение през 2022 г. спрямо 2015 г. до 9,1 т. CO2-екв. (спрямо 8,5, т. CO2-екв. през 2015 г.) макар и през предходни години техният обем да е намалявал.

x Производството на електрическа енергия от топлоелектрически централи остава най-значимият източник на въглеродни емисии в България за отчетния период. Отчитат се големи колебания при генерираните емисии, във връзка с Ковид-19 пандемията и повишаването на производството и износа на електроенергия, както и поради енергийната криза през 2022 г., но дългосрочната тенденция е за постепенно

намаляване на дела на произведена от въглища електрическа енергия и CO2 емисии.

x Сериозно предизвикателство за България са емисиите на CO2 от автомобили, най-вече дизелови автомобили. Към 2022 г. стойностите са 6681,8 Gg CO2 екв. спрямо 5681,6 Gg CO2 екв. през 2015 г. като в допълнение се наблюдава нарастване всяка година (с изключение на 2020 г.). Емисиите на CO2 от бензинови автомобили също нарастват, макар и с по-ниски темпове, отколкото при дизеловите.

x На следващо място предизвикателство остават финансовите средства за изпълнението на целта. Към края на 2022 г. показателят, измерващ общите национални разходи за опазване на околната среда по институционални сектори регистрира намаление с над 33% спрямо 2015 г. Към 2022 г. те възлизат на 2% от БВП.

14 ЖИВОТ ПОД ВОДАТА

Показател	Постигнат напредък
Степен на прилагане на правна/регулаторна/политическа /институционална рамка, която признава и защитава правата за достъп на дребномащабния риболов	
Плажни отпадъци, произхождащи от национални наземни източници, които завършват на плажа, %	
Плажни отпадъци, произхождащи от национални наземни източници, които завършват в морето %	
Риболовен флот, общ тонаж	
Места за къпане с отлично качество на водата-крайбрежие	
Места за къпане с отлично качество на водата-във вътрешността	
Среден дял на ключови морски зони за биологично разнообразие (КВА), обхванати от защитени зони	
Национални разходи за изучаване на морето като дял от общото финансиране за научни изследвания и развитие	
Дял на консервационно значимите морски типове природни местообитания, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията	
Дял на консервационно значимите видове, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Черноморския морски район на страната	
Устойчиво рибарство като дял от БВП на малките островни развиващи се държави, най-слаборазвитите страни и всички страни, %	
Морски води, засегнати от еутрофикация	
Площ на морските защитени зони	

България е постигнала известен напредък по отношение на политиката, насочена към опазването и устойчивото използване на моретата и морските ресурси. Наблюдава се напредък по 5 от общо 9 показателя в националния списък, за които има данни.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Съществена стъпка напред са предприетите от страната редица законодателни и стратегически мерки, насочени към постигане на по-чиста и по-безопасна брегова ивица, опазване на морската екосистема и стратегическо морско планиране.

✓ Наблюдава се значително и трайно подобрение на качеството на водите за къпане по отношение на наблюдаваните микробиологични показатели – „ешерихия коли“ и „чревни ентерококи“. Водите за къпане се класифицират в следните категории – с „отлично“, „добро“, “задоволително“ и „лошо“ качество. През 2023 г. броят на официално обявените места за къпане е общо 96. От тях 92 са разположени на Черноморското крайбрежие, а четири са във вътрешността на страната. По данни на Евростат (НСИ) местата за къпане по Черноморското крайбрежие с отлично качество през 2015 г. са били 70%, а през 2023 г. – 94.6%. По данни на Министерството на здравеопазването през сезон 2023 г. разпределението на водите за къпане, според тяхната категоризация, е както следва: с „отлично“ качество са 94,8 % от зоните – 91 зони за къпане (при 89 за 2022 г.); с „добро“ качество са 5,8 % от зоните – 5 зони за къпане (при 7 за 2022 г.); няма зони с „лошо“ и „задоволително“ качество (запазва се състоянието от 2022 г.). Както при зоните за къпане по Черноморското крайбрежие, така и при тези във вътрешността България продължава да поддържа равнища над средното за ЕС.

Страната продължава да се стреми да постигне устойчив баланс между риболовния капацитет и риболовните възможности, като в периода 2007-2023 г. риболовният капацитет е

✓ пропорционално намален от 6366 брутен тонаж през 2015 г. до 5847 брутен тонаж през 2023 г. В периода 2007-2018 г. са скрапирани общо 103 кораба с риболовен капацитет, изразен в брутен тонаж 1 594.77 и мощност, равна на 7 550.82 киловата. В резултат на окончателното преустановяване на риболовните дейности на корабите се е намалил натискът върху запасите.

✓ По данни на Министерството на околната среда и водите предприетите през периода мерки доведоха до плавно намаляване на нивата на замърсяване на морските води и подобряване на състоянието на крайбрежните води, подложени на най-силен антропогенен натиск.

✓ Средният дял на ключови морски зони за биологично разнообразие, обхванати от защитени зони, остава непроменен за целия период (99,7%), и въпреки, че се отчита известна загуба на преднина, България остава над средното за ЕС.

По отношение на опазването на биологичното разнообразие в Черно море и в крайбрежните морски екосистеми, България има 3 защитени територии с акватория, възлизаща на площ от 11,95 км^2, 3 защитени зони, изцяло морски, с обща площ от 560,24 км^2 и 2 екологично и биологично значими морски територии по Конвенцията за биологично разнообразие.

✓ Плажните отпадъци, произхождащи от национални наземни източници, които завършват в морето са намалели с около 22% за периода от 2017 до 2021 г., като по този показател страната скъсява изоставането си спрямо средното за ЕС ниво, макар и все още оставайки под него.

✓ Във връзка с военните действия на територията на Украйна, от 2022 г. до настоящия момент България провежда извънредни наблюдения на морската околна среда по северното крайбрежие. От проведените досега наблюдения не се отчита въздействие върху морската околна среда и концентрациите на изследваните показатели са в норми. Не са констатирани неблагоприятни последствия върху човешкото здраве.

<u>Постигнати резултати</u>

✓ Опазването и устойчивото използване на океаните, моретата и морските ресурси е дефинирано като основна цел в актуализираните Морска стратегия, Планове за управление на речните басейни, Национална рамка за приоритетни действия за Натура 2000, Стратегията за биологичното разнообразие на Република България и Плана за действие за опазване и устойчиво ползване на биологичното разнообразие и генетичните ресурси и Пътната карта за изпълнение на Плана за действие на ЕС:

Опазване и възстановяване на морските екосистеми за устойчиво и издръжливо на сътресения рибарство.

✓ По отношение на степента на прилагане на правна рамка, която признава и защитава правата за достъп на дребномащабния риболов, като напредък следва да бъде отбелязано извършеното в края на 2020 г. усъвършенстване на нормативната уредба на специализираните пристанищни обекти за обслужване на риболовните дейности. По-конкретно става дума за регламентиране на ниво закон на т.нар. „лодкостоянки“ – специализирани пристанищни обекти, в които малките риболовни кораби с дължина до 12 метра, предназначени за дребномащабен крайбрежен риболов могат да застават на котва, да пристават, да престояват, да бъдат изтегляни на брега и да бъдат обслужвани, включително като се разтоварват уловите им, биват зареждани с гориво, вода или хранителни продукти и им биват извършвани дребни ремонти.

✓ За ограничаване на въвеждането и разпространението на инвазивните чужди видове страната е постигнала напредък чрез:

- Изготвени 3 национални плана за действие относно пътищата за непреднамерено въвеждане и разпространяване на инвазивни чужди видове, които засягат Европейския съюз, 2024-2033 г.
- Изготвен „Атлас на инвазивните чужди видове от значение за Европейския съюз“
- Организирани пилотни дейности по отстраняване на навлезли в страната неместни видове, включително и подвидове и вариетети, които биха застрашили естествените природни местообитания или местни видове от дивата флора и фауна
- Актуализирана методика и направен анализ на пътищата за въвеждане и разпространение в България на инвазивни чужди видове, засягащи ЕС
- Одобрен национален стандарт за отговорно управление на горите и др.
- Националната приоритетна рамка за действие 2014-2020 съдържа общо 35 разработени мерки за целите на подобряване на природозащитното състояние на морски и крайбрежни местообитания и видове, финансово подкрепени чрез ПМДР 2014-2020, ПРСР 2014-2020, Програми за териториално сътрудничество и държавния бюджет. Защитените зони по черноморското крайбрежие, част от мрежата Натура 2000, където се опазват ценните и значими видове и техните местообитания, са 37.

✓ В резултат от проведените теренни проучвания по проект „Натура 2000 в Черно море“ е направен анализ за достатъчността на мрежата Натура 2000 в морска среда, като има предложения за актуализиране на съществуващи и за определяне на нови защитени зони. Резултатите ще спомогнат за запазването и устойчивото управление на природните ресурси в българската зона на Черно море, основаващо се на актуална, научно обоснована информация за морските видове и местообитания.

✓ В пристанищата са въведени система за разделно събиране на отпадъците от кораби и система за наблюдение и докладване на пасивно уловените отпадъци (отпадъци, които са попаднали в мрежите по време на риболовни операции). Създадени са допълнителни стимули за предаване на генерираните отпадъци от корабите в пристанищните приемни съоръжения. 9 крайбрежни водни тела постигат целите за добро екологично състояние на повърхностните води, 7 са оценени в умерено и нито едно в много лошо състояние.

✓ Усилията за опазване на околната среда допринасят и за увеличаване броя на плажовете със син флаг в страната. През 2014 г. 11 български плажа са със син цвят, а през 2024 г. броят им е 22.

✓ С подкрепата на Финансовия механизъм на ЕИП 2014-2021 г. са реализирани проекти целящи въвеждане на иновативен модел за намаляване на количеството пластмасови отпадъци в морската среда от наземни източници, подобряване на екологичното състояние на морските води, повишаване на общественото съзнание, самосъзнанието и отговорността на гражданите за намаляване и превенция на замърсяването на морската околна среда.

<u>Предизвикателства</u>

x Основните проблеми и предизвикателства, с които се сблъсква държавата по отношение на опазването и

подобряването на качеството на Черно море са замърсяването на морските води с отпадъчни води от населени места, постъпване на химични замърсители от индустриални потоци отпадъчни води, дифузно замърсяване, включително атмосферно.

x Все още има населени места, под 2000 екв.ж., без изградени канализационни системи (заустват се непречистени води). Също така има нерегламентирани заустявания на отпадъчни води в дъждовни канализации и дерета, заустващи в Черно море. За други населени места, изградените канализационни мрежи и пречиствателните станции за отпадъчни води не осигуряват ефективно отвеждане и пречистване на отпадъчните води.

x Дифузното замърсяване от селскостопански дейности – основно внасянето на изкуствени и в по-малък процент естествени торове, както и препарати за растителна защита има значителен принос за внасянето на биогенни и химични замърсители чрез вливащите се реки и повърхностния отток. Морският транспорт е друг източник на дифузно замърсяване и един от основните пътища за пренос на неместни инвазивни видове, които трайно се установяват в Черноморските води и водят до дисбаланс на Черноморската екосистема. Сред основните предизвикателства е и създаването на подходяща организация (включително подходящи пристанищни приемни съоръжения) за приемане и обработване на баластни води от корабите и остатъците от системите за пречистване на отработени газове и системите за утайки и отпадъчни води.

x Презастрояването на Черноморското крайбрежие продължава да е сериозен проблем, включително и случаите на незаконно застрояване на дерета, отвеждащи повърхностния отток в Черно море. В допълнение, строителството на нови брегоукрепителни съоръжения и пристанищна инфраструктура предизвиква пряко унищожение на крайбрежни морски дънни местообитания чрез тяхното засипване със строителен материал, или непряко чрез влошаване на параметрите на водната среда вследствие от промени в теченията и хидрологичния режим на морските води в района.

x Националните разходи за изучаване на морето като дял от общото финансиране за научни изследвания и развитие остава сравнително нисък и под средното за ЕС, като страната се отдалечава допълнително от средните за ЕС нива.

15 ЖИВОТ НА ЗЕМЯТА

Показател	Постигнат напредък
Относителен дял на горската площ, %	
Среден дял на ключовите сладководни зони за биологично разнообразие (KBA), обхванати от защитени зони, %	
Дял на горската площ с дългосрочен план за управление, %	
Съотношение на горската площ в законово установените защитени територии, %	
Индекс на запечатване на почвите	
Покритие от защитени територии на важни местообитания за планинското биоразнообразие, %	
Дял на консервационно значимите сухоземни типове природни местообитания, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Алпийския, Континенталния и Черноморския биогеографски региони в страната, %	
Дял на консервационно значимите видове, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Алпийския, Континенталния и Черноморския биогеографски региони в страната,%	
Дял на размножаващите се видове птици в страната, при които се наблюдават стабилни или нарастващи дългосрочни популационни тенденции, спрямо всички докладвани по чл. 12 от Директивата за	
птиците, размножаващи се в страната видове птици, %	
Индекс на червения списък	
Общ отчетен брой стандартни споразумения за трансфер на материали (SMTA), които прехвърлят растителни генетични ресурси за храна и земеделие в страната, бр.	
Регистрирани случаи на бракониерство или нелегален трафик в търговията с диви животни и растения, бр.	
Натура 2000 защитени зони, %	

България е постигнала напредък по целта, насочена към опазване, поддържане и възстановяване на екосистемите и присъщото им биологичното разнообразие и генетични ресурси. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по 5 от общо 13 от показателите в националния списък. Следва да се отбележи, че за 3 от показателите липсват данни, а по 4 от показателите липсват актуални данни.

Положителни тенденции

✓ Към 2023 г. близо 99% от *ключовите сладководни зони*, които са значими за сухоземното и сладководно разнообразие и допринасят значително за глобалното запазване на биоразнообразието, *са обхванати от защитени зони*, като от 2015 г. се регистрира увеличение с близо 4%.;

✓ За същия период близо 100% от *важните местообитания за планинското биоразнообразие* също са обхванати със защитени територии;

✓ Същевременно България е на трето място в ЕС с близо 35% от територията на страната, попадаща в защитените зони от

Натура 2000, което показва наличието на богато биологично разнообразие на територията на страната;

✓ Рискът от изчезване на видовете в страната остава нисък въпреки регистрираното минимално влошаване от 0,1% спрямо 2015 г. по показателя - индекс на червения списък, като стойността на показателя от 0,94 е над средното ниво за ЕС 0,93.

В относителен план, България се представя над средното за ЕС ниво по 4 от общо 5 показателя, за които има актуални и налични сравними данни. Като позитивен следва да бъде оценен фактът, че по 3 показателя България изпреварва в развитието си средното за ЕС ниво (*„среден дял на ключовите сладководни зони за биологично разнообразие, обхванати от защитени зони“, „индекс на червения списък“ и „Натура 2000 защитени зони“*). По 1 показател се отбелязва изоставане в развитието *„общ отчетен брой стандартни споразумения за трансфер на материали (SMTA), които прехвърлят растителни генетични ресурси за храна и земеделие в страната“*, като страната се отдалечава допълнително от средното за ЕС ниво.

<u>Постигнати резултати</u>

✓ Разработени и приети планове за управление на защитените територии - към 2023 г. националната мрежа от защитени територии обхваща 1047 територии или 5,27 % от територията на страната. За 114 защитени територии има приети и действащи планове за управление, които включват мерки за възстановяване и поддържане на предмета на опазване в дадената защитена територия.

Изпълняват се дейности по ограничаване на въвеждането и разпространението на инвазивните чужди видове:

- Изготвени три национални плана за действие относно пътища за непреднамерено въвеждане и разпространяване на инвазивни чужди видове (ИЧВ), които засягат ЕС, 2024-2033 г.;
- Изготвен „Атлас на инвазивните чужди видове от значение за ЕС“;

- Организирани пилотни дейности по отстраняване на инвазивните чужди видове;
- Одобрен национален стандарт за отговорно управление на горите и др.

„Овергаз Мрежи" АД - проект „Да запазим България зелена и чиста за нас и нашите деца"

Основни цели на проекта са опазването и възстановяването на българската гора, подобряване на състоянието на околната среда и приобщаване на младите към инициативи, свързани с решаването на екологичните проблеми.

Всяка година от стартирането на проекта през 2000 г. компанията провежда и финансира залесителни акции. Досега са проведени 26 залесителни акции, чрез които са засадени 200 хил. дръвчета от различни видове на площ от 540 дка, които попадат на територията на 18 държавни горски и ловни стопанства. Засадените дръвчета поглъщат средно 4 760 тона CO2 годишно. В проекта участват ученици от ЧСУ „Българско школо", като така инициативата има и добавена образователна стойност за младите.

При изпълнението на проекта е заложен механизъм на сътрудничество между бизнеса и лесничействата, който гарантира и последващата грижа за горите.

Проектът по възстановяване на българската гора подобрява качеството на въздуха и е насочен към всички български граждани.

✓ По линия на Националната рамка за приоритетни действия за Натура 2000 на България (НРПД 2021–2027 г.) са финансово-разчетени приоритетни мерки за извършване на специфичните консервационни действия по подобряване на природозащитното състояние на екосистемно ниво - разработени общо 74 конкретни мерки, свързани с обекти мерки за запазване и възстановяване в рамките на „Натура 2000" и извън нея, допълнителни мерки за конкретни видове, които не са свързани със специфични екосистеми или местообитания. По Програма „Околна среда" 2021-2027 г., съфинансирана със средства от ЕС, през 2024 г. са стартирали процедури за изпълнение на 8 мерките от НРПД;

✓ В процес на изпълнение е въвеждането и прилагането на единен подход за управление на защитените зони от мрежата „Натура 2000", който е на етап сформиране на органи за управление за „Натура 2000" на национално и регионално ниво. Общо 340 са защитените зони (353 на брой, но 13 са с обща граница по двете директиви), покриващи общо 34.9 % от територията на страната. За 90 защитени зони се разработват и утвърждават специфични и подробни цели (СПЦ) с национално финансиране, като за 86 защитени зони вече са утвърдени СПЦ, а за 4 защитени зони СПЦ са в процедура по утвърждаване. Предвижда се цялостно завършване на текущия процес чрез реализацията на инвестиция C5.I1 „Интегриране на екосистемния подход и прилагане на природосъобразни решения при опазването на защитените зони от мрежата „Натура 2000", включена в компонент № 5 „Биологично разнообразие" от Националния план за възстановяване и устойчивост. При изпълнението на инвестицията за останалите 250 защитени зони ще се разработят, както СПЦ, така и мерки за тяхното опазване, а за 90 защитени зони, с вече приети СПЦ, ще се разработят мерки за опазването им;

✓ Действащите планове за действие[23] (ПД) за приоритетни и защитени растителни и животински видове за периода 2015-2023

[23] Всички планове се разглеждат на заседания на Националния съвет за биоразнообразие и впоследствие се утвърждават от министъра на околната среда и водите

г. са 87, от които 32 за животински и 55 за растителни видове. В процес на разработване са 24 ПД;

✓ Поддържане в националната семенна банка на редки, ендемични и застрашени растения: Национална генбанка към Институт по растителни генетични ресурси „К. Малков“, Садово - общият брой на образците, поддържани при условия на дългосрочно съхранение, е 44 850. Образците с български произход са 10 328, а с чуждестранен произход - 34 522. Базовата колекция е представена от 35 семейства, 158 рода и 550 растителни вида. През периода 2015-2023 г. в генбанката са постъпили общо 1162 бр. образци с български произход за дългосрочно съхранение. Броят на образците с природозащитен статут е 57 бр. от 37 растителни вида. От тях 30 бр. са на критично застрашени видове, 24 на застрашени, 3 на уязвими. Балканските ендемити са 7, а българските ендемити - 12;

✓ В Националния център за ex-situ опазване и размножаване на застрашени видове растения от българската флора в Ботаническата градина към Българска академия на науките, която е специализирано академично звено, се съхраняват семена или друг биологичен материал от 51 вида;

✓ За запазване на горския генетичен фонд и производство на качествен материал за възпроизводство на горите е изградена мрежа от семепроизводствени бази, която представлява 0,92% от общата горска територия и обхваща всички лесорастителни пояси и ценни генетични ресурси. Тя е източник на репродуктивен материал за 75% от горските територии и включва над 2765 семепроизводствени бази, 174 горски разсадници (151 от които държавни), 56 регистрирани семенни градини от 12 дървесни вида. Създадена е генна банка, съхраняваща 31 горски дървесни и храстови вида;

✓ През 2020 г. е приета Националната програма за опазване, устойчиво ползване и възстановяване функциите на почвите с хоризонт 2030 г. В програмата, като приоритет е посочен - предотвратяване възникването на деградационни процеси, възстановяване и съхраняване функциите на почвите. Изпълняват се мерки за: предотвратяване и ограничаване на ерозионни процеси чрез прилагане на противоерозионни техники за обработка на почвата; устойчиво управление на деградирали земеделски земи, осъществявани посредством биологична рекултивация с растителни видове, характерни за района; създаване на защитни пояси и линейни залесявания покрай границите на земеделските имоти, край канали, пътища и др. за защита от ветрове; усвояване на ерозирани земи за отглеждане на алтернативни култури – лекарствени, етерично-маслени, агролесовъдство и др.;

✓ Отчита се значителен интерес от страна на земеделските стопани при кандидатстването по еко схеми, финансирани по Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони 2023 – 2027 г. За Кампания 2023 г. по "Еко схема за поддържане и подобряване на биологичното разнообразие и екологичната инфраструктура" са подадени над 6 000 заявления за подпомагане, по "Еко схема за намаляване използването на пестициди" над 14 000 заявления и по "Еко схема за запазване и възстановяване на почвения потенциал - насърчаване на зелено торене и органично наторяване" близо 3 800 заявления.

<u>Предизвикателства</u>

✗ Липсата на актуални данни за голяма част от показателите от националния списък е сериозно предизвикателство, което не позволява в пълна степен да бъдат измерени, както напредъка в изпълнението на целта, така и съществуващите предизвикателства по отношение на опазването, поддържането и

възстановяването на екосистемите и присъщото им биологичното разнообразие и генетични ресурси.

Като предизвикателство могат да се посочат и следните рискове:

- Влошаване, фрагментация и загуба на местообитанията;
- Прекомерно използване на биологичните и генетичните ресурси (горски; дивечови запаси; рибни; селскостопански животни и културни растения);
- Климатични промени, които водят до: природни катаклизми и непредвидими катастрофи, навлизане на чужди инвазивни видове, които изместват местните, очаквани проблеми, свързани с увеличаване на повредите в горите поради пожари, болести и вредители;
- Липса на регистър за извършените в страната престъпления против околната среда и дивата природа.

16
МИР,
СПРАВЕДЛИВОСТ
И СИЛНИ
ИНСТИТУЦИИ

Показател	Постигнат напредък
Брой на жертвите на предумишлено убийство на 100 000 души от населението	
Смъртност вследствие на конфликти	
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - общо	
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - жени	
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - мъже	
Относителен дял на младите жени и мъже на възраст 18–29 години, които са преживели сексуално насилие до 18-годишната си възраст	
Относителен дял на жертвите на насилие през предходните 12 месеца, които са докладвали за претърпяно насилие пред компетентните органи или други официално признати механизми за разрешаване на конфликти	
Относителен дял на неосъдените лица в местата за лишаване от свобода към общия брой лица в местата за лишаване от свобода	
Възприятие за независимостта на съдебната система	
Индекс за възприятие на корупцията	
Световни индикатори за управление	
Дял на проектите на нормативни актове, чиито обществени консултации са проведени при съкратен срок спрямо обичайно предвидения в Закона за нормативните актове срок от 30 дни	
Дял на отговорите по заявления за достъп до обществена информация, предоставящи пълен обем на поисканата информация	
Дял на заявленията за достъп до обществена информация, подадени чрез Платформата за достъп до обществена информация	

България отбелязва напредък по отношение на целта за насърчаване на мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие, осигуряване на достъп до правосъдие за всички и изграждане на ефективни, отговорни и приобщаващи институции на всички равнища. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по почти всички (12 от общо 13) от показателите в националния списък, за които има данни.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ Устойчиво нараства *индексът за възприятие на корупцията*, като за периода 2015-2023 г. е отбелязан кумулативен растеж от 4 процентни пункта. Отбелязаното подобрение позволява на страната да скъси изоставането си от средните за ЕС нива;

✓ *Възприятието за независимостта на съдебната система* нараства със 7 процентни пункта, достигайки 30% и позволявайки намаляване на изоставането на страната от средните за ЕС нива. Този напредък щеше да бъде още по-голям, ако не бе регистрираното отстъпление през последните 3 години, донякъде свързано и с динамиката на политическата обстановка в страната;

✓ Устойчиво намалява *броят на жертвите на предумишлено убийство на 100 000 души от населението* (от 1.7 през 2015 г. на 1.1 през 2022 г.);

✓ Значително се свива *броят на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението* (от 5.5 през 2015 г. на 0.6 през 2022 г.) като при жените подобрението е по-малко от мъжете (жени: от 0.7 на 0.3 и мъже: от 10.7 на 1.0 за същия период).

✓ Традиционно ниска остава и *смъртността вследствие на конфликти*, намалявайки допълнително през разглеждания период;

✓ Намалява *делът на проектите на нормативни актове, чиито обществени консултации са проведени при съкратен срок* спрямо обичайно предвидения в Закона за нормативните актове срок от 30 дни (от 45.3% през 2016 г. на 23.9% през 2023 г.);

✓ Нараства делът на *отговорите по заявления за достъп до обществена информация*, предоставящи пълен обем на поисканата информация (от 69.1% през 2016 г. на 77.4% през 2023 г.);

✓ Нараства *делът на заявленията за достъп до обществена информация*, подадени чрез Платформата за достъп до обществена информация (от 2.4% през 2019 г. на 9.6% през 2023 г.).

Постигнати резултати

✓ С приемането на Закона за противодействие на корупцията (октомври 2023 г.) се създаде Комисия за противодействие на корупцията. Тя осъществява дейностите по превенция на корупцията, разкриване и разследване на корупционни престъпления, установяване на конфликт на интереси и приемане и проверка на декларации за имущество и интереси на лица, заемащи публични длъжности. В ЗПК се дефинира понятието за корупция като изрично се посочват съставите по Наказателния кодекс, които представляват корупционни престъпления и които ще са обект на разкриване и разследване от органите на Комисията. По този начин ясно се очертава обхватът на работата на Комисията, която се фокусира върху тези престъпления, които в наказателно-правната теория и практика се характеризират като корупционни - длъжностно присвояване, умишлена безстопанственост, икономически шпионаж, сключване на неизгодна сделка, отделни престъпления по служба, подкуп, включително посредничество към подкуп, търговия с влияние, лично укривателство от магистрат, полицейски орган или разследващ полицай, както и такива свързани с тях, като изпиране на пари, отделни престъпления против финансовата и данъчната система, документни престъпления;

✓ Министерство на външните работи разработи нов комуникационно-информационен механизъм за информираност на обществеността по отношение измененията в санкционните списъци на Съвета за сигурността на ООН относно финансирането на тероризма и неразпространението на оръжия за масово унищожение.

✓ Подкрепата за децата, жертви и/или свидетели на насилие се осъществява чрез мерките, насочени към предоставяне на качествени и достъпни услуги, включително интегрирано предоставяне на подкрепа от различни системи. Социални услуги, които могат да се предоставят на децата, пострадали от насилие, са осигуряване на подслон, информиране и консултиране, терапия и рехабилитация, застъпничество и посредничество, обучение за придобиване на умения и други. Важно е да се отбележи, че всички финансирани от държавния бюджет социални услуги се управляват от общините и се предоставят безплатно за всички деца. В случай на необходимост от спешна подкрепа на дете в кризисна ситуация, социалните услуги се предоставят без насочване, като доставчикът на услугата незабавно уведомява дирекция „Социално подпомагане“ за предприемане на необходимите действия. Децата, пострадали от насилие, получават подкрепа чрез услугите, предоставяни в кризисните центрове и центровете за обществена подкрепа. По данни на Агенцията за социално подпомагане към края на м. ноември 2023 г. с финансиране от държавния бюджет функционират 20 кризисни центъра за деца – за 212 потребители и 171 центъра за обществена подкрепа, в които се оказва подкрепа на 8 045 деца и техните семейства.

✓ Отбелязва се напредък в политиката за намаляването на насилието с приемането на промените в Закона срещу домашното насилие;

✓ Във връзка с насърчаване и прилагане на недискриминационни закони и политики за устойчиво развитие, както и към гарантиране на всички равнища на приобщаващ процес за вземане на решения, основан на принципите на отзивчивост, по-широко участие и представителност е разработен и приет Закон за хората с увреждания;

✓ На областно и общинско нива са създадени различни комисии и съвети, които работят в области на политики, водещи до изпълнението на цел 16 като превенция на корупцията, интеграционни въпроси;

✓ На 9 ноември 2023 г. София бе домакин на Първата национална конференция "Децата в дигиталния свят: Заедно за безопасен интернет за децата в България". Събитието е организирано от УНИЦЕФ в сътрудничество с ДАЗД, МВР,

„Граждански профили на институциите“

Фондация ПРИЗМА

„Граждански профили на институциите” е проект на фондация ПРИЗМА - Ангажираност и иновации, който стартира през 2022 г.

Инициатива е насочена към гражданите и институциите. Гражданските профили помагат на гражданите да се ориентират в очакванията си към структурите на управлението, а за институциите тя е принос към постигане на Цел 16, ефективност на институциите, доверие в управлението, качество на публичната администрация.

Гражданските профили предоставят достъпна и разбираема институционална информация и обясняват областите на компетентност на институциите в обобщен визуален формат. В същия формат е публикувана и информация за потребление на ресурси, която позволява изчисляване на екологичен отпечатък.

Национална мрежа за децата и Асоциация "Родители".

Предизвикателства

Въпреки наблюдавания значителен напредък по отношение на целта за насърчаване на мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие, осигуряване на достъп до правосъдие за всички и изграждане на ефективни, отговорни и приобщаващи институции на всички равнища остават някои предизвикателства пред политиката, изискващи допълнителни усилия.

x През разглеждания период *световните индикатори за управление* регистрират влошаване в представянето на страната. Отстъплението се дължи на негативна динамика по 4 от 6-те стълбове на индикатора (ефективност на правителството, регулаторно качество, върховенство на закона и глас и отчетност). Налице е необходимост от допълнителни целенасочени усилия и прецизиране на политиката предвид значителното изоставане на страната от ЕС в това отношение.

17 ПАРТНЬОРСТВА ЗА ЦЕЛИТЕ

Показател	Постигнат напредък
Официална помощ за развитие като дял от брутния национален доход /за най-слабо развитите страни/, %	
Официална помощ за развитие като дял от брутния национален доход /от Комитета за подпомагане на развитието/, %	
Внос в ЕС от развиващите се страни, млн. евро	
Покритие с високоскоростен интернет по териториална типология /Общо/, %	
Общи държавни приходи като дял от БВП	
Нетна стойност на официалната помощ за развитие на донорите от ОИСР, млн. щатски долари	
Обем на паричните преводи от чужбина (приравнен в щатски долари) като относителен дял от БВП, %	
Обслужване на дълга като относителен дял от износа на стоки и услуги, %	
Обща търговия с проследени екологично чисти технологии (текущи щатски долари)	
Относителен дял на лицата, използващи интернет, %	
Брутен държавен дълг, % от БВП	
Дял на екологичните данъци в общите данъчни приходи, %	

България отбелязва значителен напредък по отношение на целта за укрепване на средствата за изпълнение и възобновяване на глобалното партньорство за устойчиво развитие. През периода от началото на изпълнението на Дневен ред 2030 е отбелязан напредък в абсолютен план по повече от половината (7 от общо 11) от показателите в националния списък, за които има данни.

<u>Положителни тенденции</u>

✓ *Официалната помощ за развитие*, която страната предоставя се утроява до 0.3% от брутния национален доход;

✓ Паралелно с това, *вносът от развиващите се страни* също скача тройно през периода;

✓ Към 2022 г. *покритието с високоскоростен интернет* в страната достига 85.6%, като постигнатото ниво превишава средното за ЕС;

✓ През целия разглеждан период устойчиво нараства *относителният дял на лицата, използващи интернет*, достигайки 80.4% към 2023 г.;

✓ Традиционно ниско остава нивото на *брутния държавен дълг*, като България остава сред лидерите в ЕС в това отношение през разглеждания период;

✓ *Екологичните данъци* достигат 15.3% от общите данъчни приходи, като делът им нараства с повече от 5 процентни пункта в периода 2015-2022 г., а България изпреварва средните в ЕС нива.

<u>Постигнати резултати</u>

✓ През 2022 г. България е предоставила 232,2 милиона щатски долара официална помощ за развитие (ОПР), което представлява 0,27% от брутния национален доход (БНД) на страната. Това е увеличение от 163,6% в реално изражение по обем и увеличение на процентното отношение към БНД спрямо 2021 г.

✓ България все още не е изпълнила своя ангажимент за достигане на нива от 0,33% ОПР/БНД до 2030 г., но е налице устойчива положителна тенденция за увеличаване на обема на ОПР през последните десет години. България е предоставила цялата си ОПР като

безвъзмездни средства през 2022 г., поради което общата ОПР на база еквивалент на безвъзмездни средства е на същата стойност като нетната официална помощ за развитие по методологията на паричните потоци.

✓ България изгради успешно традиционно сътрудничество с Япония, включвайки се през 2018 г. в японската инициатива за Западните Балкани, като ежегодно се финансират съвместни проекти в областта на насърчаване на малките и средни предприятия и намаляване на риска и предотвратяване на природни бедствия.

✓ През 2022 г. България се включи в регионалните инициативи на Екип Европа чрез подкрепа на проекти за устойчиво и екологично производство във Виетнам, за насърчаване на местното производството и достъпа до ваксини в Нигерия, за подкрепа за афганистанските бежанци в Ислямска република Иран чрез предоставяне на подобрени здравни грижи и образование.

<u>Предизвикателства</u>

Въпреки наблюдавания значителен напредък по отношение на целта за укрепване на средствата за изпълнение и възобновяване на глобалното партньорство за устойчиво развитие остават някои предизвикателства пред политиката, изискващи допълнителни усилия.

x Въпреки че дългът остава на устойчиво ниски нива, през разглеждания период *обслужването на дълга като относителен дял от износа на стоки и услуги* регистрира влошаване със 159.8%.

X. УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА МЛАДЕЖТА

Устойчивото развитие през призмата на младежта

В тази част е представена оценка на напредъка на България по изпълнението на ЦУР през призмата на младежките политики[24]. Анализът стъпва на опита на младежките делегати към ООН в работата с младежи и оценяването на техните приоритети и познанията им за рамката на Целите за устойчиво развитие.

Представената информация е базирана на националното проучване, което българските младежки делегати към ООН провеждат всяка година на национално ниво сред младежи на възраст между 18 и 30 години, като през 2024 г. то обхваща над 1700 участници, както и анализ на инициативи, които се фокусират върху ЦУР през призмата на младежта. Включени са цитати от млади хора, които са допринесли с мнението си в проучването в анонимно качество. Тези цитати илюстрират някои от ключовите въпроси, които вълнуват младите хора. В главата допълнително са разгледани начините, по които изпълнението на Целите за устойчиво развитие взаимодейства с тези въпроси, фокусирайки се върху идеи как можем да засилим прилагането на целите сред младите и бъдещите поколения.

Българските младежи участват активно в решаването на ключови въпроси като повишаване на качеството на образованието, справяне с изменението на климата и защита на правата на човека. Въпреки това информираността относно Целите за устойчиво развитие и начините за ангажиране с тях остава ограничена. Макар че различни младежки инициативи се концентрират върху отделни ЦУР, до младите не достига достатъчно информация за съгласувана рамка, която да обединява тези усилия и да ги мотивира да работят относно изпълнението на целите.

Представяне на Целите за устойчиво развитие на младите хора

Целите за устойчиво развитие са набор от 17 глобални цели, утвърдени от ООН през 2015 г., за справяне с ключови предизвикателства като бедността, неравенствата, борбата с климатичните промени и опазването на сигурността и мира до 2030 г. Те служат като пътна карта за създаване на устойчиво и приобщаващо бъдеще, а за младите хора представляват не само визия за един по-добър свят, но и възможност активно да го оформят. Ангажирайки се с тези цели, младежите могат да допринесат за намирането на решения на въпроси, които засягат тяхното поколение - от качествено образование и достоен труд до действия в областта на климата и равенство между половете.

Анализът на резултатите от анкетата на българските младежки делегати към ООН (2023 - 2024) сред 1728 анкетирани показва, че водещ приоритет сред българските младежи, както и през последните над 10 години, остава образование (1268 попълвания, 74% от всички анкетирани). Втори приоритет сред българската младеж е здраве (562 попълвания, 33%), а трети - заетост (492 попълвания, 28%), следвани от злоупотреба с наркотични вещества (467, 27%) и околна среда (389 попълвания, 23%). Въпреки че анкетираните посочват 3 от 15-те включени приоритети в Световната програма за действие за младежта на ООН, тези приоритети и заложените в тях цели на практика се припокриват с една или повече от Целите за устойчиво развитие (ЦУР): образование - с Качествено образование (ЦУР 4), здраве - с Добро здраве и благополучие (ЦУР 3), заетост - с Достоен труд и икономически растеж (ЦУР 8) и Намаляване на неравенствата (ЦУР 10). Повечето от анкетираните участници обаче не споменават конкретна Цел за устойчиво развитие в отворените отговори на попълнените от тях анкети, което подчертава необходимостта от разширена информационна кампания с по-ефективни механизми за запознаване на младите хора с ЦУР в процеса на тяхното обучение, което да допринесе към

[24] Информацията е подготвена от българските младежки делегати Светослава Симеонова и Емили Караколева (мандат 2024-205), Коста Каракашян и Александър Янев (2023-2024) и Цветелина Гарелова (мандат 2022-2023), с подкрепата на Националния младежки форум (НМФ).

тяхното ефективно включване в изпълнението на Програмата до 2030 г.

Една от организациите, които работят за разпространяване на информация за ЦУР сред младите хора, е Дружеството за Обединените нации в България (ДООНБ), основано през 1948 г. с цел да подпомогне приемането на България в ООН през 1955 г. Дружеството е член на Световната федерация на асоциациите за ООН (WFUNA) заедно с повече от 160 други национални организации чрез своите дейности прилага и разпространява идеите, принципите и решенията на ООН. Едни от основните сфери на работа на организацията са образование по права на човек и популяризиране на ЦУР. Дружеството прилага идеите, принципите и решенията на ООН чрез своята дейност и публикации.

В рамките на ДООНБ има младежка секция, която координира дейностите, свързани с целевата група на младите хора на възраст от 18 до 30 години. Младежката секция се състои от студентските клубове за ООН в университетите в България, а също така включва млади хора, които не са част от клубната мрежа, но споделят ценностите и идеите на ООН. Младежката секция е едно от най-активните звена на Дружеството и дава възможност на своите членове да участват и организират международни проекти, конференции и семинари, да участват в симулационни игри „Модел ООН“ на национално и международно ниво, да участват активно в кампанията за български младежки делегат към ООН и да организират редица други социални кампании и събития, насочени към актуални местни и национални проблеми, както и да се включат като журналисти в UNA News Bulgaria.

Младежката секция изцяло следва мисията и целите на Дружеството за ООН в България и работи за популяризирането им сред своята целева група, като се фокусира особено върху студентите. Студентските клубове на ООН в университетите в България провеждат разнообразни дейности, насочени към повишаване на знанията на младите хора за ООН и ЦУР, разпространяване на основните принципи на ООН и представяне на организацията по интересен и увлекателен за младежите начин.

Съществен принос за младежката ангажираност в България има програмата „Български младежки делегати към ООН“. Основната мисия на младежките делегати е да служат като мост между младите българи и институциите както на национално, така и на международно ниво. Те редовно се срещат с млади хора в цялата страна, провеждат анкети, за да разберат основните им проблеми и нужди, и след това анализират тези данни, за да подготвят обръщенията си към Общото събрание на ООН и Комисията по социално развитие към ИКОСОС. Подкрепена от Министерството на външните работи и Постоянното представителство на България към ООН, тази програма е призната за легитимния глас на българската младеж на световната сцена. Всяка година двама младежи представляват своите връстници в процесите на вземане на решения на високо равнище, като се застъпват за включването на младите хора в политиките, които влияят на тяхното бъдеще. За първи път през 2023 г. българските младежки делегати бяха част и от националната делегация на COP, представяйки климата като важна тема сред приоритетите за младежта. Изказванията и съпътстващите събития, организирани от младежките делегати през последните години, са фокусирани върху теми като интегрирането на психичното здраве в инициативите за здравеопазване на младите, спазването на ангажимента да „не оставим никого на заден план“ на национално и международно ниво, включването на глухите младежи в процесите на вземане на решения и нуждата от всеобхватното сексуално образование (СЗО) за младежта. Българската програма също така е давана за добър пример за младежко включване и е описана в доклад на Датския младежки съвет за добри практики при ангажиране на младежки делегати.

Поддържането на активно участие на младите хора е от основно значение за стратегията на България към изпълняване на ЦУР. Въпреки че страната е постигнала значителен напредък, младите имат нужда да бъдат припознати и приобщени, за да се повиши тяхната ангажираност. Разширяването на участието на младите хора в демократичните процеси на всички нива е от съществено значение, тъй като младите хора могат да извлекат най-голяма

полза от постигането на Целите на ООН за устойчиво развитие. Тяхната гледна точка е не просто ценна, а е от съществено значение за изграждането на по-светло и по-устойчиво бъдеще за всички.

Ангажираност със социално предприемачество и зелени инициативи сред българските младежи

"Макар и да не съм отбелязал околната среда като област, която има значение - в София и не само, въздухът е изключително замърсен, за което трябва да се вземат спешни мерки и да се въведат извънредни мерки в производствените индустрии. (...) Като ученик - образованието е изключително незадоволително - особено това, което е в гимназиален етап. Нуждае се от пълно преразглеждане с фокуси върху практичното, това, което би ни помогнало да се оправяме в живота, тъй като особено всяко следващо поколение става все по-неподготвено да бъде самостоятелно и все по-зависимо от технологиите, които улесняват ежедневието ни. (...) Трябва младите да се интегрират повече в обществения живот и политическите въпроси. Информираните младежи са малцинство, а информационните кампании са малко и лошо разпространени - интересът към тях е слаб, защото не се налагат достатъчно като фактор върху младите. Както обществото, така и училището трябва да предлага повече данни за събития, конференции - неща, които биха ни помогнали да се установим като граждани, да се развием като личности по-добре."[25]

Българските младежи демонстрират нарастваща ангажираност със социалното предприемачество и зелените инициативи, които служат като ефективни платформи за разбиране и постигане на целите на ООН за устойчиво развитие. Според доклад на Eurobarometer от 2023 г., около 14% от младежите на възраст между 15 и 30 години са активно ангажирани с предприемачески инициативи, което поставя България на водещо място в ЕС, където средното ниво е 9%. Този процент е отражение на нарастващата култура на иновации и социална отговорност сред младите хора в страната. В допълнение, инициативи като организираните от Фонда на фондовете акселераторски програми и национални конкурси за младежки стартъпи показват значителен ръст в участието. През 2024 г. броят на кандидатите е нараснал четирикратно в сравнение с предходната година, което демонстрира засиления интерес към социалното предприемачество и подкрепата за развитие на младите таланти.

Чрез активното си участие в проекти, които се занимават с неотложни социални и екологични предизвикателства, младите хора в България не само допринасят за развитието на местните общности, но и задълбочават осведомеността си за глобалните проблеми на устойчивото развитие.

Инициативи като онлайн конкурсът „Зелено бъдеще: Храна" на JA заедно с Европейския институт за иновации и технологии целят да насърчат ангажираността на младите хора с устойчиви хранителни системи. Конкурсът има за цел да вдъхнови младите хора да разработят иновативни решения, които се отнасят до въпроси, свързани с устойчивостта на храните, включително намаляване на отпадъците, устойчиво земеделие и екологични практики за производство на храни. С участието си младежите могат да допринесат за постигането на ЦУР 12 (отговорно потребление и производство), ЦУР 2 (Предотвратяване на глада) и ЦУР 13 (Борба с климатичните промени).

Друга такава инициатива е Българският младежки воден парламент (МВП) - национална мрежа от младежки екологични клубове, която има за цел да защитава водните ресурси и екосистеми. Тя се стреми да повиши осведомеността на младите хора относно значението на водата и нейното устойчиво управление. Като част от Европейския и Световния младежки воден парламент, мисията на МВП е да информира и вдъхновява

[25] Изказването е получено в рамките на Анкетното проучване на българските младежки делегати към ООН (2023 - 2024)

българските младежи, като ги насърчава да заемат активна роля в екологията на водата и в екологичните инициативи. Организацията създава инициативи като младежки форуми, на които ученици от цялата страна получават знания чрез обучения, водени от експерти. Тези събития създават възможности за участниците да обменят най-добри практики, да развиват приятелства със съмишленици и да насърчават споделения ангажимент за опазване на околната среда. С участието си в тях младежите могат да допринесат за постигането на ЦУР 6 (Чиста вода) и 14 (Живот под водата).

През последните години местни инициативи също набират сила, въпреки че режимите на COVID често възпрепятстват свързаните с тях дейности. „За АсеНовград“ (За Асеновград - игра на думи с името на града, което включва българската дума за „нов“) от години почиства коритото на местната река. „Пловдив - град за хората“ преминава от екологични и други обществено полезни дейности към участие в местната политика, включвайки в този процес много млади хора. Подобни инициативи насърчават постигането на ЦУР 3, 6, 13 и 14.Чрез подобни на описаните и описаните по-горе инициативи, българските младежи получават възможност да въвеждат иновации, да си сътрудничат и да създават устойчиви решения, като придобиват умения, които са от решаващо значение за бъдещето. Тези проекти не само ги превръщат в посланици на промяната в собствените им общности, но и привеждат целите им в съответствие с по-широката мисия на ООН за постигане на устойчиво развитие до 2030 г.

Участието в социално предприемачество и зелени инициативи се оказва ефективен образователен инструмент за българските младежи. Според Фондация “Reach for Change” в България, социалните иновации и предприемаческите проекти увеличават не само социалната ангажираност, но и способността на младите хора да създават социални решения. Мотивацията за участие в инициативи и конкурси се оказва ключова за мотивиране на младите да останат в челните редици на усилията за устойчиво развитие както в България, така и в световен мащаб.

Равнопоставеност между половете през погледа на българската младеж

България е подобрила позицията си в усилията на ЕС за равнопоставеност между половете, като се е издигнала от 25-то на 16-то място в Индекса за равнопоставеност между половете за 2023 г., публикуван от Европейския институт за равенство между половете. Въпреки този напредък продължават да съществуват значителни предизвикателства, особено по отношение на представителството на половете в управителните и надзорните съвети в България, където жените заемат едва 19 % от тези позиции в сравнение със средното за ЕС ниво от 33 %. Този дисбаланс в ръководните позиции допринася както за икономически, така и за социални загуби, като подчертава значението на приемането на директивата на ЕС за баланс между половете в ръководството на дружествата за значима промяна в България.

Политиката на България за равнопоставеност между половете е насочена към пет приоритетни области: постигане на равна икономическа независимост, намаляване на различията в заплащането, насърчаване на равното участие в процеса на вземане на решения, борба с насилието и защита на жертвите му, както и преодоляване на обществените стереотипи. Според доклада за равнопоставеността на половете в България през 2022 г. равнището на заетост се е повишило, достигайки 3,2 млн. души, като се наблюдава увеличение в сравнение с 2021 г. Въпреки това данните на Националния статистически институт за 2022 г. показват забележителна разлика в равнищата на заетост, като само 48,5 % от жените са заети в сравнение с 60,3 % от мъжете.

В България няколко неправителствени организации и младежки инициативи активно насърчават равнопоставеността между половете, като работят за решаване на проблеми като насилието, основано на пола, стереотипите и икономическото овластяване. Българският фонд за жените (БФЖ) подкрепя млади активисти, като финансира проекти, свързани с насилието, основано на пола, и икономическото овластяване, както и семинари за засилване на феминисткия активизъм сред младежите. Проектът Equal Balkans на Fine Acts

използва изкуството, за да оспори стереотипите за пола, докато Българският хелзинкски комитет (БХК) си сътрудничи с младежи, за да повиши осведомеността относно насилието, основано на пола, чрез кампании в социалните медии и семинари за законови права, допринасяйки за ЦУР 5 (Равнопоставеност на половете).

Организации като Младежка ЛГБТ организация "Действие", група за застъпничество за ЛГБТИ+ хората, предоставят фокусирани върху младежите форуми и семинари за половата идентичност и изразяване, докато Сдружение Emprove провежда програми за овластяване на млади жени, засегнати от домашно насилие. УНИЦЕФ България също играе ключова роля, като предлага кампании и семинари, които овластяват младите момичета и насърчават равенството между половете чрез обучения на тема здраве. Заедно тези организации оформят по-приобщаваща и равнопоставена среда за младите хора в България.

Включване на младите хора в процесите на вземане на решения

"Като млад човек в България виждам, че младите хора в България не са подготвени за доста предизвикателства, които срещат след завършването на своето образование. Младите хора нямат голяма мотивация, не се стремят да развиват у себе си критично мислене, според мен не са достатъчно амбициозни. Не се набляга толкова много на усвояването на качества, които биха били важни за всеки един човек, на когото му предстои да се развива в конкретна сфера, а именно - адаптивност, критично мислене, финансова грамотност, лидерство, организация на времето."[26]

Законът за младежта определя държавната политика за младежта като целенасочена и последователна дейност на държавата, общините, младежките организации и обществото, която има за цел създаване на благоприятни условия за пълноценно личностно развитие на младежите и участието им в обществения и икономическия живот, както и приобщаването им в управлението на местно, областно и национално ниво чрез дейности, насърчаващи развитието на младежите в страната. Включването на гласа на младите хора в процеса на формулиране, изпълнение, мониторинг и оценка на политиката ще допринесе за по-ефективното и ефикасно постигане на посочената цел.

Има различни начини гласът на младите хора да бъде чут. Това е през активно участие в местни и национални избори, през пряко включване в протести, стачки, петиции и др., както и активно участие в различни организации. Това са младежки организации, организации, които работят с и за млади хора, доброволчески формирования, формални и неформални клубове и др. Организациите могат да оперират както на местно, така и на национално ниво, също да се включват в надорганизационно обединение, каквото е и Национален младежки форум.

Националният младежки форум (НМФ) е най-голямата младежка платформа в България, обединяваща повече от 30 младежки организации в страната, включително и Дружество за ООН в България. Като пълноправен член на Европейския младежки форум (ЕМФ) и активен партньор на националните и местните институции, НМФ има централна роля в изграждането и застъпничеството за младежки политики, които са в съответствие с Програма 2030 за устойчиво развитие. С акцент върху насърчаване на пълноценно младежкото участие, НМФ се застъпва за ЦУР 16 (Мир, справедливост и силни институции), като се фокусира върху засилване на младежко представителство, което е от основно значение за отговорното управление и създаването на справедливи институции с отворено гражданско участие.

Освен това, важно място в стратегиите на НМФ и на Министерството на младежта и спорта заема професията на младежкия работник, дефинирана като длъжност в националната класификация на професиите и длъжностите в България, но отсъстваща от Закона за младежта. Младежките работници подпомагат

[26] Изказването е получено в рамките на Анкетното проучване на българските младежки делегати към ООН (2023 - 2024)

личностното и професионалното развитие на младите хора, както и младежкото овластяване. Често са наети от младежки центрове, неправителствени организации или общини. Признаването на младежката работа като официална професия е приоритет както за Министерството на младежта и спорта, така и за НМФ за 2025 г. Цел е също да се картографират младежките работници и младежките дейности в цялата страна, като се подобри разбирането за техните нужди и оперативен капацитет, което допринася за напредъка по ЦУР 8 (Достоен труд и икономически растеж) чрез създаване на структуриран подход към насърчаване на младежката заетост и икономическото овластяване на младите хора.

НМФ изпълнява проект по Диалога на Европейския съюз по въпросите за младежта, в рамките на който вижданията и нуждите на младите хора и младежките организации се вземат предвид при определянето на политиките на ЕС за младежта.

В рамките на този проект през 2024 г. НМФ организира дискусии с младежи и регионални власти по младежки въпроси в близо 20 града, което даде възможност на стотици млади българи да изразят мнението си по наболели проблеми и предизвикателства като например психичното здраве и необходимостта от по-ефективна комуникация с представители на местната и националната власт. В рамките на проекта се провеждат кампании по училища, университети, срещи в градска среда и пр. В края се проведе Национална конференция, на която са изведени препоръки.

Освен това, Националната младежка академия на НМФ от години дава на младежите умения за пълноценно участие в процеса на вземане на решения, като ги обучава за функциите на различните институции, демократични процеси и най-вече на устойчиво развитие. Обучавайки младежите на устойчиви практики, академията на НМФ работи за ЦУР 4 (Качествено образование), в която се подчертава значението на развитието на умения за насърчаване на устойчиви практики и насърчаване на глобалното сътрудничество.

По-широката мисия на НМФ включва осигуряване на представителство на младежките организации по законодателни въпроси. Организацията си сътрудничи с Национално сдружение на общините в Република България (НСОРБ) за прилагането на „Наръчник за местна младежка политика" - ръководство за местните власти за прилагане на политики, насочени към младежта. Последният наръчник, който беше издаден през 2022 г. от НМФ, предоставя на общините ресурси за създаване на консултативни съвети по въпросите на младежта, отделяне на годишни бюджети за младежта и, където е възможно, създаване на младежки центрове в подкрепа на активното участие на младите хора на местно ниво. Тази инициатива работи за постигането на ЦУР 10 (Намаляване на неравенствата), като дава възможност за равен достъп до ресурси и възможности за ангажиране на младите хора в селските и градските райони, преодолявайки различията в достъпа на младите хора до представителство и подкрепа.

На институционално равнище, механизми за участие на младежките неправителствени организации в процеса по вземане на решения са също Националният консултативен съвет и Обществеият съвет към Министерството на младежта и спорта.

Националният консултативен съвет за младежта дава становища по проекти на законодателни актове и стратегически документи, които засягат младежката политика, както и предлага конкретни мерки и обсъжда въпроси, свързани с постигане целите на тази политика. В Националния консултативен съвет участва по един заместник-министър от всяко министерство, както и заместник-председателят на Държавната агенция за закрила на детето, представител на Националното сдружение на общините в Република България (НСОРБ), представител на Националното представителство на студентските съвети в Република България и по един представител от всяка национално представителна младежка организация.

Обществеият съвет по въпросите за младежта обсъжда и дава предложения и становища по проекти на нормативни актове на министъра на младежта и спорта, по предложения по проекти на стратегически и програмни документи, както и по доклади за изпълнението на политиката за

младежта в страната. Съветът също предлага конкретни инициативи в областта на политиката за младите хора в страната, както и обсъжда постигнатите резултати при изпълнението на държавната политика за младежта. Важна отговорност на работната група е също подпомагането на взаимодействието на Министерството на младежта и спорта с граждански организации при разработването и прилагането на политики за младежта. В състава на Обществения съвет по въпросите за младежта се включва представител на Министерството на младежта и спорта, по един представител от всяка национално представителна младежка организация, представител на Националното представителство на студентските съвети в Република България, както и до 14 представители на младежки организации и до 6 представители на организации, работещи със и за младите хора.

През октомври 2024 г. е създадена Национална работна група за местна младежка политика, която се фокусира върху определянето на стандарти и дефинирането на правителствената подкрепа за инициативи в областта на младежката политика на местно ниво. В съответствие с ЦУР 11 (Устойчиви градове и общности), инициативата подкрепя прилагането на политики на местно ниво, които отговарят на нуждите на младите хора и насърчават устойчивото, приобщаващо и гъвкаво развитие на общностите. С помощта на инструменти като Наръчника за местна младежка политика общините вече разполагат с практическо ръководство за по-добро ангажиране на младите хора, което допринася за създаването на устойчиви, ориентирани към младите хора общини в малки и големи населени места.

Инвестициите в младежката политика често биват насочени към младежките центрове като ключови инструменти в провеждането на местна политика. Тези центрове дават възможност на младите хора да допринасят пряко за постигането на целите на устойчивото развитие, като предлагат платформи за екологични, икономически и социални инициативи. Чрез стандартизиране на младежката политика в България, Националната работна група има за цел да гарантира, че всяка община разполага с инструментите, бюджета и административната подкрепа, необходими за изграждането и насърчаването на собствени младежки програми.

От септември 2022 г. Националният младежки форум, Студентски клуб на политолога и Студентската асоциация за изследване на международните отношения (САИМО) съвместно организират инициативата „Лигата на младите гласоподаватели“. Целта на Лигата е да запознае българските младежи с възгледите и политиките на водещите политически партии и коалиции преди изборите. Организират се дебати и кръгли маси, които дават възможност на младежите да се включат в дискусиите и да получат отговори на въпросите си от политиците, които водят кампания за техния глас. Последното издание на Лигата беше на 24 септември 2024 г., като в ефира на Българската национална телевизия се проведе дебат, който не само повдигна важни въпроси, но и отвори нова страница в отношенията между политиците и младото поколение в България. Под надслов „Диалог между поколенията - младите питат политиците“, дебатът послужи като платформа за открит диалог между поколенията. Инициативата „Лигата на младите гласоподаватели“ е в силен синхрон с ЦУР 16 (Мир, справедливост и силни институции), като предоставя на младите хора знания и инструменти за участие в политическия дискурс и изразяване на техните гледни точки, спомагайки за установяването на по-приобщаващ и представителен модел на управление. От 2020 г. насам, в България 7 пъти бяха проведени избори за Народно събрание, като изборният процес е белязан от нарастваща неангажираност и продължителен спад в избирателната активност. Въпреки това, българските младежи отбелязаха най-висока избирателна активност по време на последните избори за Народно събрание и Европейски парламент през юни 2024 г. - близо 50% от гласоподавателите във възрастовата група 18-30 години са дали своя глас в сравнение с 35% от всички гласоподаватели в страната.

Друга младежка инициатива, насочена към популяризиране на мнението на младите хора в

областта на устойчивото развитие, е инициативата „Национален ученически парламент“. През 2018 г. представители на Национален ученически парламент стартираха кампания за кандидатстване за финансиране по програма „Еразъм+“ с официален носител на проекта Сдружение „Голям брат, голяма сестра“ България. Асоциацията работи с учениците повече от 10 години, като организира клубове и курсове за личностно развитие за учениците и предоставя възможности за доброволческа дейност в редица национални и международни проекти. Инициативата за създаване на Национален ученически парламент се реализира на четири фази.

Фаза I включва проучване на качеството на студентското самоуправление, Фаза II - провеждане на Национална среща на ученическите съвети, Фаза III - учредяване, разширяване и първи мандат, и Фаза IV - стабилна и независима дейност по определените цели. Към 2024 г., проектът се намира във Фаза III, като основната цел е техническа, логистична и финансова подкрепа за организацията. Подобно на първите две фази, Фаза III е одобрена за финансиране на проекта по Ключова дейност 3 на програма „Еразъм+“ на Европейската комисия. Инициативата на Националния ученически парламент поставя акцент върху ЦУР 4 (Качествено образование), като дава възможност на учениците да придобият знания, умения и опит за ефективно участие в самоуправлението. Опитът, натрупан на всеки етап - от проучването на самоуправлението до създаването на официални структури - насърчава ученето през целия живот, гражданската активност и подготовката на младите хора за активна обществена роля. Чрез постоянни контакти с Министерството на образованието и науката, Министерството на младежта и спорта, Държавната агенция за закрила на детето и Центъра за развитие на човешките ресурси, Националният ученически парламент има за цел да гарантира, че учениците са представени по отношение на държавните институции, така че гласът на учениците да бъде чут. Чрез тези постоянни усилия инициативата допринася за постигането на ЦУР 16 (Мир, справедливост и силни институции), като подкрепя развитието на силни и прозрачни младежки управленски структури.

На местно равнище съществуват и други инициативи, насърчаващи участието на младите хора в процеса на вземане на решения. В град Стара Загора Младежкият общински съвет, наред с младежките представители, активно участващи в обществения живот, и делегираните представители на студентската общност, от 1996 г. насам всяка година избират младежки кмет на Стара Загора. По същия начин Стара Загора ежегодно избира и младежки омбудсман. И двете инициативи насърчават ЦУР 16, като се фокусират върху ангажираността на младежите в насърчаването на ефективни и отговорни институции на всички нива, както и ЦУР 11, като насърчават учениците да предвидят и формулират цели за по-устойчив и приобщаващ град, подчертавайки значението на устойчивото развитие в градското планиране, като същевременно отразяват нуждите и гласовете на младежите в местното управление.

Българският младежки Червен кръст е доброволческа младежка организация, която е неразделна част от Българския Червен кръст и принадлежи към Международното младежко червенокръстко движение. Чрез своите доброволци в цялата страна и посредством своите програми за обучение, дейности и услуги, БМЧК приобщава децата и младите хора към хуманитарните ценности и принципи, работи за намаляване на социалната и здравната им уязвимост, извършва застъпничество за подобряване на благосъстоянието им и насърчава толерантността и недискриминацията, уважението към различията и културното многообразие.

Направлението Хуманитарно образование (ХО) обединява в себе си дейностите на Българския младежки Червен кръст, чрез направление „Хуманитарно образование” (ХО), насърчава хуманитарните ценности и принципи на международното движение на Червения кръст и Червения полумесец сред доброволци и деца в училищата и детските градини. В рамките на това звено, БМЧК провежда интерактивни обучения сред доброволци и деца в училищата и детските градини, по време на които се

провеждат множество ролеви игри с цел дискутиране и разбиране на понятията предразсъдъци, миграция, култура, идентичност и приемственост, както и организирането на акции и кампании за насърчаване на хората да бъдат позитивен пример в обществото, за уважение към различията, толерантност и емпатия – дейности, насочени към насърчаване ЦУР 4 (Качествено образование) сред младежите.

В направлението Активно включване в социална среда, БМЧК обединява дейностите, свързани с подкрепа на деца и млади хора чрез разработени програми за дейности в детски градини и училища. Направлението обединява в себе си изключително широк диапазон от разнообразни дейности - благотворителни и фондонабирателни кампании, благотворителни базари, ателиета, работилници, детски празници, тържества, концерти, малки театрални представления, лагери, развлекателни игри, посещения на забележителности и редица други дейности. Чрез Фонд „Добротворчество“, БМЧК цели да подпомогне уязвими деца и младежи чрез творчески и образователни дейности чрез създаване на допълнителни условия и възможности за по-широка социална интеграция сред тях чрез творческо и образователно развитие и ресурсна подкрепа. През това направление, БМЧК пряко засяга ЦУР 10 (Намаляване на неравенствата) сред младежта.

Направлението Здравна програма (ЗП) обединява в себе си дейностите на Българския младежки Червен кръст, свързани с намаляване на здравната уязвимост на децата и младите хора, чрез популяризиране на здравословния начин на живот и ограничаване на рисковите за здравето фактори. Модулите в направлението включват превенция на сексуално рисково поведение, превенция на зависимостите, насърчаване на здравословен начин на живот, кръводаряване и пътна безопасност. Водещите дейности са свързани с провеждане на обучения сред децата и младите хора за придобиване и надграждане на знания и умения по здравни теми и за превенция чрез информационни кампании, пряко свързани с ЦУР 3 (Добро здраве и благополучие) и ЦУР 4 (Качествено образование).

Бъдещи стъпки

Ролята на младите хора в създаването на устойчиво бъдеще е незаменима. Днешната младеж е начело на глобално движение, което признава спешната нужда от генерална промяна, за да се защитят както човечеството, така и планетата ни. За първи път в историята съществува широк международен консенсус относно необходимостта от радикални действия за справяне с неотложни проблеми като изменението на климата, социално-икономическото неравенство и заплахите за демократичните принципи. Въпреки че е постигнат значителен напредък, все още има много пропуски, а младите хора са в уникална позиция да стимулират необходимите промени.

България трябва да постави по-голям акцент върху ангажирането на младите хора като ключова страна в изпълнението на Целите за устойчиво развитие (ЦУР). Анализът на анкетите, провеждани от Младежките делегати към ООН и Националния младежки форум сред младежите, показва, че техните водещи приоритети включват качествено образование, добро здраве и достойна заетост, като тези области са в съответствие с Цели 3, 4 и 8. Младежките инициативи показват нуждата от по-добра информираност и интеграция на ЦУР в образованието.

Националните проучвания също подчертават значението на събирането на качествени данни за информираността относно ЦУР сред младежите, което ще позволи на правителството и неправителствените организации да формулират по-ефективно насочени политики. Въпроси, които са важни за анализ на отношението на младите към ЦУР, биха били: “Какъв процент от младежите са чували за Програма 2030 и 17-те Цели на ООН за устойчиво развитие?”, “Кои от 17-те цели са най-важни за тях?”, “Какъв процент от младежите биха желали да участват в инициативи, насочени към популяризирането на тези цели?”

Социалното предприемачество и екологичните проекти играят съществена роля в младежката ангажираност и създават възможности за

внедряване на иновации, затова следва подобни инициативи да бъдат по-тясно обвързани с Целите за устойчиво развитие на ООН, за да се повиши разбирането на младите хора как реално могат да въздействат върху обществото и околната среда.

На местно, национално и световно равнище младите хора продължават да предлагат смели, иновативни решения, като активно оформят бъдещето, което си представят. Участието им обхваща всички критични предизвикателства - от борбата с изменението на климата и младежката безработица до защитата на демокрацията и правата на човека. Въз основа на горепосочения анализ, бъдещите стъпки на България в посока ускорен напредък по всички 17 Цели за устойчиво развитие следва да постави по-голям акцент върху ангажирането на младежта като ключова страна в постигането на тези цели.

Макар България да е постигнала задоволителни резултати по отношение конкретни цели от Целите на ООН за устойчиво развитие, трябва да се засили работата по целите, свързани с качественото образование, добро здраве и благополучие и намаляване на неравенствата. Повечето от предизвикателствата по тях са пряко свързани с младежта, която се сблъсква с тях ежедневно и следователно може да предостави ценни идеи и да допринесе с иновативни и креативни решения. Благодарение на успеха на България в насърчаването на партньорства между различни младежки организации, развиването на стратегия, която интегрира младежите в работата по ЦУР би била логична следваща стъпка, за да могат младите да подкрепят изпълнението на Програма 2030 чрез засилено сътрудничество и редовни оценки на резултатите. По този начин, младите ще могат да играят основна роля в оформянето и напредъка на целите за устойчиво развитие.

XI. УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА БЪЛГАРСКИТЕ ОБЩИНИ

Устойчивото развитие през погледа на българските общини[27]

Изпълнението на Целите за устойчиво развитие е споделена отговорност между различните нива на управление, бизнеса, академичните среди, гражданското общество и други заинтересовани страни. Може да бъде посочено, че приблизително 70% от политиките за устойчиво развитие намират своето практическо изпълнение на местно ниво. В тази връзка са и усилията в редица държави за т.нар. „локализиране“ на ЦУР.

В България липсват конкретни законови задължения за местните власти да изработват, изпълняват или отчитат конкретни стратегии, планове или програми за прилагането специфично на ЦУР, но в своята дейност и политики те на практика работят именно за устойчивото развитие на общностите, при съобразяване с Националната програма за развитие България 2030.

Приет е Национален списък с показатели за наблюдение и отчитане по постигане напредъка по Целите за устойчиво развитие, като общините не са директен източник на информация и от тях не се събира десегрегирана информация и данни.

ЦУР като част от местните стратегии и планове за развитие

В изпълнение на Закона за регионално развитие за периода 2021 - 2027 г. българските общини разработиха свои Планове за интегрирано развитие на общината (ПИРО). В тях са определени средносрочните цели и приоритети за устойчиво развитие на общината и връзките ѝ с други общини в съответствие с интегрираната териториална стратегия за развитие на региона за планиране от ниво 2 и общия устройствен план на общината. При изготвянето на ПИРО общините отчитат всички основни стратегически документи на европейско и национално ниво. Плановете могат да бъдат намерени на следния линк: ПИРО общини

Единични са случаите, в които общините са разработили целеви документи за изпълнението или отчитането на изпълнението на конкретни ЦУР. В повечето случаи има отделни документи, които засягат индиректно конкретна цел/и или тематична сфера, свързана с устойчивото развитие. Не са малко и примерите за разработени документи, свързани с изпълнението на конкретни европейски политики, програми и проекти, имащи за цел устойчиво развитие.

Основни сфери, в които общините разработват стратегически и планови документи, свързани с устойчивото развитие са мобилност, енергетиката, околна среда и климат.

[27]Тази част от Доброволния национален преглед е разработена от Националното сдружение на общините в Република България и е представена в нейната пълнота. Сдружението е неправителствена организация в обществена полза, чиято цел е защита на общите интереси на общините, както и поддържане и развитие на местно самоуправление и местна демокрация в Република България.

Документът представя кратък обзор на основните дейности на общините, които подкрепят изпълнението на някои от 17-те Цели за устойчиво развитие, като не претендира за представителност, тъй като информацията не е събирана целево чрез въпросници от всички общини в България, а се базира на общодостъпни източници на информация или добри практики, казуси и проучвания, с които НСОРБ разполага.

Тази информация не следва да се възприема като Доброволен преглед на изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие в Република България на общинско ниво.

Информацията в тази част има за цел да послужи като допълнение към Доброволния национален преглед на България и да допринесе за по-цялостното представяне на общото състояние по изпълнението на Дневен ред 2030 на ООН по основните теми, попадащи в компетенциите на българските общини.

По-долу са представени неизчерпателни примери:

Столична община

План за действие за устойчива енергия и климат на Столична община 2021-2030 г.

Мониторингов доклад за изпълнение на Цел 11 от Целите на ООН за устойчиво развитие в град София

Договор за климатична неутралност на София

Община Габрово

План за действие за устойчива енергия и климат на община Габрово до 2030 г.

Договор за климатична неутралност на Габрово

Община Бургас

Стратегия за устойчива енергия и климат и План за действие 2021-2030

Община Добрич

План за действие за устойчиво енергийно развитие на Община град Добрич 2020 - 2030 г.

Планове за устойчива градска мобилност: Сливен; Хасково; Сандански; Троян; Пловдив

Принос на общини за изпълнение на ЦУР

Доколкото голяма част от политиките за устойчиво развитие се прилагат на местно ниво по-долу е представена кратка информация по отделните цели, където приносът на общините е по-съществен или обхваща техни основни задължения и компетенции.

Следва да се отбележи, че в резултат на пандемията от COVID-19, кризите в икономическия и енергиен сектор, голяма част от планирането на стратегии и планове в последните години на национално ниво бе насочено към икономическото възстановяване и повишаване на устойчивостта на кризи. Тези планове имат пряко въздействие върху общинските власти, като това обосновава и по-големият акцент на общинските мерки в сферата на ЦУР 11 спрямо останалите.

ЦУР 11: Устойчиви градове и общности

Държавата е възложила на общините изпълнение на местно ниво на държавната политика по осигуряване на достъп на гражданите до транспортни услуги, както и предоставянето на социални преференции чрез безплатни и намалени цени на пътуванията, за нуждаещи се и уязвими групи.

Обществениятградски транспорт е част от ПИРО, като общините използват основно фондовете на ЕС за подобряване на транспортните си системи като много от тях създадоха и интегрирани транспортни системи. Въведени са мерки за насърчаване на използването на електромобили, а обществениятранспорт също поетапно се декарбонизира с въвеждането на електрически автобуси.

Предизвикателство към настоящия момент са разпоредбите на Закона за автомобилните превози, които не отразяват промените в обществено-икономическите условия в страната, от една страна, а от друга – не са синхронизирани с разпоредбите на останалите подзаконовите нормативни актове. В тази връзка е нужна паралелна подготовка на съответни проекти за изменение и допълнение на подзаконовата нормативна уредба, свързана с превоза на пътници и изчерпателно уреждане на предоставянето на превоз в основния закон. Също и специално внимание към обществениятпревоз, възлаган от малките общини, които имат сериозни затруднения особено по отношение на осигуряването на междуселищен превоз. В дългосрочен план да се разработи национална програма, насочена към споменатата категория общини, за предоставяне на безвъзмездна финансова помощ за модернизиране на обществения транспорт, респ. за създаване на общински предприятия или търговски дружества с общинско участие в капитала.

Добри практики:

Столична община: Innoair/ Иноъер е първият български проект, финансиран със средства от ЕФРР по европейската инициативата Urban Innovative Actions. Проектът тества в реална среда нови за България и Европа транспортни услуги при поискване, с които да даде на гражданите алтернативи за придвижване, да намали трафика от автомобили и да подобри качеството на въздуха. Освен това проектът таргетира ключови сегменти от населението, за да насърчи културна и поведенческа промяна към по-зелени и щадящи околната среда начини на придвижване. В резултат от изпълнението му София разполага с набор от координирани инструменти за политика, включително: 1) „Зелен обществен транспорт при поискване“, формиран от платформа с машинно обучение и усъвършенствани аналитични възможности и мини електрически автобуси; 2) Модел за такса задръстване; 3) Геопространствени градски зони с ниски емисии, предотвратяващи навлизането на превозни средства в центъра на града и определени зони в замърсени дни; 4) Зелени коридори за активен транспорт.

Бургас: „Бургас бус” ЕООД, 100% собственост на община Бургас, допринесе за реализирането на водещия проект за интегрирана, зелена и устойчива система за градски транспорт. С поредица от инвестиции компанията обнови подвижния си състав от автобуси и тролейбуси. Сега ¾ от тях са електрически, от различни типове, обслужващи жителите на града и населените места в общината. Компанията също така инвестира във фотоволтаични системи и батерии за съхранение с цел да стане възможно най-автономна и независима от динамично променящият се пазар на електроенергия. Компанията е постигнала значителни икономии на оперативни разходи в сравнение с традиционните видове превозни средства и прехвърля най-добрите си практики в други градски общини.

Върбица: общината създаде общинско предприятие „Върбица Транс“ за осигуряване на обществения превоз между населените места в общината. Това се случи след като през ноември 2019 г. хората останаха без обществен превоз, поради липсата на интерес от частни компании. Сега предприятието обслужва три основни линии, шест пъти в седмицата с три нови автобуса. Инвестицията е изцяло общинска.

Българските общини продължават ангажимента си за намаляване на неблагоприятното въздействие на градовете върху околната среда на глава от населението, включително качеството на въздуха и управлението на битовите отпадъци.

В изпълнение на разпоредбите на Закона за чистотата на атмосферния въздух когато в дадена община, общата маса на емисиите води до превишаване на нормите за вредни вещества в атмосферния въздух, кметовете на общините разработват Програми за намаляване нивата на замърсителите и за достигане на утвърдените норми. Тези програми са неразделна част от общинските програми за околна среда и изпълнението на мерките по тях следва да доведе до ежегодно намаление на броя на превишенията на нормите за вредни вещества и на средногодишните нива на замърсителите.

Добри практики

Столична община: първата наредба за създаване на зони с ниски емисии бе приета от Столичният общински съвет през 2022 г. и влезе в сила от 1 декември 2023 г.). Наредбата е създадена с цел временно (от 1 декември до края на м. февруари на съответната година) да се ограничи въздействието върху качеството на въздуха на най-замърсяващите МПС, чрез забрана на тяхното навлизане в определените зони – „Малък ринг“ и „Голям ринг“.

Приет е Национален план за управление на отпадъците 2021-2028 г., който съдържа правилата за прехода към ефективното използване на отпадъците, като ресурс и за устойчиво екологично развитие чрез предотвратяване на тяхното образуване.

Планът цели подпомагане на централните и местните власти и е основен стратегически документ за приоритизиране на проекти, които ще бъдат финансирани в сферата на управление на отпадъците от национални и европейски източници.

Общински програми за управление на отпадъците са един от най-важните инструменти за прилагане на законодателството за отпадъците на местно ниво и са неразделна част от общинските програми за опазване на околната среда.

С цел ангажиране на общините за предприемане на действия за повишаване на рециклирането са определени и по-високи отчисления за депонираните отпадъци. Като позитивен икономическия стимул продължава да съществува правилото, че общините, които са изпълнили посочените цели за рециклиране се освобождават с 50% или 100 % от дължимите отчисления за депониране. През последните години все повече общини успяват да изпълнят поставените законови цели и съответно да намалят финансовите средства предвидени за отчисления.

Подобряването на съвместната работа с организациите по оползотворяване на масово разпространени отпадъци се явява необходимост за постигането на целите в дългосрочен план. Необходими са координирани действия между общините, бизнеса, системите за разширена отговорност на производителите и гражданите за изграждане на удобни и икономически ефективни системи за разделно събиране на отпадъци от домакинства.

Данни показват, че количествата на разделно събраните от населението отпадъци от опаковки намаляват и съществуващата система е в застой. Все повече се залага на сортиране на смесени битови отпадъци, което е неефективно и е свързано със загуба на ценни суровини. Необходимо е прилагането на икономически механизми за насърчаване участието на потребителите в многократната употреба и предаването за рециклиране на образуваните от тях отпадъци от опаковки в т.н. диспенсерни системи за връщане.

Сред предстоящите предизвикателства пред общините е преминаване към изчисляване на такса „Битови отпадъци“ на количество. Понастоящем тя се определя като промил върху данъчната/отчетната стойност на имотите и не е обвързана с количеството на генерираните от лицата отпадъци. С цел бъдещо гарантиране прилагането на принципа „замърсителят плаща“ е изготвената нова концепция за определяне на ТБО, приета в Закона за местните данъци и такси. Съгласно концепцията, размерът на ТБО за всяко задължено лице се определя, като разходите, необходими за предоставяне на услугите по управление на отпадъците за текущата година се разпределят по съответния начин за изчисление, в зависимост от приетите от общинския съвет основи, които са обвързани с количество, брой съдове, площ на имота или брой ползватели на услугата. Новите основи по ТБО ще влязат в сила от 2026 г., което предполага усилена подготвителна работа в общините през следващата 2025 г.

Добри практики: Община Свиленград е първата в България, която тества модела на принципа pay-as-you-throw – плащаш, колкото изхвърляш. Системата за интелигентно управление на процесите и претегляне на генерирания отпадък е тествана в три пилотни района на територията на Свиленград. На индивидуалните кофи и контейнери са монтирани транспондери за идентифициране на съдовете и ултразвукови сензори за измерване на обема в тях. Освен че съдовете се идентифицират, те се и заключват, за да са сигурни гражданите, че претегленият отпадък е само от съответното домакинство. За тази цел са монтирани гравитационни ключалки и са раздадени ключове за ползването им. Сметосъбиращите машини се оборудвани с измервателни модули от сензорен тип, които определят теглото на вдигнатите кофи и контейнери преди и след изпразването им, и бордови компютри със софтуер и принтер. Информацията от сензорите се изпраща в

софтуерна платформа и на информационен портал за граждани, където се съхранява и анализира. Навсякъде, където се приложи системата, се виждат резултати от намаляването на количеството депонирани битови отпадъци.

Мобилен център за отпадъци от домакинствата – община Карнобат и Русе: Съоръженията са изградени по проект "Една точка за нулеви отпадъци - Местните общности в подкрепа на кръговата икономика", финансиран по програма "Опазване на околната среда и климатични промени" на Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014- 2021 г. Имат за цел въвеждането и функционирането на ефективни и съобразени с местните специфики схеми за разделно събиране и оползотворяване на отпадъци на общинско ниво. Мобилните центрове са разположен върху общински терени. В пункта се приемат почти всички видове отпадъци, генерирани в едно домакинство. За улеснение на ползвателите на новата услуга, стикери оказват какъв тип отпадъци, къде да бъдат поставяни.

Депозитни машини в Габрово: през 2022 г. Община Габрово беше първата в страната ни, която реализира проект за разполагане на две депозитни вендинг машини в града. Резултатите надминават очакванията, като има огромен интерес от страна на гражданите. Двете вендинг машини приемат алуминиеви кенчета и пластмасови бутилки, като само за една година през машините са предадени над 374 000 броя опаковки. Общото тегло на отпадъците е 8,5 тона. От тях делът на пластмасовите опаковки е около 7 тона, а алуминиевите кенчета са около 1,5 тона.

С изменение в Закона за устройството на територията от 2019 г. се създаде възможност с наредби на съответните общински съвети да се определят специфични изисквания за облика на градските пространства, сградите и архитектурните ансамбли. Редица общини създадоха свои наредби, с които са определени допълнителни изисквания към обема и съдържанието на подробните устройствени планове и на инвестиционните проекти за нови сгради, реконструкция, пристрояване и надстрояване и основни ремонти на сгради и съоръжения, улици, площади и озеленени площи, свързани с благоустрояването на градските пространства, опазването и съхраняването на архитектурните ансамбли и градската среда.

Добри практики:

Наредба за градската среда на Столична община

Наредба за градската среда на град Троян

Ежегодната кампания „Да превърнем сивото в зелено" на Община Габрово за реализиране на публично-частни партньорства с гражданите. Програмата е насочена към изпълнение на дейности по благоустрояване на обекти – общинска собственост – ремонт на тротоарни площи, пешеходни зони, огради и облагородяване и поддържане на вътрешно-квартални, околоблокови, алейни пространства и подходи. Общият бюджет на инициативата през 2023 г. е 35 000 лв. За кандидати с проекти до 5 000 лв. собственото финансово участие е не по-малко от 25%, а при проекти от 5 000 лв. до 15 000 лв. – не по-малко от 35% собствено финансиране.

През м. март 2020 г. с изменения и допълнения в Закона за регионалното развитие (ЗРР), се създадоха предпоставки за прилагането на подхода на интегрирано териториално развитие. През декември 2022 г. бе одобрена и ПРР 2021-2027 г., чрез която ще се реализират проекти за интегрирано градско и регионално развитие, с фокус върху 50 градски общини. ПРР 2021-2027 ще се изпълнява чрез прилагането на инструменти за интегрирано териториално развитие с цел постигане на по-добър инвестиционен фокус, по-ефективни и ефикасни интервенции, засилен междусекторен диалог и реализиране на успешни партньорства между различни заинтересовани страни на местно ниво.

Подходът ВОМР (водещо от общността местно развитие) се прилага на

териториален принцип на ниво община, част от община или група от съседни общини, с обхват на населението между 10 000 и 150 000 жители, с изключение на градовете с население над 30 000 жители, в техните строителни граници. Подкрепата за ВОМР се извършва чрез интегрирани и многосекторни стратегии за местно развитие, основани на характеристиките на конкретната територия и разработени въз основа на местните потребности и потенциал

За програмен период 2023 – 2027 г., Стратегическият план за развитие на земеделието и селските райони е водещ по прилагането на подхода, като за това са заложени близо 290 млн. евро. Допълващи (участващи) във финансирането на подхода са Програми „Развитие на човешките ресурси“, „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“, „Околна среда“ и „Образование“.

Сред основните предизвикателства в тази сфера са закъснялото въвеждане на нормативната рамка на национално ниво по прилагането на подхода. След изменения и допълнения в ЗРР, близо две години нямаше работа по същество или обучения за изграждане на капацитет на местно ниво по прилагането на подхода. Правилникът за прилагането на ЗРР също бе изменен и изцяло промени предходната визия за ролята на Съветите в избора на проектите, чрез които ще се реализира ИТИ подхода. Обсъжданията отнеха 7 месеца, т.е. същият бе обнародван едва през м. май 2023 г. Нефинализирана, закъсняваща, време и ресурсоемка оценка на концепциите по ИТИ. В края на м. юни 2023 г. стартира набирането на концепциите за интегрирани териториални инвестиции (КИТИ) с много кратък срок за общините за сформирането на партньорствата, подготовката и официалното депозиране. Оценката на административното съответствие и допустимостта на концепциите, отне над 4 месеца. Големият процент отхвърлени КИТИ (31%) затвърждават изводите на НСОРБ за недостатъчното време за кандидатстване, недоброто качество на Указанията за кандидатстване и липсата на реална разяснителна кампания и практическа подкрепа за потенциалните бенефициенти. Показват и необходимостта от подкрепа за изграждането на административен капацитет за прилагането на ИТИ на всички нива.

В Споразумението за партньорство е заложено многофондовото финансиране и прилагане на ВОМР да се извършва по единен подход, съгласно правилата на водещия фонд. За създаване му 2 години междуведомствена работна група не може да намери компромис по прилагането на единните процедури за одобрение на местните стратегии за развитие, договориране и разплащане на проектите по тях. Едва през октомври т.г. бе публикуван и проект на Постановление на Министерския съвет за определяне на правила за прилагане на подхода „Водено от общностите местно развитие“ за периода 2021 – 2027 г. С оглед на сериозният риск да бъде загубен натрупания експертен капацитет на Местните инициативни групи, които изпълняват подхода ВОМР, както и средствата по него да не се усвоят, се надяваме на спешно финализиране и приемане на акта, с което да се стартира дългоочаквания прием на местните стратегии.

ЦУР 7: Достъпна и чиста енергия

Подобряване на енергийната ефективност на сградният фонд в страната в резултат на Националната програма за енергийна ефективност на многофамилни жилищни сгради е изключително важна и основен приоритет в дейността на българските общини.

България използва основно средства от европейски програми и фондове, за да продължи да инвестира в подобряване на енергийната ефективност на сградния фонд. Предстои изпълнението на одобрените 756 проекта на 103 общини по процедура „Подкрепа за устойчиво енергийно обновяване на жилищния сграден фонд-Етап I, както и 235 проекти по процедура „Подкрепа за устойчиво енергийно

обновяване на публичен сграден фонд за административно обслужване, култура и спорт“.

Сред предизвикателствата е бавното изпълнение на процедурите и сключването на договори. Към септември те са едва 49 или 6.5% от одобрените проекти. В същото сроковете за реализацията са до юни 2026 г.

Предизвикателства в сферата на енергийната ефективност са свързани с нужда от дългосрочна жилищна политика и инвестиционна програма с поне 10-годишен период на действие, която разчита на държавен ресурс, а не само на европейски фондове и програми за обновяване на сградите.

Голям брой общини са бенефициенти по проекти за модернизация на уличното осветление, 67 общини следва да изпълняват проекти по поканата за „Подкрепа за енергийно ефективни системи за улично осветление“ от Националния план за възстановяване и устойчивост. Целите на проектите е повишаване на енергийната ефективност чрез технологично обновление и модернизиране на системите за външно изкуствено осветление, собственост на общините. В същото време въпреки, че общините са сключили договори по първата процедура още през лятото на 2023 г., то все още няма плащания към тях

С финансиране от финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство 2014-2021 се изпълняват проекти за рехабилитация и модернизация на системите за външно изкуствено осветление в 22 общини

Сред предизвикателствата в тази сфера са и новите отговорности за общините, възникнали като част от реформите в страната, залегнали в Националния план за възстановяване и устойчивост. Основен проблем се явява липсата на изграден експертен и управленски капацитет. Пример може да бъде даден с промените в Закона за енергията от възобновяеми източници, съгласно които общините трябва да предоставят комплексна услуга чрез Центровете за административно обслужване при съгласуването, изграждането и въвеждане в експлоатация на мощности за ВЕИ, както и да изграждат собствени общински ВЕИ системи за собствена консумация или продажба на произведената електроенергия, и да създават енергийни общности с участие на други физически и/или юридически лица, с цел производство, консумация и продажба на електроенергия.

Добри практики:

Проект Слънчеви градове в Бургас и София има за цел да подпомогне енергийния преход в двата града чрез разработването на набор от основно инструменти, които значително да улеснят процеса на вземане на решение за изграждане на фотоволтаични системи за собствени нужди, на по-късен етап и други ВЕИ проекти. По проекта са изработени карти на сградите в Бургас и София чрез които всеки гражданин може да намери оценка за соларния потенциал на покривното пространство, за сградите обхванати от проекта. Оценката се извършва в 3 етапа: 1) Изготвяне на цифров модел на покривите; 2) Определяне на подходящи покривни повърхности; 3) Оценка на соларната енергия.

Това дава информация както дали сградата, в която живее лицето е подходяща за изграждане на фотоволтаична инсталация, така и колко би струвала инвестицията.

В рамките на проекта се подпомага и дейността на Енергиен офис в Бургас. В него общински експерти дават информация на гражданите и бизнеса за програмите, свързани с прилагането на мерки за енергийна ефективност и добиването на енергия от ВЕИ.

Габрово: първата енергийна общност в България вече е сформирана. В общността се включват 73 участници. Членовете на общността са представители на различни възрастови групи и с различни професионални интереси, но онова, което ги обединява е желанието да участват в създаването на иновативен зелен подход за осигуряване на чиста енергия, да научат

повече за функционирането на подобни кооперативи и да инвестират в соларна алтернатива. Община Габрово и участниците в общността обединяват своите ресурси, финанси, терени, познания и енергия, за да изградят заедно източник за собствена енергия. С инвестиция от около 160 000 лева е изградена ВЕИ централата за производство на 100 kWh електрическа енергия на терена на Регионалното депо за неопасни отпадъци на Община Габрово.

Темата за осигуряване на жилищната политика също е част от дейността на общинското ниво в страната. Със средства от ЕС за програмен период 2014-2020 г. общините са изпълнили 17 проекти за 816 социални жилища на стойност 44,5 млн. лева, с капацитет 1840 лица, а към момента се изпълняват 4 проекта на стойност 8,3 млн. лева, за изграждане на 105 жилища с капацитет 280 лица.

Има ясна необходимост от разработване и приемане на дългосрочна национална жилищна стратегия, която да зададе рамката на жилищната политика на национално ниво, да бъдат уредени координацията между ангажираните в процесите администрации и осигуряването на финансиране за дейностите.

При последните опити за разработване на такъв документ НСОРБ настоя за предвиждане на широкообхватни мерки, надграждащи съществуващите в областта на саниране и повишаване на енергийната ефективност на сградите, както и да се адресират специални мерки, гарантиращи достъпа до жилищно настаняване на маргинализирани общности, вкл. и чрез социална подкрепа – помощ за наем, подкрепа за намиране на работа, подкрепа за децата и др. Необходимо е спешно одобрение на стратегическите документи и законови актове в сектора.

Добри практики:

Видин: общината изгради 37 нови социални жилища в комплекс "Христо Ботев". Те са финансирани по Оперативна програма „Региони в растеж“. Новите социални жилища са на мястото на бивша детска ясла, която е преустроена. Апартаментите са напълно обзаведени. В новоизградените социални жилища са настанени първите 17 семейства.

Тунджа: Проблемът с незаконното строителство в община Тунджа расте, тъй като много от селата се намират в непосредствена близост до Ямбол и на практика са се превърнали в квартали на града.

10 села на територията на община Тунджа са с по-компактно население от ромския етнос. Кварталите и жилищата в тях са с достъп до ток и вода, но нямат изградена канализация.

За три от селата вече има изработени подробни устройствени планове (Завой, Бояджик, Хаджидимитрово) – план за регулация и застрояване за поземлен имот; промяна в предназначението на земеделска земя за жилищно строителство и урегулиране на различен брой поземлени имоти.

Приет е и План за действие на община Тунджа в изпълнение на областната стратегия за приобщаване на българските граждани от ромски произход и други граждани в уязвимо социално положение, живеещи в сходна на ромите ситуация в област Ямбол за периода 2021 – 2030 г., където са описани и мерки по отношение на жилищния сектор.

Цел 13: Борба с климатичните промени

Общините са активни участници в редица проекти в сферата на бараба с и адаптацията към изменението на климата. Сред актуалните примери е проект за „Прилагане на иновативни мерки за смекчаване и адаптация към изменението на климата в общините в България“ с водещ партньор Национален доверителен екофонд (НДЕФ) и партньори общините Бургас, Варна, Кърджали, Пловдив, Русе, Сливен, София и Стара Загора. Финансирането е по Програма: „Опазване на околната среда и климатичните промени” на ЕИП и има за цел подобряване капацитета на местните власти за планиране и идентифициране на

креативни и иновативни решения за градско планиране и тяхното прилагане за смекчаване на въздействието и адаптация към климатичните промени.

Добри практики

Община Свищов е първата община в България спечелила Техническа помощ за регионални и местни власти за прилагане на Хартата на мисията по програма Хоризонт за „Адаптиране към изменението на климата“ – „MIP4Adapt“. Това са специализирана помощ за преминаване от оценка на риска към разработване на пътища за адаптиране и финансиране и прилагане на решения за адаптиране към климата, както и специализирана помощ при идентифициране на подходящи демонстрационни проекти за адаптиране към климата, достъп до подходящо финансиране и финансиране. Община Свищов ще получи подкрепа със стимулиране на мобилизирането и ангажираността на гражданите и заинтересованите страни в установяването на трансформативни пътища към устойчивост на климата. Предвижда се и подкрепа за организиране на събития на общностно ниво, свързани с процеса на адаптиране към климатичните промени.

Община Габрово ще изработи нова стратегия за зелената инфраструктура с фокус върху балансираното използване на природните ресурси. Част от нея ще бъде пилотен проект за събиране на дъждовна вода за поддръжка на градското озеленяване. Предвидено е картографиране на зелените площи в града, засаждане на дървета, както и прединвестиционни проучвания за бъдещи мерки. Гражданите, бизнесът, институциите и академичните среди ще могат да се включат с предложения по стратегическата част. Допълнителен акцент ще е разработването на система за ранно предупреждение и мониторинг за управление на риска. Тя ще позволи измервания в реално време, оповестяване при наводнения, урагани и горски пожари, мобилно приложение за обмен на данни и запитвания.

ЦУР 3: Добро здраве и благополучие

Добри практики

Мобилен медицински пункт в Кърджали: едно просто на пръв поглед съчетание от мобилност и технология се оказа правилната иновацията и решение за множеството села на територията на Кърджали. Автомобилът е оборудван с медицинска апаратура и мини лаборатория и вече извършва медицински прегледи във всичките 117 населени места в общината. Медицинският екип – лаборант и лекар вече могат по-лесно да достига до хората. Услугите, които се предлагат са от мерене на кръвната захар или пълна кръвна картина, до рентгенови изследвания и скрининг на възрастното население.

Здравни услуги от разстояние в Бургас: пилотното предоставяне на услуги чрез телемедицина на трудноподвижни и самотно живеещи възрастни граждани, които са потребители на социалните заведения в града стартира през 2023 г. Телемедицината ще помогне увеличаващият се брой на трудноподвижните и самотно живеещи възрастни хора, ползващи различни социални услуги в община Бургас, нуждата им от консултации с лекари специалисти и затруднения достъп до медицинска грижа, поради здравното им състояние. Проекта постепенно ще обхване общо 1000 ползватели на социалните услуги.

Дигитален асистент в Лесичово: дигитален асистент ще следи за здравословното състояние на възрастни и самотни хора в общината. Услугата ще се предоставя почасово на база нуждите на потребителите. Всеки от тях ще разполага с умно устройство за ръката, което измерва неговите температура, кръвно и пулс на всеки 4 часа автоматично. Потребителите ще бъдат наблюдавани 24/7 и при нужда ще им бъде оказвана помощ.

Следващи стъпки и препоръки

Липсва общо разбиране за това какво включва прилагането на рамката на ЦУР в местен контекст. Много общини са предприели редица действия в

изпълнението на целите, но ясното обвързване на дейности с целите, както и зрелостта на предприетите мерки се различават значително, като логично по-напреднали са по-големите общини.

При изготвянето на следващият доброволен национален преглед НСОРБ предлага да бъде създадена официална процедура с подкрепата на МРРБ и НСИ, която ясно да описва участието и очаквания принос от страна на общините в страната. Това може да включва подбор на приоритетни индикатори, за които да се събира информация от общините чрез унифицирани въпросници. Считаме, че по този начин би се постигнало по-доброто отчитане на приноса на местните власти в изпълнението на ЦУР, както и реални и съпоставими данни.

За постигане на ЦУР са необходими политически ангажимент и лидерство на всички нива на управление. Поддържането на многостепенно управление, съгласуваност на политиките и партньорства между много заинтересовани страни е от съществено значение за изпълнението на ЦУР. Общините се нуждаят от подходяща автономия на действие, адекватни средства и ресурси за прилагане на Програмата до 2030 г. в техните общности. Това на практика означава и реална децентрализация и изпълнение на мерките за трансформация на нивото, където те могат да имат най-голям ефект и полза за обществото.

Общините се нуждаят от адекватни механизми и инструменти за повишаване на информираността относно ЦУР. Това би допринесло за повишаване на мобилизацията и ангажираността им в изпълнението на индикаторите за прилагане на целите.

Обменът и споделянето на опит и практика с международни партньори за намиране на по-добри решения на общи предизвикателства също е ключово в процеса на прилагане на ЦУР и използването на иновативни и ефективни решения.

XII. СРЕДСТВА ЗА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Средства за изпълнение на Целите за устойчиво развитие

България използва разнообразни източници на финансиране за изпълнението на ЦУР, като основните инструменти включват средства от държавния бюджет, Европейските фондове при споделено управление, Националния план за възстановяване и устойчивост (НПВУ), както и други международни програми и инициативи.

Финансирането на социални програми и мерки за намаляване на бедността и социалното изключване се осъществява основно чрез държавния бюджет и европейски фондове. За 2021 г. значителни суми са насочени към социални обезщетения и социално подпомагане, подкрепени от Европейския социален фонд плюс. В здравеопазването финансирането включва нарастващ бюджет на НЗОК, както и специални програми за насърчаване на профилактиката, подобряване на майчино и детско здраве и др. Европейският социален фонд плюс също допринася със значителни средства за храни и основно материално подпомагане на уязвими групи.

Икономическото развитие и иновациите са подкрепени чрез Програма „Конкурентоспособност и иновации в предприятията“, която финансира българския бизнес и стимулира иновациите чрез европейски фондове.

НПВУ осигурява средства за декарбонизация на енергийния и транспортния сектор, насочвайки значителна част от финансирането към климатични цели. В него са предвидени 8.6 млрд. лв. за проекти, свързани със зеления преход, дигитализацията, както и социалната и икономическа устойчивост.

Опазването на околната среда и биологичното разнообразие се финансира чрез Програма "Околна среда" 2021-2027 г., която включва европейско и национално финансиране за проекти в областта на водоснабдяването, канализацията и управлението на отпадъците. Държавният бюджет също осигурява ключова подкрепа за национални програми и инициативи в тези сектори. НПВУ предвижда инвестиции за подобряване на енергийната ефективност на сградите и преход към чиста енергия.

Инвестициите в регионално развитие и добро управление са от съществено значение за постигането на ЦУР. Програма „Развитие на регионите“ 2021-2027 г. разполага със значителни средства за подобряване на инфраструктурата и жизнените условия в различни региони на страната. Това включва финансиране за модернизация на транспортната инфраструктура, развитие на градските и селските райони и подобряване на услугите.

Чрез НПВУ и Програма „Научни изследвания, иновации и дигитализация за интелигентна трансформация“ 2021-2027 г., съ-финансирана от европейските фондове, се реализират инвестиции в дигитализацията на публичните услуги и укрепване на административния капацитет.

Образованието също е ключова сфера за инвестиции в изпълнението на ЦУР. Финансирането за образователни програми и инфраструктура идва от държавния бюджет и европейските фондове, като Програма „Образование“ предоставя значителни средства за подобряване на качеството на образованието и достъпа до него. Тази програма подпомага иновациите в образованието, модернизацията на училищната инфраструктура и развитието на квалификациите на преподавателите. НПВУ също предвижда инвестиции за подобряване на цифровите умения и модернизация на образователната инфраструктура.

Анализът на резултатите показва, че за осигуряване на максимална ефективност и ефикасност в изпълнението на ЦУР е необходимо да се засили координацията и управлението на различните финансови потоци. Въпреки наличието на разнообразни

източници на финансиране, предизвикателствата пред ефективното им използване остават. Това изисква по-силна синергия и интеграция между различните ресурси, както и активно участие на всички заинтересовани страни.

XIII. ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И СЛЕДВАЩИ СТЪПКИ

Предизвикателства и следващи стъпки

Вторият доброволен национален преглед на България за изпълнението на ЦУР идентифицира няколко ключови области, които ще бъдат приоритетни за бъдещите действия. Тези области са свързани със синхронизирането на стратегическата рамка, подобряването на обезпечеността с данни, засилване на фокуса върху териториалното ниво и ангажираността на заинтересованите страни. Всяка от тези области представлява критичен елемент в усилията на страната за постигане на устойчиво развитие и ефективно управление.

Синхронизиране на националната стратегическа рамка с Целите.

Един от основните приоритети за България е да подобри координацията и съгласуваността на стратегическите документи на национално и местно ниво с Целите за устойчиво развитие. Тази пряка обвързаност е осигурена на ниво НПР България 2030, но следва да се гарантира и на ниво секторни стратегически и оперативни документи, както и по отношение на планирането на териториално ниво. Това включва създаване на механизми за осигуряване на кохерентност, подобряване на процеса на мониторинг и проследяване на напредъка в изпълнението и подобряване на механизмите за включване на заинтересованите страни на всички нива в процеса. Синхронизирането на националната стратегическата рамка с трите направления на устойчивото развитие ще улесни ефективното изпълнение на ЦУР и ще създаде по-добри условия за постигане на дългосрочни цели.

Подобряване на обезпечеността с данни.

Надеждната и актуална информация е от съществено значение за мониторинга и оценката на напредъка по ЦУР. В бъдеще България ще постави акцент върху развитието на националните информационни системи и подобряването на събирането и анализа на статистически данни. Осигуряването на достъп до качествени данни ще подпомогне процеса на вземане на решения и ще предостави на всички заинтересовани страни необходимата информация за ефективно участие при планиране и изпълнение на политиките. Ключова роля в това направление се очаква да изиграе текущото надграждане на информационната система за стратегическо планиране „Мониторстат“.

Фокус върху териториалното ниво.

Стъпвайки на основните резултати и изводи от проведения Втори доброволен национален преглед на изпълнението на ЦУР, България ще насочи значителни усилия към по-активно ангажиране на местните власти и насърчаване на устойчивото регионално развитие. Следва да се осигури съответствие при изпълнението на политиките за териториално развитие с националните приоритети и с ЦУР, като се засили съгласуваността и взаимодействието между централната и териториалната власт в това направление. Основната цел е преодоляването на регионалните диспропорции и осигуряването на равен достъп до услуги и ресурси за всички граждани.

Диалог, ангажираност на заинтересованите страни и подобряване на осведомеността на обществеността.

Ангажираността на всички заинтересовани страни и ефективната комуникация са от решаващо значение за успешното изпълнение на ЦУР. В бъдеще ще бъдат разработени механизми за засилване на диалога между държавните институции, частния сектор, гражданското общество и широката общественост. Създаденият национален координационен механизъм за наблюдение на напредъка в изпълнението на ЦУР следва да бъде надграден, като се осигури ангажираност и участие на по-широк кръг заинтересовани страни. Организирането на обществени консултации, форуми и информационни кампании ще има за цел да повиши осведомеността относно ЦУР и да насърчи

активното участие в процеса на изпълнение. Подобряването на комуникацията и информираността ще улесни споделянето на добри практики и ще създаде предпоставки за по-широка подкрепа за устойчивото развитие.

Тези приоритети формират основата на бъдещите усилия на България за постигане на устойчиво развитие. С тези действия България ще продължи да работи за постигане на балансиран и устойчив растеж, който да отговаря на нуждите на всички нейни граждани.

XIV. Приложения

Приложение 1. Представяне на добри практики при изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие

Конкурси за добри практики при изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие

Добрите практики при изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие (ЦУР) се свързват с действия, политики, стратегии и подходи, които ефективно допринасят за постигането на целите, като насърчават социалното, икономическото или екологичното благосъстояние. Отчитайки ключовата роля на добрите практики при представянето на конкретни примери в изпълнението на Дневния ред на ООН „Да преобразим нашия свят“ до 2030 г., и с оглед насърчаване на процеса на обмяна на опит между отделните държави, България организира два конкурса за добри практики на национално ниво.

Първият конкурс бе организиран от дирекция „Стратегическо планиране“ в администрацията на Министерския съвет и бе насочен към външните заинтересовани страни. Неговата основна цел бе да открои добри практики, които допринасят за постигането на една или повече ЦУР чрез креативност, ефективност и потенциал за възпроизвеждане и разширяване на приложението им.

Конкурсът се проведе в периода м. април – м. май 2024 г., като участниците попълниха структуриран формуляр за кандидатстване.

Оценката на добрите практики се извърши от независима Оценителна комисия, чийто състав състав бе одобрен от Постоянната работна група към Съвета за развитие при Министерския съвет, ангажирана със задачата за разработване на прегледа.

От общо 37 предложения за добри практики, постъпили в рамките на конкурса, Комисията е отхвърлила, по критериите за допустимост, 3 предложения.

Добрите практики, участвали в конкурса, които са определени като допустими, са включени, като приложение в настоящия втори национален доброволен преглед на България. Поредността на представяне на добрите практики отразява реда на тяхното подаване, в рамките на конкурса.

Участието в конкурса стимулира обмена на знания, опит, взаимодействие между различни обществени сфери и прозрачността в изпълнението на ЦУР.

Вторият конкурс бе организиран от Института по публична администрация (ИПА). В рамките на ежегодения Конкурс за добри практики и иновации от дейността на администрацията, бе обособена специална категория „Устойчиво развитие“.

Целта на ежегодния Конкурс на ИПА е да насърчи администрациите, които прилагат добри и иновативни практики да споделят своите успехи. Така добрите решения и практики могат да се превърнат в общодостъпни инструменти за постигане на по-високо качество в административната дейност.

В резултат на извършена оценка на подадените предложения в категорията „Устойчиво развитие“, са отличени 3 добри практики, които също са представени в приложението.

Лятна школа 2023

Сдружение „Отворени обятия"

„Лятна школа 2023" е програма на сдружение „Отворени обятия", който се откроява като добра практика, целяща повишаване на нивото на образование и подкрепа на индивидуалните нужди на деца, за да се намали рискът от създаване на неравенства, дискриминиране по етнически принцип и маргинализиране на бежанците.

https://armswideopen.eu/what-we-do/

Програмата надгражда поставените основи от „Лятна школа 2022". Тя подпомага бежанците, пристигнали в България със своите деца, в грижите за тях; подпомага пълноценната интеграция на бежанците и предотвратява изолирането и маргинализирането им; подобрява знанията и владеенето на български език у децата; създава платформа за диалог, с цел превенция на езика на омразата; подпомага развитието на диалога между местното общество и бежанците.

В рамките на програмата се създава безопасна среда за общуване, социализация, изучаване на български език, спорт, игри, музика, помощ с училищните задачи и психологическа подкрепа за ученици-бежанци от Украйна.

Иновативната лятна школа успява да обхване за две години около 200 деца от Украйна и Близкия Изток (Ирак, Иран, Сирия) и техните родители. Програмата е насочена към деца и младежи от 5 до 29 години. Тя също така цели да подпомогне и техните родители, които нямат възможност да запишат децата си в платени летни лагери.

„Младежка инициатива 16х16"

Сдружение „Дружество за ООН в България"

„Младежка инициатива 16х16" е проект на сдружение „Дружество за ООН в България", реализиран през 2023 г. Инициативата цели да допринесе за изпълнение на Цел 16 - за изграждане на мирно, справедливо и приобщаващо общество. Участие в нея взимат млади лидери от 16 младежки организации от София, обучени за проследяване на успеха по изпълнението на Целите на ООН за устойчиво развитие.

https://una.bg/civic-education-united-nations/

Проектът „Младежка инициатива 16х16" е насочен към младежите и широката общественост, с цел разпространение на важните послания на съвремието. Той допринася за включването на младите в обществения живот и повишаването на гражданската им активност; за разпространение на информация за всички ЦУР; за стимулиране на индивидуални и групови творчески изяви и за повишаване на капацитета на 16 младежки организации и техните членове.

В рамките на проекта участниците разработват собствени дигитални проекти за отразяване на изпълнението на индикаторите по Цел 16. Също така, те изработват 8 информационни платна размер 80/100. Изложба с тях е представена във

Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет „Св.Климент Охридски“ и в Парламента, с цел популяризиране на „Дневен ред 2030“ и на Цел 16 сред широката общественост.

„Мониторингов доклад за изпълнение на Цел-11 от Целите на ООН за устойчиво развитие в град София“

Сдружение „Дружество за ООН в България”

„София 2030 – Мониторингов доклад за изпълнение на Цел 11 от Целите на ООН за устойчиво развитие в град София“ е проект на сдружение „Дружество за ООН в България“.

Основна цел на инициативата е оценка на напредъка на Столиюна община в изпълнението на Цел 11, съгласно индикатори, адаптирани към местните условия, обобщаващи състоянието на гражданите и техните жилища, енергията и транспорта, околната среда и управлението на устойчивото развитие.

Проектът е реализиран с финансовата подкрепа на Столична община – Програма „Европа“ 2022 в партньорство с Общинско предприятие „Софияплан“.

Проведена е кръгла маса за събиране на експертно мнение и за уточняване на подходящите за София индикатори, измерващи напредъка на столицата в изпълнение на Цел 11.

https://sofiaplan.bg/portfolio/sofia-2030-monitoringov-doklad-oon/

Изработен е двуезичен мониторингов доклад за изпълнението на Цел 11 в София (на български и английски език) и е организирано публично представяне пред широк кръг заинтересовни лица, съпътствано от подготвени видеоматериали.

„Бъди толерантен, не дискриминирай!”

община Левски

„Бъди толерантен, не дискриминирай!” е проект на община Левски, реализиран чрез Местна комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните /МКБППМН/ през 2024 г. Инициативата е свързана с 21 март - Международен ден за премахване на всички форми на расова дискриминация, обявен от ООН.

Главната цел на проекта е повишаване на информираността на учениците по темата за толерантността и изкореняването на дискриминацията.

https://darik.bg/sedmica-na-borbata-srestu-diskriminaciata-v-obstina-levski

Целевата група на инициативата са 200 ученици и учители, възпитатели, директори, образователни медиатори и психолози. Тя достига и до други деца и техните родители чрез информационна кампания в медиите.

В рамките на проекта са проведени беседи във всички общински училища на територията на община Левски. Обсъдени са въпроси и теми като „Какво е дискриминацията и етническата принадлежност?; Подкрепа за децата за водене на

открити разговори по темата без притеснения; Как да разрешават проблемите не с агресия или неглижиране, а чрез дискусии и търсене на помощ от специалисти, семейство, приятели и институции, ангажирани с дискриминацията; От кого, как и къде могат да потърсят помощ при дискриминиращи ги ситуации".

„Представяне на два доклада на списание „Лансет" за влиянието на климатичните промени върху човешкото здраве"

НЦОЗА, СЗО и БЧК

Докладите на списание „Лансет" за влиянието на климатичните промени върху човешкото здраве са представени през 2020 г., като организатори на събитията са Националният център по обществено здраве и анализи (НЦОЗА) към Министерството на здравеопазването, съвместно с българския офис на Световната здравна организация (СЗО) и Българския червен кръст (БЧК). Целевата група, към която е насочена инициативата са представителите на академични институции, правителствения и неправителствения сектор и медиите.

https://www.climateka.bg/riskove-zdrave-izmeneniya-klimat-lancet/

Главна цел на инициативата е повишаване на информираността сред обществото по въпроса за изменението на климата и влиянието му върху човешкото здраве; полагане на общи усилия на политиците, обществото, академията и медиите, които играят посредническа роля в процеса по справянето с климатичните промени; постигане на по-добра политическа ангажираност на здравния сектор по проблема с изменението на климата.

Активното ангажиране на офиса на СЗО в България сложи начало на успешно партньорство в областта на климатичните промени – допълнително са организирани 3 събития и са издадени 2 брошури по темата.

„Гражданско участие за открито и отговорно управление на българската политика на международно сътрудничество за развитие: Партньорства за развитие"

БПМР

„Гражданско участие за открито и отговорно управление на българската политика на международно сътрудничество за развитие: Партньорства за развитие" е проект на Българска платформа за международно развитие (БПМР) от 2022 г.

Цели на проекта са открито управление на българската политика за международно сътрудничество; подобряване на партньорството с НПО за редовно и прозрачно отчитане; подобряване на нормативната база и постигане на политически ангажимент за увеличение на ОПР като процент от БНД; повишаване ангажираността на всички заинтересовани страни чрез активна информационна кампания.

https://bpid.eu/about-bpid/

В рамките на проекта е изработен мониторингов доклад за изпълнението на Средносрочната програма за помощ за развитие и хуманитарна помощ на България 2020-2024 г. Цели се постигане на по-голяма ефективност на българската политика на международно сътрудничество за развитие. Представени са препоръки за подобряване на нормативната база и партньорството между НПО и държавните институции и за участието на Парламента.

„Право в Целта! (Get Up and Goals)"

Алианс за регионални и граждански инициативи

„Право в Целта! (Get Up and Goals)" – Глобално образование - инструмент за популяризиране на Целите за устойчиво развитие е проект финансиран от ЕС чрез Програма DEAR и е реализиран през 2022 г.

Практът е насочен към учители, ученици, местни общности, НПО, медии, публични и местни власти и други.

https://getupandgoals.bg/pravo-v-celta-v-deistvie/

В рамките на проекта експерти от 12 държави от ЕС разработват учебни материали за подпомагане на учители в преподаване на ЦУР в училище. Всички материали са достъпни онлайн, на английски и на още 10 езика. Разработен е Учебник по глобална история на човечеството, като допълнителен образователен ресурс. Проведена е активна информационна кампания в страните-партньори.

Изготвен е инструмент за самооценка, идентифициращ степента на развитие на училищата като "Глобално училище".

Проведени са обучения за учители, които да използват ресурсите в образователния процес в училище.

Във включените в дейностите училища са проведени и мащабни информационни кампании и инициативи, с участието на местните общности, с цел популяризиране на ЦУР.

Всички интелектуални продукти са достъпни онлайн и продължават да генерират потребители. Към момента платформата отчита повече от 244 000 „свалени" материали. Всеки учител може да ползва напълно безплатно ресурсите и да обогатява съдържанието на учебната програма. В началото на 2024 г. стартира процес по разработка на нови учебни помагала, така, че да се гарантира актуалност, разнообразие от теми и сфери на действие от обхвата на ЦУР.

„Обществена трапезария и социални жилища"

Община Русе

Общинско предприятие „Обществена трапезария и социални жилища" е проект, който се реализира от община Русе.

https://rousse.info/оп-обществена-трапезария-и-социални/

В рамките на проекта всекидневно се осигурява здравословна и топла храна на 250 нуждаещи се лица – възрастни и хора с увреждания,

самотноживеещи, бедни и бездомни лица без доходи, както и други лица в риск от социална изолация на територията на община Русе.

Чрез услугата „Социални жилища“ в 28 апартамента, изграден от Община Русе, са настанени лица и семейства от уязвими или малцинствени групи, социално слаби лица, както и други лица в неравностойно положение. Чрез назначен социален работник, се оказва подкрепа на настанените деца и семейства за достъп до образователни и здравни услуги, осигуряване на заетост и участие в спортни и културни дейности.

Освен осигуряването на храна и жилища, Общинското предприятие осигурява заетост на 17 лица, 12 от които са част от рискови групи – хора с увреждания, самотни родители, многодетни майки, лица от малцинствени или етнически групи и дълготрайно безработни лица.

„Празници на здравето“
БЧК, НМЗМ

„Празници на здравето“ е инициатива, реализирана от Българският червен кръст (БЧК), в партньорство с Националната мрежа на здравните медиатори (НМЗМ) през 2022г.

Целта на проекта е промоция на хигиената и ваксинациите и насърчаване на здравословния начин на живот в училищата сред ученици от малцинствени етнически общности; тяхното ангажиране по темата и това на техните учители, семейства, здравните и образователните медиатори, доброволци и служители на БЧК.

https://ndt1.eu/в-училища-в-столичните-квартали-факу/

Целевата група на проекта са учениците, предимно от маргинализирани етнически общности, в училищата, в които се реализират дейностите, както и учители, семейства, обществеността в квартала на училището, здравните и образователните медиатори.

Празниците на здравето се осъществяват по програма “Дейности в отговор на COVID-19 в България“, която е финансирана от Американската агенция за международно развитие. Раздадени са хигиенни пакети на 2850 деца в рамките на проведените 8 здравни празника в 8 училища, а чрез други 2500 здравно-образователни сесии за хигиена са достигнати 16 200 човека от общността, обучени са над 250 медиатори, доброволци и служители.

Със своя проект, БЧК достига до уязвими групи деца и общности, с достоверна и достъпно поднесена информация за значими здравни въпроси и рискове, в т.ч. и ваксинациите. Постига се подобряване на знанието и отношението по темата за здравето както на учениците, така и на семействата им и други специалисти.

„Устойчиво развитие на община Ардино, област Кърджали”
Община Ардино

„Устойчиво развитие на община Ардино, област Кърджали“ от 2020 г. до момента са реализирани или са в процес на реализация инвестиционни проекти, свързани с устройството и развитието на територията на общината и населените места, образованието, здравеопазването, културата, социалните дейности, спорта и туризма.

https://ardino.bg/aktualno/novini/saobshtenie-3171

Основните цели на проектите са повишаването на качеството на живот на територията на общината; качествено образование, здравеопазване, социални услуги; задържане на младите хора в общината; създаване на трайна трудова заетост, основана на местните условия и ресурси; опазване на природното и културно богатство в община Ардино.

Чрез реализираните проектии е извършена реконструкция и рехабилитация на общинската пътна мрежа, благоустрояване и водоснабдяване, изграждане на допълнителни водоизточници, обновяване на централната част на гр. Ардино, реконструкция и ремонт на общинския пазар, реконструкция на градския стадион, основен ремонт на улици, осигурена е и съвременна медицинска апаратура за нуждите на лечебно заведение, изграден е Туристически информационен център, разширен е музей, дигитализирани са обектите от културното наследство и е изградена туристическа инфраструктура.

„УНСС - Зелен Университет“

УНСС

„УНСС – зелен университет“ е проект на Университета за национално и световно стопанство (УНСС), който стартира през 2019 г., развиващ се и до днес.

Основната цел на проекта е превръщането на УНСС в зелен университет, използващ зелена енергия и повишаващ енергийната ефективност. Целевата група на проекта са студенти, преподаватели и служители, както и гражданите на район „Студентски“.

https://www.unwe.bg/bg/pages/29260/зелен-университет.html

В рамките на проекта, в УНСС е изграден фотоволтаичен парк, стартирано е изграждане на втори парк в Учебно-оздравителната база на УНСС в Равда, въведена е системата „Умен дом“ за оптимизация на разхода на енергия, внедрена е система за енергоспестяващо интелигентно осветление, инсталирани са зарядни станции за електромобили и са изградени зелени пространства.

В допълнение, в университета функционира студентски Еко клуб, Политика за равенство между половете и се провежда постоянна информационна кампания за популяризиране на ЦУР сред студентите, преподавателите и служителите на УНСС, като се насърчава обвързването на обучението и изследователската дейност с проблемите на устойчивото развитие.

От 2023 г. УНСС е координатор на Националната мрежа за решения за устойчиво развитие - SDSN Bulgaria, създадена от ООН за насърчаване на изпълнението на ЦУР.

„Устойчиво развитие на ромските квартали в България“

Адаптации - Нова Европа Проекти

„Устойчиво развитие на ромските квартали в България“ е практика на фондация Адаптации -

Нова Европа. Практиката вече е получила международно признание и е отличена със световната награда за устойчиви градове и населени места: SCAHSA.

Инициативата е насочена към ромските гета и квартали.у като основната цел е създаването на нови жилищни типологии и урбанистични стратегии, за подобряване и устойчиво развитие на ромските квартали в България и в Европа.

https://www.istockphoto.com/illustrations/neighborhood-community

Практиката предлага устойчивото развитие на ромските квартали да използва по-холистичен и систематичен подход, при който физическото подобряване на квартала, като жилища, се комбинира със социална и икономическа интеграция (заетост, образование и здравеопазване).

При реализирането на проекта е сформиран мултидисциплинарен екип, включващ експерти по урбанизъм, икономика, антропология, право, политика, архитектура и градски дизайн. Организирани са срещи и дискусии с ромски неправителствени организации и жители, за да бъдат идентифицирани основните проблеми, както и да бъдат включени активно местните хора в намирането на правилните решения.

„Активна семейна подкрепа“
Надежда и домове за децата – клон България

„АКТИВНА семейна подкрепа“ е практика на организация „Надежда и домове за децата – клон България“.

Практиката е насочена към семейства, които са изпаднали в криза, приемни семейства, които се грижат за деца, Същевременно АКТИВНАТА семейна подкрепа включва в себе си и експертна подкрепа за специалисти от социалната система, доставчици на услуги, местни и областни власти.

Моделът на АКТИВНА семейна подкрепа е разработен от "Надежда и домове за децата", на база 20–годишен практически опит в различни държави и е модел на интервенция, насочен към подкрепа на деца в риск да бъдат отделени от своите родители и институционализирани. Използва се и за реинтеграция на деца в техните биологични или разширени семейства.

https://hopeandhomesbg.com/modela-na-aktivna-semejna-podkrepa/

Моделът подпомага закриването на институциите и подготовката на системата за закрила на детето да функционира без тях, чрез канализиране на ресурсите и услугите.

„Практика за спасяване на излишна храна чрез хранително банкиране“

Българска Хранителна Банка

„Практика за спасяване на излишна храна чрез хранително банкиране“ е проект на Българска хранителна банка (БХБ)

Повече от 11 години БХБ прилага устойчивия модел на хранително банкиране, целящ да възпрепятства превръщането на излишната, но годна храна в хранителен отпадък. В партньорство с хранителната индустрия, БХБ работи за оползотворяване на излишъка от храна, която иначе би била унищожена. Тя бива разпределена до хора в нужда и риск от бедност.

https://www.bgfoodbank.org/

Проектът е насочен към компаниите, работещи по цялата верига за доставка на храни, производители, преработватели и търговци, с цел те да даряват излишната храна, вместо да я унищожават.

Инициативата има подкрепяща роля за социални програми в цялата страна. Спасени от разхищение са 2,4 млн. кг храни, а за подпомагане в социалния сектор е предоставена храна за над 11 млн. лв. Предоставя се хранително подпомагане на над 138 организации и 207 програми в 21 области на България, отговарящи за над 60 хил. души в нужда и в риск от бедност.

Предотвратявайки унищожаването на годишна база на средно 200 хил. т. храна, се предотвратява навлизането в атмосферата на над 63 хил. кг парникови газове за година, с което се допринася и за опазването на околната среда.

„Социално пространство Щрак“

Български Център за Нестопанско Право (БЦНП)

„Социално пространство Щрак“ е инициатива на Фондация Български Център за Нестопанско Право.

„Социално пространство Щрак“ представлява физическо място в центъра на гр. София, даващо възможност хора с различни възможности и от различни общности да се включват в общи колаборации. Пространството е изградено от 3 елемента: магазин за продукти на социални предприятия, зала за провеждане на събития и кафе-бистро с политика за нулев отпадък. Щрак е продължение на дългогодишната стратегия на БЦНП да оказва подкрепа на граждански организации, и по-специално на социални предприятия, които получават възможност, както да излагат своите стоки във физически магазин в центъра на гр. София, така и да бъдат близко до широката аудитория, за да стават разпознаваеми и достъпни до граждани от различни социални групи.

https://shtrak.org/

Целта на инициативата е социалните предприятия да имат „дом“, в който да получат подкрепа – финансова (чрез

закупуване на продуктите с кауза), енергия за въвличане в техните дейности и признание за приноса им за развитието на обществото, а хората да имат възможност да си купят, консумират и преживеят процеса на създаване на продуктите.

„Граждански Будилник“

Български Център за Нестопанско Право (БЦНП)

„Граждански Будилник“ е конкурс за социално ангажирано изкуство, реализиран от Фондация Български Център за Нестопанско Право от 2018 г. насам.

Целевата група на проекта са български и чуждестранни автори на възраст над 14 години, както и граждански организации и активисти.

https://www.facebook.com/GrajdanskiBudilnik

В продължение на почти 7 години, инициативата дава възможност на артисти от цялата страна да изразяват чрез изкуството си борбата за справедливост и защитата на гражданските права, като превръщат страстта си в мощна сила за промяна. Всяка година темата е различна, но тя винаги е свързана с основните човешки права. Творбите на участниците често са предпочитани плакати на кампании за социално въздействие и събития, свързани с гражданските свободи.

Чрез реализирането на проекта се провеждат събития, установяващи публичен диалог по темата за човешките права и се установява се по-широкото й разпространение; дава се трибуна на темата за основните права по интересен и разбираем начин.

„Let's Go – Предприемачество за НПО“

Български Център за Нестопанско Право

„Let's Go – Предприемачество за НПО“ е 13-годишна инициатива на фондация Български Център за Нестопанско Право, насочена към организации на гражданското общество и представлява 3-месечна обучителна и менторска програма, подкрепяща граждански организации да стартират стопанска дейност.

https://bcnl.org/

Основна цел на практиката е подкрепа на българските социални предприятия, чрез която те успяват да реализират следните свои цели: 1) осигуряване на достойна работа за хора с увреждания и техните близки, младежи в риск, самотни родители, възрастни и представители на миноритарни групи, в т.ч. мигранти; 2) иновиране в сферата на предприемачеството през способите на социалното включване, развиване на умения и разгръщане на потенциала на целевите групи; и 3) инвестиране в знания с оглед растеж на микро и малки социални предприятия.

В рамките на 13 издания на праграмата, досега, 250 организации са преминали през почти 2000

часа обучение; повече от 40 бизнес идеи с кауза са подкрепени финансово; изградена е мрежа от социални предприятия, които успешно реализират своите стоки и услуги на конкурентния пазар; изградени са два допълнителни канала за подкрепа на социални предприятия - Онлайн магазин darpazar.bg, както и социално пространство Щрак – физически магазин.

Център за ранно детско развитие „Пътечка“

Национална Асоциация за Работещите с Хора с Увреждания

Център за ранно детско развитие „Пътечка“ е инициатива на Националната Асоциация за Работещите с Хора с Увреждания и е насочена към хармонично развити деца (от 0 до 7г.), деца с увреждания, деца с поведенчески и емоционални затруднения, деца с прояви на психично страдание, деца с обучителни и комуникативни затруднения, както и техните родители.

https://www.patechka-plovdiv.bg/

Центърът е създаден като социално предприемачество и работи безплатно или с минимални такси за осигуряване на устойчивост. В допълнение, ежегодно центърът има социална програма, чрез която деца от най-уязвими и бедни групи се възползват от услугите.

Центърът предоставя широк спектър от услуги, включително здравни грижи, социална подкрепа, образование и родителски обучения. Чрез холистичен подход се осигурява скрининг на детето от пренаталния период до момента на потърсената услуга, последвана от индивидуален план за терапия чрез иновативни интервенции като психомоторика, игрова терапия, сензорна интеграция, Монтесори педагогика, арт терапия и музикална терапия.

Към момента, в центъра се терапевтират около 60 деца на седмица, а за последните 3 години над 350 деца са използвали услугите му.

„Бизнес - ориентирано социално предприемачество“

Асоциация Мария Кюри – МСА, клон Смолян

„Бизнес - ориентирано социално предприемачество“ е инициатива, при която университети, общини и нестопански организации, разработват в рамките на европейски проект COM-SET широко достъпна програма за професионално обучение по бизнес-ориентирано социално предприемачество, със свободен достъп.

Инициативата е насочена към предприемачи в МСП, чиято цел е да интегрират социален преход в текущите си бизнес практики; хора с увреждания, желаещи да започнат стопанска дейност и изпитващи необходимост от достъпно обучение, за да създадат и управляват устойчив печеливш бизнес със социална мисия; ръководители на социални предприятия, които желаят да развият дейността им.

https://www.com-set.eu/

Проектът за разработване на иновативно учебно съдържание, както и публикуването на програма за обучение на достъпна платформа се финансира по програма Еразъм+. Обучението е достъпно на 4 езика – български, английски, турски и нидерландски.

В резултат на изпълнението на проекта се създават партньорства на местно ниво между представители на публичния сектор, НПО, и социалните предприятия, с цел разширяване на възможностите за заетост на хората с увреждания.

„Игрово-базирано обучение на ученици за намаляване и контрол на емисиите на CO2“

Екология КМ ЕООД

„Игрово базирано обучение на ученици за намаляване и контрол на емисиите на CO2" е проект на Екология КМ ЕООД.

Чрез прилагане на практиката ECO-SCORE се цели повишаване на екологичната осведоменост сред учениците и интеграция на екологичните теми в учебната програма; активно участие на младежите и други заинтересовани страни в изграждане на зелена и устойчива икономика; екологична ориентация на училищата; подкрепа за действия към намаляване на вредните емисии; подкрепа за международните и националните политики, свързани с изменението на климата.

https://ecoscore.eco-responsible.training/за-проекта/?lang=bg

Внедряването на практиката ECO-SCORE води до значителни промени в училищата и общностите, участвали в проекта – младежи между 10 и 16 год. и други заинтересовани страни взимат активно участие в разбирането на предизвикателствата на изграждането на зелена и устойчива икономика, като по този начин се повишава и осведомеността сред младите. Внедряват се над 10 интерактивни и ангажиращи учебни дейности, осигурени са интерактивни и ангажиращи учебни материали за придобиването на зелени умения в училищата и е осигурен безплатен достъп до различни ресурси по темата. Разработват се над 6 препоръки за промяна на политики и се повишава участието на ученици, учители, родители и други заинтересовани страни в екологичните инициативи и обучението.

„Граждански профили на институциите“

Фондация ПРИЗМА – АНГАЖИРАНОСТ И ИНОВАЦИИ

„Граждански профили на институциите" е проект на фондация ПРИЗМА - Ангажираност и иновации (ПРИЗМА-АИ), който стартира през 2022 г.

Инициатива е насочена към гражданите и институциите. Гражданските профили помагат на гражданите да се ориентират в очакванията си към структурите на управлението, а за институциите тя е принос към постигане на Цел 16, ефективност на институциите, доверие в управлението, качество на публичната администрация.

Гражданските профили предоставят достъпна и разбираема институционална информация и обясняват областите на компетентност на институциите в обобщен визуален формат. В същия формат е публикувана и информация за потребление на ресурси, която позволява изчисляване на екологичен отпечатък.

http://e-government.bg/bg/category/1

Инициативата допринася за по-прозрачни и приобщаващи институции и за предприемане на стъпки за въвеждане на екологична устойчивост в администрацията. Тя насочва вниманието на публичната администрация и на гражданите към два ключови аспекта, свързани с постигане на глобалните цели за устойчиво развитие – ефективни, отговорни и приобщаващи институции на всички равнища и отговорно потребление.

„Внедряване и изпълнение на Цели - 7, 8, 9, 12 и 17 в ББР чрез банкови инструменти”

Българска банка за развитие ЕАД

„Внедряване и изпълнение на Цели - 7, 8, 9, 12 и 17 в ББР чрез банкови инструменти” - Българска банка за развитие ЕАД (ББР) е избрала и инкорпорирала в своята средносрочна стратегия пет Цели за устойчиво развитие.

https://bbr.bg/bg/

През стратегическия период 2021-2023, както и към настоящия момент, банката изпълнява ЦУР чрез цялостната си дейност и палитра от продукти и финансови инструменти, като сред основните са следните програми: Директно кредитиране с гаранция от Invest EU (старт през 2023 г.); Програма за финансиране на фирми със сключен договор за изпълнение на СМР с цел енергийна ефективност на сгради; Финансиране на зелена енергия; Финансиране на Групи и Организации на производители на земеделски продукти; Програма "Българска роза" – директни кредити за финансиране на МСП; Програма за подкрепа на домакинствата за инвестиции в енергия от възобновяеми източници.

ББР допринася за запазване и създаване на нови работни места; за насърчаване на растежа на МСП; за повишена динамика на икономическата дейност; за екологична и устойчива трансформация на бизнеса; за иновации и цифрова трансформация; увеличаване на енергийната независимост на домакинствата; за изграждане на зелена инфраструктура.

„Спешен екип за действие при ситуации с кафяви мечки”

WWF-България

„Спешен екип за действие при ситуации с кафяви мечки” е практика, реализирана от Световният фонд за дивата природа – WWF-България, която насърчава съвместното съжителството между хора и мечки, вземайки предвид екологичните, социални и икономически измерения.

https://www.wwf.bg/

През 2020 г. WWF България създава Спешен екип за действие при ситуации с кафяви мечки, като част от програмата си за опазване на застрашени видове и спиране загубата на биоразнообразие. Практиката допринася за директното опазване на

биологичното разнообразие, но и дава приоритет на решения, които ангажират различни заинтересовани страни за съвместното съществуване на хората и мечките.

Практиката цели да популяризира поддържането на обучени екипи за спешни ситуации с мечки, които са способни да прилагат ефективни мерки при инциденти, смекчавайки конфликтите между хората и дивите животни. Екипът е разработил и програма за обучение на отговорните институции, която предоставя необходимите знания за реагиране при различни ситуации и инциденти.

Подходът на Спешния екип включва партньорство със заинтересовани страни - Изпълнителна агенция по горите, Природен парк Витоша, Регионалните инспекции по околната среда и общините в райони с висока концентрация на мечки, Национален парк Централен Балкан, Рила и Пирин, както и с експерти от Института по биоразнообразие и екосистемни изследвания към БАН.

Център за визуална наука „Калейдоскоп”

Фондация ФЕБ

Център за визуална наука „Калейдоскоп” е инициатива, която стартира през 2023 г., в рамките на проект на фондация ФЕБ и Стопански факултет на СУ "Св. Климент Охридски".

Основни цели са повишаване на ангажираността и разбирането за личната отговорност към климата, отговорното потребление и човешките права. Цели се повишаване на осведомеността на младите относно глобалните екологични, социални и икономически рискове и положителните им решения.

Създаден е мобилен център, в който се прожектират късометражни филми със съдържание, базирано на научна информация по теми, свързани с предизвикателства пред устойчивото развитие и техните решения. Проектът включва и провеждането на серия от събития „ДНИ НА ВИЗУАЛНАТА НАУКА“. Първите филми, които са създадени и вече се прожектират са "Светът в риск" и "Надежда за бъдеще", Центърът представлява метална куполна конструкция, която има възможност да посрещне между 100 и 180 зрители едновременно. Прожекциите в куполната конструкция представляват 360-градусови изложби, съчетаващи научни факти и визуално изкуство и информационни събития, които взаимно се допълват.

Дейността на Центъра е осигурил равнопоставен достъп до образование за устойчивост пряко на над 10 хил. души, повишавайки разбирането и информираността за отговорното потребление, използването на отпадъците, енергийната ефективност, човешките права и зачитането на личността на хората от уязвими групи. При реализирането на практиката са ангажирани големи компании от бизнеса, институции, медии и доброволци.

https://kscope.space/

Програма за младежки зелени иновативни предприемачески идеи „Panda labs”

WWF-България

„Програма за младежки зелени иновативни предприемачески идеи Panda labs" е практика, която се реализира от 2020 г. от Световният фонд за дивата природа – WWF-България.

Инициативата е насочена към младежи (15-25г.) и има за цел да развие знания и умения за създаване на иновативни идеи за справяне с реални екологични и социални проблеми.

https://www.wwf.bg/

С помощта на експерти от науката, бизнеса и НПО сектора, младежите разглеждат казуси през призмата на зелените иновации и зелено предприемачество по теми като „Бъдещето на водата“ и „Бъдещето на храната“, базирайки се на E-STEM (Ecology, Science, Technology, Engineering, Mathematics) образование и методологията Дизайн Мислене.

Програмата доказва своя успех чрез своите над 630 участници от 55 града в страната и още стотици участници от чужбина. Инициативата събира над 100 лектори от бизнес, научните и НПО среди, както и над 20 партньора. Отчетен е и висок процент подобрени знания сред участниците. Инициативата печели редица награди – „Най-добра неформална образователна програма на Pricewaterhouse Cooper awards"; Най"-успешно партньорство между НПО и бизнеса" на Български дарителски форум; Победител в категория "Зелено предприемачество" на БФ Биоразнообразие; сред финалистите за 2024 г. на Innovations in Politics Institute – Europe.

ESGnews.bg
Бранд Медия България

ESGnews.bg - първата българска медийна платформа, която популяризира ESG в България е инициатива на Бранд Медия България, която стартира през 2022 г.

Целевата група са бизнесът, институциите и гражданите. Основна цел е повишаването на интереса на бизнеса и институциите към ползите от прилагането на ESG политиките и спазването на новите критерии за устойчивост. Друг фокус са гражданите, които със своите действия могат да допринесат за една по-чиста планета.

https://esgnews.bg/

Инициативата дава своя основен принос, като показва добрите примери от страната и чужбина и дава среда за обмен на идеи, опит и най-добри практики в областта на ESG инвестирането и устойчивото развитие.

Платформата отразява теми, насочени към опазването на околната среда, показва добрите и вдъхновяващи примери от България и света, информира за тенденциите, проблемите, свързани с опазването на околната среда и начините, по които може да се намали въздействието ни върху нея. Сайта предоставя информирация и за регулациите в България и ЕС, които целят опазване на планетата ни и подобряване на средата, в която живеем. В създадената рубрика "ESG съвети за бизнеса" се публикуват примери и информация, свързана с новите изисквания за ESG докладване на компаниите. Стартирана е и нова рубрика в LinkedIn в партньорство с "Истински Мед" - "Be ESG - с грижа за природата", в която ще бъде предоставяна полезна информация и новини, свързани с биоразнообразието и климатичните промени. Медията, също така, има пет осиновени кошера, като по този начин подпомага българските пчелари.

„Гордея се с труда на моите родители”
„Базар на професиите”

Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН

„Гордея се с труда на моите родители” и **„Базар на професиите”** са проекти на Българска мрежа на Глобалния Договор на ООН.

„Гордея се с труда на моите родители” има за цел да покаже на децата значимостта от всяка професия; да помогне на младите да се ориентират в избора си на образование и професия. Проектът **„Базар на професиите”** е негово продължение и най-голямото публично изложение на професии и професионалисти пред младежи на възраст между 13 и 23 г.

https://www.bia-bg.com/news/view/22291/

Проектите са насочени към деца на служители от различни компании и към младежи, търсещи професионална ориентация и информация.

Двете инициативи демонстрират значителен успех в подпомагането на професионалното ориентиране и в засилване на връзката между образованието и бизнеса. „Базар на професиите” е посетен от над 16 хил. души и близо 100 училища, а над 160 компании и близо 340 професионалисти са представили своите професии. Чрез „Гордея се с труда на моите родители”, над 10 хил. деца са били запознати с работата на своите родители от различни сфери.

„Да запазим България зелена и чиста за нас и нашите деца“

Овергаз Мрежи АД

„Да запазим България зелена и чиста за нас и нашите деца“ е проект на „Овергаз Мрежи” АД.

Основни цели на инициативата са опазването и възстановяването на българската гора; подобряване на състоянието на околната среда; приобщаване на младите към инициативи, свързани с решаването на екологичните проблеми.

https://blog.overgas.bg/

От стартирането на проекта, компанията ежегодно провежда и финансира залесителни акции. Досега са проведени 26 залесителни акции, чрез които са засадени 200 хил. дръвчета от различни видове на площ от 540 дка, които попадат на територията на 18 държавни горски и ловни стопанства. Засадените дръвчета поглъщат средно 4 760 тона CO_2 годишно.

В проекта участват ученици от ЧСУ „Българско школо“, като така инициативата има и добавена образователна стойност за младите.

Заложеният в инициативата механизъм на сътрудничество между бизнеса и лесничействата гарантира и последващата грижа за горите.

„OXYGEN”

Файнешъл маркет сървисиз ЕООД, част от групата на Българска фондова борса АД

OXYGEN” е практика на Файнешъл маркет сървисиз ЕООД, част от групата на Българска фондова борса АД. Следвайки усилията на Българска фондова борса за подобряване резултатите на компаниите по отношение на екологично, социално и добро корпоративно управление в България, Файненшъл маркет сървисиз разработи платформата Oxygen, която подпомага дружествата в процеса на отчитане. Дружествата на Борсата използват платформата без допълнителни такси.

През 2024 г. Oxygen беше лицензирана и е единствения software&tool партньор на Глобалната инициатива за отчитане (GRI) в България

Платформата може да бъде използвана и от всички останали български дружества, които искат да покажат своят бизнес модел и стратегията, която са разработили в контекста на устойчивото развитие.

https://oxygen.x3news.com/bg/

Инициативата улеснява докладването и отчитането на ESG информацията по начин, който да я направи сравнима, надеждна и разбираема за заинтересованите страни. Осигурява се прозрачност пред инвеститорската общност и се повишава ангажираността на бизнеса към ЦУР.

„Образователни и младежки програми в АЕЦ Козлодуй”

АЕЦ Козлодуй ЕАД

„Образователни и младежки програми в АЕЦ Козлодуй” е практика на АЕЦ Козлодуй ЕАД, която стартира през 2016 г. и се прилага и към момента.

Целевата група на дейностите са ученици и студенти от различни училища и университети в България.

Основни цели на инициативата са насърчаването на младите да изучават дисциплини от направленията STEM (наука, технология, инженерство, математика) и да поемат професионален път в технически и инженерни специалности. Цели се създаването на успешно сътрудничество с държавните и образователните институции.

https://www.kznpp.org/bg

В резултат от прилагането на практиката, към момента, с 12 ВУЗ има действащите споразумения за сътрудничество; създадена е стипендиантска програма, в рамките на която има 167 действащи договора за стипендии; сключени са споразумения за дуално обучение за общо 73 ученика; младежите придобиват практически опит, като програмата осигурява и заплащане за младежите; предоставят се инструменти и материали за часовете по практика в училищата; предоставена е възможност за тематични посещения в АЕЦ Козлодуй за ученици и студенти.

„Пътна карта за устойчиво екологично развитие”
Солвей Соди

„Пътна карта за устойчиво екологично развитие” е инициатива на компания Солвей Соди, която стартира през 2022 г.

Проектите, включени в Пътната карта, имат за цел внедряване на принципите на кръговата икономика и постигане на положителни социални, екологични и икономически ефекти на национално ниво. Цели се намаляването с 40% на въглеродния отпечатък от производството до 2027 г.; да се прекрати използването на фосилни горива в най-големия завод за производство на калцинирана сода на „Група Солвей” до 2030 г.; да постигне климатична неутралност до 2050 г.

https://bg.profiland.net/

Основните проекти от Пътната карта, включват конверсия на котлите, които да могат да работят с 50 % биомаса. Стартиран е и съвместен проект със съседно предприятие, “Агрополихим”, за улавяне и оползотворяване на въглеродни емисии, които ще се използват за трансформирането на индустриален отпадък от торовото производство в използваема тор за селското стопанство и инертен материал за пътното строителство. По процесите на производство на калцинирана сода се работи по проекти, свързани с енергийната ефективност на процесите, както и за производство и използване на биококс във варовите пещи, като суровина за производството на калцинирана сода.

Проектите ще намалят емисиите при производството на калцинирана сода и бикарбонат. Приносът до 2027 г. ще възлиза на 700 хил. т спестени емисии, което представлява 4% от целите на България до 2027 г.

Пилотен проект за обратно събиране на еднократни опаковки от напитки
ЛИДЛ БЪЛГАРИЯ ЕООД ЕНД КО

Пилотният проект за обратно събиране на еднократни опаковки от напитки стартира през 2023 г., като продължава да се реализира от ЛИДЛ БЪЛГАРИЯ ЕООД ЕНД КО и към момента.

https://www.lidl.bg/c/reload/s10023756

Инициативата е с фокус върху отговорния подход към пластмасата – от производството и търговията на дребно до депонирането на отпадъци и рециклирането. Цели се установяването на нагласата на потребителите към подобна възможност и въвеждането ѝ на национално ниво чрез депозитна система; да се съберат полезни данни; да се изпробват и оптимизират ключови дейности и процеси; да се намали генерирането на отпадъци до 2030 г. чрез предотвратяване, намаляване, преработване и повторно използване; внедряване на принципа на кръговата икономика. Целевата група на инициативата са потребителите в магазините - срещу всяка върната опаковка, те получават ековаучер на стойност 5 ст., който да се използва при пазаруване в магазина.

В рамките на инициативата са инсталирани висок клас автомати за обратно приемане в 21 магазина в 14 града в страната. За 1 година, количеството събрани опаковки надхвърлят 25.2 млн - 470 тона PET бутилки и над 85 тона алуминиеви кенове. Това показва загрижеността на гражданите за

природата и положителната им нагласа към въвеждането на национална депозитна система.

„Устойчиво потребление на ресурси, дигитализация и прилагане на ESG стандарти“
СОФ Кънект АД

„Устойчиво потребление на ресурси, дигитализация и прилагане на ESG стандарти“ е инициатива на дружеството СОФ Кънект АД стартира през 2022 г. И се прилага към момента. Чрез нея Летище София въвежда интегрирана система за управление (ИСУ), съобразена с дигитализацията и ангажиментите по отношение на околната среда и здравето. Въведени са политики за устойчиво потребление на ресурси, включително рециклиране на водата и отпадъците, авиационен шум и са постигнати значителни подобрения в трудовата политика и дигитализация на процесите.

Чрез инициативата се цели пълната дигитализация на процедурите; подобряването на управлението на ресурсите; насърчаването на местното участие; повишаването на осведомеността за устойчиво потребление на вода и ресурси; постигането на пълна декарбонизация до 2026 г.

https://sofia-airport.eu/bg/

Практиката е насочена към служителите на летището, пътниците, доставчиците и партньорите, както и към местната общност и заинтересованите страни в сферата на околната среда и устойчивото развитие.

Към момента, чрез внедряването на практиката, е постигнато значително намаляване на екологичния отпечатък на летището, подобрена е ефективността в управлението на ресурсите и процедурите. Повишена е и информираност за ЦУР сред служителите и обществото.

„Дай шанс на Балканката“
ЛИДЛ БЪЛГАРИЯ ЕООД ЕНД КО

„Дай шанс на Балканката“ е инициатива на Лидл България, която се реализира през последните 8 години и активно допринася за опазването на биологичното разнообразие.

Тя има за цел да запази един от най-застрашените видове в Европа – Балканската пъстърва, като се спомогне за възстановяването на популацията на този застрашен биологичен вид. Цел на инициативата е и да мотивира общностите по места да поемат отговорността да се грижат за природата и да я поддържат чиста.

https://corporate.lidl.bg/otgovornost/reset-plastic

В рамките на инициативата бе разработен иновативен подход, който възражда познат в древността способ за развъждане на рибните популации. Той включва улавянето на полово зрели индивиди по време на размножителния им период, изкуствено отделяне, оплождане и отглеждане на хайвера, повишавайки неимоверно шансовете на малките риби да оцелеят. По време на целия процес няма наранени риби и те са връщани в реката в добро здраве.

Инициативата включва и почистване на речните участъци, за да намали количеството на пластмасата изхвърлена в природата и да насочи

вниманието на широката общественост към този важен проблем.

От началото на инициативата Лидл е зарибил над 30 български реки с повече от 410 000 балканските пъстърви. Едновременно с това, компанията е почистила и около 35 км крайречни територии.

Добри практики, реализирани в държавната администрация, отличени в конкурса на Института по публична администрация

Първо място - Енергийна общност Габрово - първата енергийна общност в България Община Габрово

Енергийна общност Габрово е иновативен проект, стартиран през 2023 г., който включва изграждането на първата по рода си в България енергийна общност, базирана на възобновяеми източници на енергия, като привлича участие на местната власт, неправителствена организация и привличане на местната общност. Концепцията е разработена с подкрепата на ЕнЕфект и реализирана благодарение участието на гражданите, като цели децентрализирано производство чиста енергия чрез фотоволтаична инсталация с капацитет от 100 kWp, генерираща над 119 MWh енергия годишно. Около 50% от енергията се използва на мястото на нейното производство от участник в Енергийната Общност – Регионално депо за неопасни отпадъци (РДНО), а останалата ще се реализира посредством PPA договор, от други обекти собственост на членове на ЕО Габрово - РДНО . Проектът служи като модел за демократичното участие на гражданите в енергийния преход и за намаляване на зависимостта от конвенционални енергийни източници.

Основната цел на проекта е да създаде устойчива енергийна система (подходяща и лесна за репликация) чрез насърчаване на възобновяемата енергия и участието на гражданите в енергийния преход. В краткосрочен план, проектът демонстира намаляване на разходите за енергия на един от консуматорите – Регионално депо за неопасни отпадъци с 30%, въпреки увеличаването на пазарните цени на електроенергията. Споделяне на неизползваната на място енергия при фиксирана цена. Предоставяне на възможност за „инвестиране“ на местните граждани.

Второ място – Компетентности за сребърна икономика - ARGENTUM Столична община, дирекция „Дигитализация, иновации и инвестиции“

Основната цел на проекта ARGENTUM е да се създаде иновативен клъстер за сребърна икономика с цел предоставяне на образователни курсове за обучение, засилване на сътрудничеството между всички заинтересовани страни и предоставяне на нови възможности за развитие. Повишаването на квалификацията на хората над 65 годишна възраст ще даде възможност съвременните общества да отговорят по-ефективно на предизвикателствата на новото време.

Конкретно платформата цели да:

- Обучава публични администрации и бизнеса как да разработват повече и по-ефективни услуги продукти, насочени към сребърната икономика и гражданите на възраст над 65 г.

- Популяризира темата сребърна икономика, за да могат лицата на 65+ г. по света, да се обучават онлайн и да повишат своята конкурентоспособност.

Проектът ARGENTUM позволи създаването на един от първите международни и първия в България клъстер за сребърна икономика. Той допринася за повишаване на осведомеността на европейската общественост с общата тема за активното стареене и сребърната икономика, която все още не е достатъчно известна сред представителите на публичния и частния сектор.

Основната мисия на проекта е да насърчава иновациите и сребърната икономика и да създаде мостове между изследователи, политици, бизнес, образователни институции, местни власти и гражданско общество. Създава се благоприятна среда за съвместно развитие на сребърната икономика, която превръща предизвикателството на застаряващото население във възможност за нови хоризонти.

В проекта са участвали университети, общини и браншови организации, които са обединили своите знания и опит за създаване на обучителни материали, предоставящи знания, които да отговарят на конкретните изисквания на съвремието ни.

Трето място - Насърчаване на компостирането в община Смолян за смекчаване и адаптация към климатичните промени

Община Смолян

Съвместявайки два проекта: „Въвеждане на добра практика за намаляване количеството на депонираните отпадъци и повишаване информираността и капацитета за рециклиране в Община Смолян“ и „Въвеждане на общински схеми за разделно събиране и рециклиране на отпадъци на територията на Община Смолян“ добрата практика цели да се намали количеството депонирани битови отпадъци и да се повиши осведомеността и общественото самосъзнание на гражданите по отношение на отпадъците и разделното им събиране и компостиране.

При реализирането на проектите са доставени компостери и е проведена информационна кампания в 10 училища на територията на общината през есента на 2023 г. За демонстриране на кръговата икономика е използван и доставения 3D-принтер, чрез който от биоразградима и рециклеруема пластмаса се изработват кошчета за отпадъци и др. В началото на 2024 г. са проведени кампании за популяризиране на схемата за разделно събиране и оползотворяване на биоразградимите отпадъци и безплатно са предоставени компостери на домакинствата. На ключови места в града са поставени съдове за разделно събиране на строителни отпадъци и на излезли от употреба гуми. Разработено е и информационно приложение с местата на съдовете с данни за събраните количества.

Освен общинската администрация, съществена роля при реализирането на практиката имат и училищните екипи, кметствата по селата, изпълнителите на дейностите за доставка и местните медии, като всеки със своето участие съумява да допринесе за постигане на заложените цели за намаляване на отпадъците и за промяна в нагласите на населението.

Приложение 2. Статистически данни

Легенда:

	-	отбелязано е **подобрение** в стойностите на показателя през последната година, за която има данни, спрямо първата такава (обикновено 2015)
	-	отбелязано е **влошаване** в стойностите на показателя през последната година, за която има данни, спрямо първата такава (обикновено 2015)
"над средното"	-	достигната стойност на индикатора се асоциира с **по-добро** представяне на страната спрямо средното ниво за ЕС
"под средното"	-	достигната стойност на индикатора се асоциира с **по-лошо** представяне на страната спрямо средното ниво за ЕС
"изоставане в развитието"	-	в края на периода страната се представя на **"под средното"** ниво за ЕС и през периода се наблюдава **влошаване** на представянето на страната
"скъсяване на изоставането"	-	в края на периода страната се представя на **"под средното"** ниво за ЕС, но през периода се наблюдава **подобряване** на представянето на страната
"загуба на преднина"	-	в края на периода страната се представя на **"над средното"** ниво за ЕС, но през периода се наблюдава **влошаване** на представянето на страната
"изпреварване в развитието"	-	в края на периода страната се представя на **"над средното"** ниво за ЕС и през периода се наблюдава **подобряване** на представянето на страната

Цел 1 Изкореняване на бедността

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Относителен дял на населението под международната линия на бедност, %	3.4	2.0	1.4	0.9	0.9	0.2	0.7			1.4	-79.4	10.9	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на бедните, живеещи под националната линия на бедност, %	22.9	23.4	22.0	22.6	23.8	22.1	22.9	20.6		22.5	-10.0	-1.3	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население в риск от бедност или социално изключване, %	43.3	41.0	38.0	33.0	33.2	33.5	31.7	32.2	30.0	35.1	-30.7	-4.4	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Степен на тежки материални и социални лишения, %	36.8	33.5	30.0	22.3	22.1	22.1	19.1	18.7	18.0	24.7	-51.1	-8.2	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на работещите бедни на пълно работно време, %	6.7	10.2	8.3	8.6	7.8	8.4	8.9	9.0	10.3	8.7	53.7	7.1	↓	под средното	изоставане в развитието
Население в риск от бедност след социални трансфери, %	22.0	22.9	23.4	22.0	22.6	23.8	22.1	22.9	20.6	22.5	-6.4	-0.7	↑	под средното	изоставане в развитието
Население, което няма баня или душ в своето жилище, %	10.9	10.8	10.0	9.0	7.7	7.3			5.0	8.7	-54.1	-11.6	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Брой смъртни случаи или изчезнали лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението		0.1	0.1	0.0			0.1			0.1	30.0	358.9	↓	над средното	изпреварване в развитието
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	20.3	30.3	92.9	8.7	6.1	0.1	6.5	3.1		21.0	-84.6	696.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Общи държавни разходи за основни услуги - Социална защита, %	13.0	12.3	12.3	12.0	11.5	13.1	13.0	13.3		12.6	2.3	0.5	↑	под средното	изоставане в развитието
Общи държавни разходи за основни услуги - Здравеопазване, %	5.3	5.0	4.9	5.0	4.6	5.8	5.8	5.6		5.3	5.7	1.3	↑	под средното	изоставане в развитието
Общи държавни разходи за основни услуги - Образование, %	3.9	3.4	3.5	3.5	3.8	3.9	4.3	3.9		3.8	0.0	0.3	-	под средното	скъсяване на изоставането

Цел 2 Предотвратяване на глада

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Относителен дял на хората, изпитващи умерена или тежка несигурност за прехраната си, %	14.9	13.6	12.0	12.5	13.2	15.5	15.8	14.8		14.0	-0.7	0.3	↑	под средното	изоставане в развитието
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. - общо, %	22.8	23.0	23.1	23.4	23.6					23.2	3.5	0.9	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. - бременни, %	25.6	25.6	25.7	25.7	25.8					25.7	0.8	0.2	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Разпространение на анемията сред жени на възраст 15-49 г. - не-бременни, %	22.7	22.9	23.0	23.3	23.6					23.1	4.0	1.0	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Селскостопански факторен доход на годишна работна единица	6914	8682	9300	9493	10237	10835	14484	15603	11628	10797	68.2	8.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Нетен предприемачески доход в селското стопанство	100.0	132.3	127.3	115.2	112.1	104.7	132.6	112.9	38.4	108.4	-61.6	-5.6	↓	под средното	изоставане в развитието
Площ за биологично земеделие, %	2.4	3.2	2.7	2.6	2.3	2.3	1.7	2.2		2.4	-7.2	1.0	↓	под средното	изоставане в развитието
Емисии на амоняк от селското стопанство	11.4	11.6	11.4	11.4	11.9	11.0	11.1	11.3		11.4	-0.9	-0.1	↑	над средното	загуба на преднина
Брой местни породи животни, за които се съхранява достатъчен генетичен материал за възстановяването им			2	2	2	2	2	2	2	2	0.0	0.0	-	под средното	изоставане в развитието
Брой растителни видове, за които се съхранява генетичен материал ex-situ		67012	67510	69336	69336	69413	69767	69623		68857	3.90	0.64	↑	над средното	загуба на преднина
Относителен дял на местните породи класифицирани в риск от изчезване, %	86.0	92.0	82.0	79.0	80.0	81.0	81.0	80.0	80.0	82.3	-7.0	-0.8	↑	над средното	изпреварване в развитието
Индекс на ориентация към селското стопанство за държавните разходи	1.1	0.6	0.6	0.7	0.7	0.6	0.4	0.6		0.7	-49.6	-5.5	↓	под средното	изоставане в развитието
Индикатор на аномалиите в цените на храните	0.0	0.0	0.5	-0.5	0.7	1.1	-0.5	2.1	0.6	0.4	-3100.0	-351.3	↓	над средното	изпреварване в развитието

Цел 3 Добро здраве и благополучие

Код	Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
												За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
3.0.E.21	Години живот в добро здраве при раждане	63.2	65.7	64.5	65.8	66.3	65.6	63.3	66.7		65.1	5.5	0.8	↑	над средното	изпреварване в развитието
3.0.E.22	Дял на лицата на 16 и повече години самооценили здравето си като добро или много добро, %	65.6	65.8	66.7	66.5	67.2	66.7	67.6	68.2	65.1	66.6	-0.8	-0.08	↓	под средното	изоставане в развитието
3.0.E.23	Стандартизирана предотвратима и лечима смъртност	442.3	426.5	422.1	414.6	419.9	529.4	685.1			477.1	54.9	8.40	↓	под средното	изоставане в развитието
3.0.E.24	Неудовлетворена нужда от медицински преглед или лечение, %	4.7	2.8	2.1	1.9	1.4	1.4	1.0	1.0	1.1	1.9	-76.6	-14.98	↑	над средното	изпреварване в развитието
3.1.U.25	Коефициент на майчина смъртност	7.5	7.2	7.0	7.2	6.7	7.1				7.1	-5.5	-1.0	↑	над средното	изпреварване в развитието
3.1.U.26	Относителен дял на ражданията осъществени в присъствието на квалифициран медицински персонал	93.4	95.1	93.9	93.0	92.3	94.6	94.5			93.8	1.2	0.2	↑	под средното	скъсяване на изоставането
3.2.U.27	Смъртност на деца до 5-годишна възраст	8.2	7.7	7.3	7.0	6.7	6.5	6.3	6.1		7.0	-25.6	-4.1	↑	под средното	скъсяване на изоставането
3.2.U.28	Коефициент на неонатална смъртност	4.1	3.9	3.6	3.4	3.2	3.0	2.8	2.7		3.3	-34.1	-5.8	↑	под средното	скъсяване на изоставането
3.3.E.29	Смъртност от туберкулоза, СПИН и хепатит по вид заболяване	2.1	2.2	2.1	2.0	2.0	1.8	1.8			2.0	-14.1	-2.4	↑	под средното	изоставане в развитието
3.3.U.30	Регистрирани нови случаи на ХИВ на 1000 души от неинфектираното население	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03	0.03		0.03	-	-	-	над средното	загуба на преднина
3.3.N.31	Заболеваемост от туберколоза на 100 000 души от населението	21.9	21.7	20.0	18.4	18.5	13.0	9.9	11.9	13.5	16.5	-38.4	-4.52	↑	няма сравними данни	
3.3.N.32	Заболеваемост от малария на 1000 души от населението	0.2	0.4	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	-	15.63	-	няма сравними данни	
3.3.N.33	Заболеваемост от хепатит Б на 100 000 души от населението	3.7	3.1	3.5	3.1	2.8	1.7	1.2	2.4	3.8	2.8	2.7	8.15	↓	няма сравними данни	
3.3.U.34	Брой лица нуждаещи се от медицинска интервенция срещу пренебрегвани тропически болести	320	275	217	210	197	96	90	89		187	-72.2	-14.7	↑	под средното	скъсяване на изоставането

Цел 3 Добро здраве и благополучие

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Коефициент на смъртност вследствие на болести на органите на кръвообращението, рак, диабет или хронично респираторни заболявания	661.5	665.8	663.3	657.9	644.6	676.9	684.6	655.5	617.6	658.6	-6.6	-0.8	↑	няма сравними данни	
Коефициент на смъртност в резултат на самоубийства	9.8				9.7					9.8	-1.0	-1.0	↑	над средното	загуба на преднина
Разпространение на тютюнопушенето			36.0			38.0				37.0	5.6	5.6	↓	под средното	изоставане в развитието
Употреба на алкохол на глава от населението (на 15 и повече навършени години) в рамките на една календарна година, в литри чист алкохол	11.4				11.9					11.7	4.2	4.2	↓	под средното	изоставане в развитието
Загинали при пътно-транспортни произшествия	10.1	10.3	10.0	9.1	9.5	7.1	8.6	8.2		9.1	-18.8	-2.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Повъзрастова плодовитост във възрастовата група 10-14 години на 1000 жени в същата възрастова група	1.9	1.7	1.7	1.6	1.5	1.3	1.5	1.6	1.5	1.6	-21.1	-2.5	↓	няма сравними данни	
Повъзрастова плодовитост във възрастовата група 15-19 години на 1000 жени в същата възрастова група	39.4	38.2	38.2	38.9	39.3	37.8	36.5	38.7	37.6	38.3	-4.6	-0.5	↓	няма сравними данни	
Индекс на покритието с основни услуги на здравеопазването	70		72		76		73			72.8	4.3	1.5	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население, което живее в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум	9.7	10.0	9.8	9.4	8.9	8.8			8.7	9.3	-9.3	-1.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Коефициент на смъртност в резултат на замърсени води, недостатъчно пречистване и липса на хигиена (излагане на недостатъчно сигурни услуги по водоснабдяване, канализация и хигиена за всички)	19.0	19.4	20.8	19.4	21.8	44.7	53.4	42.3	36.4	30.8	91.6	13.1	↓	няма сравними данни	
Коефициент на смъртност вследствие на неволни отравяния	0.8				0.5					0.7	-37.5	-37.5	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Осигуреност с практикуващи лекари на 100 000 души от населението към 31.12.	404.0	410.7	418.4	421.7	423.6	427.7	429.6			419.4	6.3	1.0	↑	над средното	загуба на преднина
Осигуреност с практикуващи лекари по дентална медицина на 100 000 души от населението към 31.12.	100.3	104.0	106.1	103.7	106.6	106.3	109.9			105.3	9.6	1.6	↑	над средното	изпреварване в развитието
Осигуреност с практикуващи акушерки на 100 000 души от населението към 31.12	45.6	45.7	45.3	44.9	46.9	46.9	47.5			46.1	4.1	0.7	↑	над средното	загуба на преднина
Осигуреност с практикуващи медицински сестри на 100 000 души от населението към 31.12	437.4	434.6	437.5	435.4	437.9	420.5	419.0			431.8	-4.2	-0.7	↓	под средното	изоставане в развитието
Осигуреност с практикуващи фармацевти на 100 000 души от населението към 31.12					84.5	87.9	88.7	88.9		89.0	6.2	3.1	↑	под средното	изоставане в развитието

Цел 4 Качествено образование

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Процент на завършилите начално образование	98.9	98.9	99.0	99.0	99.0	99.0	99.1	99.1	99.1	99.0	0.2	0.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Процент на завършилите прогимназиално образование	96.7	96.1	96.8	96.3	94.5	95.2	98.0	94.1	94.2	95.8	-2.6	-0.3	↓	под средното	изоставане в развитието
Процент на завършилите гимназиално образование	87.8	86.7	85.8	87.6	84.3	85.1	87.0	86.5	86.8	86.4	-1.2	-0.1	↓	над средното	загуба на преднина
Рано напуснали образование и обучение	13.4	13.8	12.7	12.7	13.9	12.8	12.0	10.3	9.3	12.3	-30.6	-4.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Ученици на възраст от 5 години до навършване на възрастта за задължителното образование в началното училище - % от населението на съответната възраст	93.2	92.0	88.0	85.2	85.8	85.5	84.9	85.5		87.5	-8.3	-1.2	↓	под средното	изоставане в развитието
Относителен дял на населението на възраст 25-34 навършени години със завършено висше образование	31.8	32.8	33.4	34.0	32.6	33.1	33.8	34.0	35.8	33.5	12.6	1.5	↑	под средното	изоставане в развитието
Относителен дял на хората, притежаващи поне основни цифрови умения, по пол							31.2		35.5	33.4	13.9	13.9	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Ниски постижения на 15-годишните по четене	41.5			47.1				52.9		47.2	27.5	12.9	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Ниски постижения на 15-годишните по математика	42.1			44.4				53.6		46.7	27.3	13.1	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Ниски постижения на 15-годишните по природни науки	37.9			46.5				48.0		44.1	26.6	13.0	↓	под средното	изоставане в развитието
Индекс на паритета между половете при завършилите начално образование	0.998	0.998	0.998	0.998	0.999	0.999	0.999	0.999	0.999	0.999	0.1	0.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Индекс на паритета между половете при завършилите прогимназиално образование	1.014	0.979	0.992	0.983	0.998	1.014	1.006	0.991	0.992	0.997	-2.2	-0.3	↑	над средното	изпреварване в развитието
Индекс на паритета между половете при завършилите гимназиално образование	1.028	1.034	0.966	0.995	1.046	1.024	1.008	1.011	1.011	1.014	-1.6	-0.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Възрастни, участвали в обучение през последните четири седмици	2.0	2.2	2.3	2.5	1.8	1.5	1.7	1.6	1.4	1.9	-30.0	-3.3	↓	под средното	изоставане в развитието

Цел 5 Равнопоставеност на половете

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Позиции, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво - членство в борд:	19.0	15.3	17.1	14.5	18.5	12.9	21.7	14.8	18.3	16.9	-3.7	4.3	↓	под средното	изоставане в развитието
Позиции, заемани от жени на ръководни длъжности на високо ниво - директор:	27.1	26.1	22.0	26.5	26.9	30.9	25.4	22.0	19.3	25.1	-28.8	-3.3	↓	под средното	изоставане в развитието
Наличие или липса на нормативна база за насърчаване, налагане или мониторинг на равенството и недискриминирането на основата на пола	4	4	6	6	6	6	6	6	6	6	50.00	6.25	↑	няма сравними данни	
Разлика в заплащането по пол	15.5	14.6	14.3	13.9	14.1	12.7	12.2	13.0		13.8	-16.1	-2.4	↑	под средното	изоставане в развитието
Разлика в заетостта по пол	6.3	6.8	7.6	7.7	8.1	8.3	8.4	7.5	7.3	7.6	15.9	2.1	↓	над средното	загуба на преднина
Физическо и сексуално насилие над жени и момичета							2.9			2.9	недостатъчно данни				
Предумишлени убийства и сексуални престъпления по правен статут и пол на засегнатото лице - дял на жените, жертви на сексуално насилие	8.0	10.5	6.5	7.1	6.7	6.3	6.3	7.8		7.4	2.6	3.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Предумишлени убийства и сексуални престъпления по правен статут и пол на засегнатото лице - дял на жените, жертви на предумишлено убийство	0.8	0.6	1.0	1.1	0.6	0.7	0.8	0.8		0.8	5.1	4.8	↓	под средното	изоставане в развитието
Относителен дял на жените на възраст 16-17 години, които са в брак	0.8	1.1	1.2	1.2	1.1	0.8	0.7	0.6	0.6	0.9	-25.0	-2.0	↑	няма сравними данни	
Неактивно население поради отговорности за полагане на грижи		0.1					0.3	0.2	0.2	0.2	100.0	55.56	↓	на средното	загуба на преднина
Дял на местата, заемани от жени в националните парламенти	19.6	19.2	25.9	25.4	27.1	27.1	24.6	23.8	24.8	24.2	26.5	3.7	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Дял на местата, заемани от жени в националните правителства	27.0	36.1	37.0	39.2	39.4	40.0	36.2	40.3	36.8	36.9	36.3	4.7	↑	над средното	изпреварване в развитието
Индекс на равенството между половете	56.9		58.0		58.8	59.6	59.9	60.7	65.1	59.9	14.4	1.30	↑	под средното	скъсяване на изоставането

Цел 6 Чиста вода и санитарно-хигиенни условия

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Население, свързано с обществено водоснабдяване	99.3	99.3	99.4	99.5	99.4	99.4	99.4			99.4	0.1	0.02	↑	над средното	загуба на преднина
Относителен дял на населението, използващо безопасно управлявани санитарни услуги	66.0	67.2	68.5	69.5	70.4	71.4	72.4	73.5		69.9	11.4	1.5	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население, което няма баня или душ в своето жилище	11.1	10.7	9.8	8.9	7.5	7.0			5.0	8.6	-55.0	-12.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на отведените отпадъчни води с поне вторично пречистване спрямо общото количество отведени отпадъчни води	60.6	61.8	63.2	63.7	64.5	65.1	65.3			63.5	7.3	1.4	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Биохимична потребност от кислород в реките	2.7	2.4	3.0	2.3	2.5	3.0	3.0			2.7	10.6	3.1	↓	под средното	изоставане в развитието
Нитрати в подземните води	31.3	32.8	29.7	29.8	29.5	30.5	30.5			30.6	-2.4	-0.3	↑	под средното	изоставане в развитието
Фосфати в реките	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2			0.1	101.1	14.4	↓	под средното	изоставане в развитието
Ниво на воден стрес: използване на прясна вода като относителен дял от наличните водни ресурси	41.6	42.1	41.8	40.1	40.1	37.5	37.5			40.1	-9.8	-1.7	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Степен на интегрирано управление на водните ресурси			60.0			69.0			68.0	65.7	13.3	6.8	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на трансграничната басейнова зона с действащо споразумение за водно сътрудничество			100.0			100.0			100.0	100.0	0.0	-	-	над средното	изпреварване в развитието
Изменение в обхвата на свързаните с водни обекти екосистеми във времето, подиндикатор: "Постоянна водна площ на езера и реки (кв. км)"	418	415	419	425	426	422	420	416		420	-0.49	-0.1	↓	под средното	изоставане в развитието

Цел 7 Достъпна и чиста енергия

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Крайно енергийно потребление в домакинствата на глава от населението	314	327	341	332	327	364	369	331		338	5.41	0.95	↓	над средното	загуба на преднина
Относителен дял на населението с достъп до електричество	96.6	97.3	98.1	98.7	99.2	99.7	99.8	100.0		98.7	3.52	0.50	↑	на средното	скъсяване на изоставането
Население, което не е в състояние да поддържа дома си достатъчно топъл поради статус на бедност	39.2	39.2	36.5	33.7	30.1	27.5	23.7	22.5	20.7	30.3	-47.19	-7.60	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Първично енергийно потребление	2.6	2.6	2.7	2.7	2.7	2.6	2.9	2.9		2.7	14.01	1.97	↓	под средното	изоставане в развитието
Крайно енергийно потребление	1.4	1.4	1.5	1.5	1.5	1.5	1.6	1.5		1.5	12.50	1.76	↓	над средното	загуба на преднина
Дял на възобновяемата енергия в брутното крайно потребление на енергия	18.3	18.8	18.7	20.6	21.5	23.3	19.4	19.1		20.0	4.57	1.00	↑	под средното	изоставане в развитието
Енергийна интензивност на икономиката	5.4	5.1	5.1	5.0	4.7	4.7	4.7			4.9	-11.94	14.60	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Енергийна продуктивност	5.1	5.4	5.5	5.8	6.2	6.4	6.6	7.3		6.0	43.28	5.31	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Зависимост от внос на енергия - общо	36.4	38.5	39.4	36.6	38.5	38.2	36.2	37.1		37.6	1.88	0.37	↓	над средното	изпреварване в развитието
Зависимост от внос на твърди изкопаеми горива	11.2	9.8	9.4	10.4	7.5	9.6	10.5	11.6		10.0	3.42	2.04	↓	над средното	изпреварване в развитието
Зависимост от внос на нефт и петролни продукти	101.8	100.5	101.6	95.7	102.6	97.5	97.2	106.1		100.4	4.18	0.72	↓	под средното	изоставане в развитието
Зависимост от внос на природен газ	97.0	96.5	97.6	98.7	100.4	96.4	96.2	106.1		98.6	9.38	1.37	↓	под средното	скъсяване на изоставането

Цел 8 Достоен труд и икономически растеж

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Реален БВП на човек от населението	5850	6110	6360	6610	6960	6810	7380	7730	7900	6857	35.0	3.9	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на инвестициите в БВП	21.0	18.6	18.5							19.4	-11.9	-5.9	↓	под средното	изоставане в развитието
Номинална производителност на труда на едно заето лице	44.7	45.9	46.2	47.6	49.0	50.7	52.8	55.5	56.8	49.9	27.1	3.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост - общо	9.8	13.4	9.9	7.2	5.8	7.5	6.8	6.2		8.3	-37.2	-3.6	↑	над средното	изпреварване в развитието
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост - Селско, горско и рибно стопанство	39.3	38.2	22.9	24.5	22.3	4.1	22.8	22.6		24.6	-42.6	46.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Относителен дял на неофициалната заетост от общата заетост - Неселскостопански сектори	7.7	11.4	9.0	6.1	4.7	7.8	5.8	5.2		7.2	-32.7	0.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Потребление на суровини	17.6	17.5	17.3	19.4	20.2	21.7	21.2	23.0	20.7	19.8	17.5	2.3	↓	под средното	изоставане в развитието
Коефициент на безработица	10.1	8.6	7.2	6.2	5.2	6.1	5.2	4.2	4.3	6.3	-57.4	-9.4	↑	над средното	изпреварване в развитието
Относителен дял на незаетите и неучащите младежи	22.2	22.4	18.9	18.2	16.6	18.0	17.4	14.8	13.9	18.0	-37.4	-5.4	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял и брой на децата под 18 години полагащи труд по пол и възраст	-	-	-	-	-	-	-	-	-		няма данни				
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника - общо	3.6	3.0	3.4	3.1	3.4	3.7	2.9			3.3	-20.2	-2.7	↑	под средното	изоставане в развитието
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника - мъже	6.6	5.9	6.3	6.1	6.7	7.0	5.6			6.3	-15.0	-2.1	↑	под средното	изоставане в развитието
Фатални трудови злополуки на 100 000 работника - жени	0.5	0.2	0.4	0.3	0.1	0.3	0.1			0.3	-84.9	43.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Степен на спазване на трудовите права на национално ниво (свобода на сдружаване и колективно договаряне) на база текстови източници на	1.1	1.1	1.1	1.1	0.9	0.9	0.9	0.9		1.0	-17.6	-2.5	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на БВП в туризма от общия БВП и в процента на нарастване	-	-	-	-	-	-	-	-	-		няма данни				
Брой на клоновете на търговските банки на 100 000 възрастни	60.2	48.4	50.8	52.5	57.5	59.7	61.2	79.0		58.7	31.3	4.8	↑	над средното	изпреварване в развитието
Брой на банкоматите на 100 000 възрастни души	91.1	93.9	94.4	92.9	93.6	90.6	88.8	89.5		91.8	-1.7	-0.2	↓	над средното	изпреварване в развитието

Цел 9 Промишленост, иновации и инфраструктура

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт	16.9	16.3	15.2	14.2	15.3	10.6	10.1	13.1		14.0	-22.49	-2.12	↓	под средното	изоставане в развитието
Добавена стойност на промишлеността като дял от БВП	13.6	13.8	13.7	13.8	13.4	12.2	11.7	13.9	14.0	13.3	2.42	0.58	↑	под средното	изоставане в развитието
Добавена стойност на промишлеността на човек от населението	946.6	998.5	1024.1	1067.1	1092.1	966.2	1004.0	1264.2	1308.7	1075	38.25	4.55	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на заетите в преработващата промишленост от общата заетост	19.9	20.0	18.7	19.0	18.6	18.6	18.3	18.3		18.9	0.92	-1.10	↓	над средното	загуба на преднина
Относителен дял на добавената стойност в индустрията, произведена от малки предприятия	10.2	9.4	9.3	10.2	10.3	10.8	10.3			10.1	1.01	0.33	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Индекс на екоиновациите	31.7	29.5	30.6	36.9	39.1	44.4	55.9	57.7		40.7	1.82	9.46	↑	под средното	скъсяване на изоставането
CO2 емисии на единица добавена стойност	0.3	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2			0.3	0.76	-4.16	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Интензитет на емисиите във въздуха от промишлеността - частици < 2.5µm	0.7	0.3	0.3	0.3	0.4	0.3	0.4			0.4	0.59	-0.91	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Интензитет на емисиите във въздуха от промишлеността - частици < 10 µm	0.9	0.4	0.4	0.5	0.5	0.5	0.5			0.5	0.62	-4.23	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Разходи за научноизследователска и развойна дейност като дял от БВП	1.0	0.8	0.7	0.8	0.8	0.9	0.8	0.8		0.8	0.79	-2.92	↓	под средното	изоставане в развитието
Разходи за НИРД в сектор "Предприятия" по икономическа дейност	0.7	0.6	0.5	0.5	0.6	0.6	0.5	0.5		0.6	0.73	-4.05	↓	под средното	изоставане в развитието
Бюджетни разходи за НИРД по социално-икономически цели	212.5	187.5	214.3	223.2	267.3	283.8	325.8	365.8	417.5	278	96.48	9.23	↑	няма сравними данни	
Персонал, зает с научно-изследователска и развойна дейност	0.7	0.8	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9		0.8	1.32	4.36	↑	под средното	изоставане в развитието

Цел 9 Промишленост, иновации и инфраструктура

Код	Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
												За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
9.0.E.109	Заявление за патент до Европейското патентно ведомство	4.6	2.8	4.5	4.4	5.0	7.8	6.3	7.1	6.2	5.4	1.35	8.72	↑	под средното	скъсяване на изоставането
9.5.U.110	Изследователи (в еквивалент на пълно работно време) на милион жители	1939	2199	2092	2311	2391	2378	2339			2235	1.21	3.38	↑	под средното	изоставане в развитието
9.b.U.111	Относителен дял на добавената стойност, създадена от средно и високотехнологичната индустрия, от общата добавена стойност	28.2	28.9	30.4	32.8	31.9	31.3	35.6			31.3	1.26	4.11	↑	под средното	скъсяване на изоставането
9.c.N.112.1	Относителен дял на населението с покритие от GSM	99.99	99.99	100.00	100.00	100.00	99.99	100.00	100.00	100.00	99.99	0.0	0.0	↑	няма сравними данни	
9.c.N.112.2	Относителен дял на населението с покритие от UMTS	99.95	99.98	99.99	100.00	100.00	99.99	100.00	100.00	100.00	99.99	0.0	0.0	↑	няма сравними данни	
9.c.N.112.3	Относителен дял на населението с покритие от LTE/NR (5G)	56.7	86.8	99.3	99.7	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9	93.5	0.0	0.0	↑	няма сравними данни	

Цел 10 Намаляване на неравенствата

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Относителна медианна разлика в риска от бедност	30.3	30.4	30.5	26.9	27.5	28.3	25.2	26.0	22.4	27.5	-26.1	-3.45	↑	над средното	изпреварване в развитието
Брой на бежанците на 100 000 души население	17.4	11.1	10.0	8.8	8.1	7.4	6.7	11.7	5.9	9.7	-65.9	-7.23	↓	под средното	изоставане в развитието
Обща сума на помощта за развитие, разпределена по държави донори, в милиони текущи щатски долари	40.9	67.7	62.2	68.5	65.4	85.7	91.2	232.5		89.3	467.9	36.45	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Дял на доходите на най-бедните 40% от населението	17.8	17.2	16.5	17.0	16.4	16.6	17.0	17.0	18.0	17.1	1.1	0.20	↑	под средното	изоставане в развитието
Лица с увреждания в риск от бедност по наличие на ограничения	30.3	30.8	35.5	31.2	34.5	37.5	31.6	37.0	24.2	32.5	-20.1	-1.15	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население в риск от бедност и социално изключване - големи градове	32.7	30.8	27.8	23.8	24.0	24.0	24.4	23.7	22.0	25.9	-32.7	-4.68	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население в риск от бедност и социално изключване - малки градове и предградия	42.9	39.6	35.8	29.8	29.2	31.6	31.0	33.4	32.7	34.0	-23.8	-3.01	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население в риск от бедност и социално изключване - села	57.9	56.0	53.6	48.8	49.0	48.8	42.5	43.1	39.3	48.8	-32.1	-4.60	↑	под средното	скъсяване на изоставането
БВП на човек от населението в стандарти на покупателната способност	13200	13900	14700	15600	16600	16400	18500	22000	24200	17233	66.7	8.01	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Дял на труда в БВП	50.5	51.3	52.6	53.0	52.6	53.1	51.3			52.1	1.6	0.28	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Коефициент на Джини - еквивалентен разполагаем доход	37.0	37.7	40.2	39.6	40.8	40.0	39.7	38.4	37.2	39.0	0.5	0.12	↓	под средното	изоставане в развитието
Население в риск от бедност преди социални трансфери	28.4	27.9	29.2	29.5	29.6	29.9	31.5	30.3	28.5	29.4	0.4	0.11	↓	под средното	изоставане в развитието
Разпределение на дохода	7.1	7.7	8.2	7.7	8.1	8.0	7.5	7.3	6.6	7.6	-7.0	-0.70	↑	под средното	изоставане в развитието

Цел 10 Намаляване на неравенствата

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Въздействие на социалните трансфери (без пенсиите) върху намалението на бедността	22.5	17.9	19.9	25.4	23.7	20.4	29.8	24.4	27.7	23.5	23.0	4.91	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Необслужвани кредити към общия размер на кредитите	14.6	13.2	10.4	7.8	6.6	5.8	5.9	4.5		8.6	-69.0	-14.97	↑	под средното	изоставане в развитието
Възвръщаемост на активите	1.1	1.4	1.2	1.6	1.5	0.7	1.2	1.6		1.3	44.1	13.52	↑	над средното	загуба на преднина
Регулаторен капитал към активи	12.0	11.6	11.4	10.8	11.6	11.9	11.1	9.9		11.3	-17.5	-2.55	↓	над средното	загуба на преднина
Необслужвани кредити нетно от провизиите към капитала	49.8	44.7	36.6	28.2	23.9	20.8	16.5	14.3		29.3	-71.2	-16.20	↑	под средното	изоставане в развитието
Регулаторен капитал от първи клас към рисково претеглени активи	20.5	20.9	20.9	19.4	19.5	22.1	22.0	20.6		20.7	0.7	0.29	↑	над средното	загуба на преднина
Ликвидни активи към краткосрочни задължения	40.2	41.0	41.5	35.8	33.9	36.3	39.0	38.6		38.3	-3.9	-0.33	↓	над средното	изпреварване в развитието
Молби за убежище	2887	2755	510	367	314	528	1674	3134	3473	1738	20.3	31.84	↑	над средното	изпреварване в развитието

Цел 11 Устойчиви градове и общности

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Ниво на тежките жилищни лишения	11.4	11.6	10.6	10.1	8.9	8.6				10.2	-24.6	-5.4	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Население, което живее в домакинства, самоопределящи се като засегнати от шум, по категории на бедност	9.7	10.0	9.8	9.4	8.9	8.8			8.7	9.3	-10.3	-1.8	↑	над средното	изпреварване в развитието
Загинали при пътно-транспортни произшествия	10.1	10.3	10.0	9.1	9.5	7.1	8.6	8.2		9.1	-18.8	-2.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Дял на автобусите и влаковете във вътрешния пътнически транспорт	16.9	16.3	15.2	14.2	15.3	10.6	10.1	13.1		14.0	-22.5	-2.1	↓	под средното	изоставане в развитието
Държавни разходи по функции (COFOG) - култура	1.2	0.7	1.0	0.8	0.7	0.9	0.9	0.6		0.9	-50.0	-5.2	↓	под средното	изоставане в развитието
Брой смъртни случаи или изчезнали лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението		0.1	0.1	0.0	0.0	0.0	0.1			0.05	30.0	358.9	↓	над средното	изпреварване в развитието
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	20.3	30.3	92.9	8.7	6.1	0.1	6.5	3.1		21.0	-84.6	696.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Преки икономически загуби вследствие на бедствия, отнесени към брутен вътрешен продукт (БВП)	1387	278	2207	653	267	33	5	825	489	683	-64.7	3114.2	↑	няма сравними данни	
Щети по критична инфраструктура и брой на нарушени базови услуги, в резултат на бедствия	0.0	0.3	0.7		1.1	0.3	2.4	0.6	0.7	0.8	1490.8	249.5	↓	няма сравними данни	
Регистрирани превишения на нормите за съдържание на ФПЧ10 - средноденонощна и средногодишна норма:															
Средноденонощна норма, брой пункта за мониторинг	27	28	28	22	19	20	7	4	1	17	-96.3	-12.3	↑	няма сравними данни	
Средногодишна норма, брой пункта за мониторинг	14	13	13	8	2	1	0	0	0	6	-	-	↑	няма сравними данни	
Преждевременна смърт вследствие излагане на фини прахови частици	204	187	185	171	142	153	158			171	-22.5	-3.8	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Степен на рециклиране на битовите отпадъци	29.4	31.8	34.6	31.5	34.6	35.2	28.2	24.6		31.2	-4.1	-0.1	↓	под средното	изоставане в развитието
Население, обхванато от най-малко вторично третиране на отпадъчните водите	60.6	61.8	63.2	63.7	64.5	65.1	65.3			63.5	7.7	1.2	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на местните администрации, които приемат и прилагат местни програми за намаляване на риска от бедствия в съответствие с националните стратегии за намаляване на риска от бедствия						3.4	11.3	17.4	55.1	21.8	1522.3	224.4	↑	няма сравними данни	

Цел 12 Отговорно потребление и производство

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Потребление на материали на глава от населението	21.3	18.9	19.7	20.3	20.6	20.4	22.8	24.4	22.6	21.2	6.2	-0.7	↓	под средното	изоставане в развитието
Индекс "Щастлива планета"	35.4	35.9	37.1	37.2	37.7	41.0	37.5			37.4	15.8	3.0	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Емисии на парникови газове от производствените дейности	8112	7824	8175	7601	7454	6577	7510	8239		7686	1.6	0.6	↓	под средното	изоставане в развитието
Сметки за материални потоци	25.0	22.9	23.9	24.3	25.1	24.4	27.1	29.0	27.5	25.5	10.1	1.4	↓	под средното	изоставане в развитието
Производителност на ресурсите	0.6	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.9	1.1	0.8	71.9	7.3	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Средни емисии на CO2 на км от новите леки автомобили	130.3	125.8	153.6	153.6	157.8	147.1	139.5	134.3	130.8	141.4	0.4	0.4	↓	под средното	изоставане в развитието
Индекс на отпадъците от храна						100.0	95.1	78.8		91.3	-4.9	-4.9	↑	няма сравними данни	
Степен на кръгово използване на материалите	3.1	4.4	3.5	2.5	4.1	5.9	4.8	4.8		4.1	54.8	9.1	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Генериране на отпадъци по степен на опасност - опасни		1870		1912		2012		2172		1992	16.1	5.1	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Рециклирани битови отпадъци	29.4	31.8	34.6	31.5	34.6	65.5				37.9	123.0	21.5	↑	над средното	изпреварване в развитието
Прилагане на стандартни счетоводни инструменти за мониторинг на икономическите и екологични аспекти на устойчивост на туризма (Таблици на туристически сателитни сметки)	4	4	4	4	4	4				4	0.0	0.0	-	под средното	скъсяване на изоставането

Цел 13 Борба с климатичните промени

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Нетни емисии на парникови газове	7.6	7.1	7.4	6.9	6.8	5.9	6.9	7.7		7.0	1.32	0.7	↓	под средното	изоставане в развитието
Национални разходи за опазване на околната среда по институционални сектори	3.0	2.2	2.0	1.8	2.0	2.0	2.0			2.1	-33.33	-5.8	↓	под средното	скъсяване на изоставането
Брой директно засегнати лица вследствие на бедствия на 100 000 души от населението	20.3	30.3	92.9	8.7	6.1	0.1	6.5	3.1		21.0	-84.57	696.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Общи емисии на парникови газове на година	60451	57802	59608	55253	53943	47963	54031	58421		55934	-3.36	-0.2	↑	няма сравними данни	
Годишни емисии на общите парникови газове за единица БВП	0.7	0.6	0.6	0.5	0.5	0.4	0.4	0.4		0.5	-42.02	-7.4	↑	няма сравними данни	
Годишни емисии на общите парникови газове на човек от населението	8.5	8.1	8.5	7.9	7.8	6.9	7.9	9.1		8.1	7.23	1.4	↓	няма сравними данни	
Емисии на CO2 от топлоелектрически централи за обществени нужди	29767	26361	27650	23537	22549	17917	22109	27021		24613.9	-9.23	-0.1	↑	няма сравними данни	
Емисии на CO2 от дизелови автомобили	5682	5802	5881	6320	6718	6300	6842	6682		6278.2	17.60	2.5	↓	няма сравними данни	
Емисии на CO2 от бензинови автомобили	1582	1499	1535	1451	1436	1394	1524	1591		1501.4	0.58	0.2	↓	няма сравними данни	
Емисии на CO2 при битово отопление	743	808	833	674	623	643	838	417		697.3	-43.86	-4.5	↑	няма сравними данни	

Цел 14 Живот под водата

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Устойчиво рибарство като дял от БВП на малките островни развиващи се държави, най-слаборазвитите страни и всички страни, %	0.01		0.01		0.01					0.01	0.0	0.0	-	под средното	скъсяване на изоставането
Степен на прилагане на правна/регулаторна/политическа/институционална рамка, която признава и защитава правата за достъп на дребномащабния риболов				4		4		5		4.3	25.0	12.5	↑	на средното	загуба на преднина
Морски води, засегнати от еутрофикация	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0			0.0	-	-	-	над средното	загуба на преднина
Плажни отпадъци, произхождащи от национални наземни източници, които завършват на плажа, %			56.3	83.2	69.9	83.1	65.9			71.7	17.2	7.5	↓	над средното	загуба на преднина
Плажни отпадъци, произхождащи от национални наземни източници, които завършват в океана %			43.8	17.4	30.6	16.9	34.1			28.5	-22.1	18.3	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Дял на консервационно значимите морски типове природни местообитания, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията											няма данни				
Дял на консервационно значимите видове, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Черноморския морски район на страната											няма данни				
Риболовен флот, общ тонаж	6366	6176	6081	6079	6027	5997	5992	5869	5847	6048	-8.2	-1.1	↑	над средното	загуба на преднина
Места за къпане с отлично качество на водата-coastal	70.0	63.3	45.1	53.9	67.0	63.0	89.1	92.4	94.6	70.9	35.1	5.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Места за къпане с отлично качество на водата-inland	100.0	100.0	25.0	25.0	25.0	0.0	100.0	100.0	100.0	63.9	-	-29.2	-	над средното	изпреварване в развитието
Площ на морските защитени зони		8.1			8.1		8.0			8.1	-1.2	-0.6	↓	под средното	изоставане в развитието
Среден дял на ключови морски зони за биологично разнообразие (KBA), обхванати от защитени зони	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	99.7	-	-	-	над средното	загуба на преднина
Национални разходи за изучаване на океана като дял от общото финансиране за научни изследвания и развитие	0.0	0.1	0.1							0.1	30.1	14.1	↑	под средното	изоставане в развитието

Цел 15 Живот на земята

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Относителен дял на горската площ	44.7			48.0						46.4	7.38	7.38	↑	над средното	изпреварване в развитието
Среден дял на ключовите сладководни зони за биологично разнообразие (KBA), обхванати от защитени зони	95.0	95.0	95.0	98.7	98.7	98.7	98.7	98.7	98.7	97.3	3.87	0.48	↑	над средното	изпреварване в развитието
Дял на горската площ с дългосрочен план за управление	95.8	96.0	96.4	96.7	97.1	97.4				96.6	1.63	0.32	↑	над средното	загуба на преднина
Съотношение на горската площ в законово установените защитени територии	18.4	18.4	18.4	18.4	18.4	18.4				18.4	0.00	0.00	-	под средното	скъсяване на изоставането
Индекс на запечатване на почвите	1.5			1.5						1.5	0.65	0.65	↓	над средното	изпреварване в развитието
Покритие от защитени територии на важни местообитания за планинското биоразнообразие	97.5	97.5	97.5	99.3	99.5	99.5	99.5	99.5	99.5	98.7	2.06	0.26	↑	над средното	загуба на преднина
Дял на консервационно значимите сухоземни типове природни местообитания, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Алпийския, Континенталния и Черноморския биогеографски региони в страната											няма данни				
Дял на консервационно значимите видове, оценени в благоприятно природозащитно състояние, спрямо всички докладвани по чл. 17 от Директивата за местообитанията в Алпийския, Континенталния и Черноморския биогеографски региони в страната											няма данни				
Дял на размножаващите се видове птици в страната, при които се наблюдават стабилни или нарастващи дългосрочни популационни тенденции, спрямо всички докладвани по чл. 12 от Директивата за птиците, размножаващи се в страната видове птици					67.0					67.0	недостатъчно данни				
Индекс на червения списък	0.940	0.940	0.940	0.940	0.940	0.939	0.939	0.939	0.939	0.940	-0.12	-0.01	↓	над средното	изпреварване в развитието
Общ отчетен брой стандартни споразумения за трансфер на материали (SMTA), които прехвърлят растителни генетични ресурси за храна и земеделие в страната	194	207	223	239	248	256	263	271	279	237.6	43.81	4.67	↑	под средното	изоставане в развитието
Регистрирани случаи на бракониерство или нелегален трафик в търговията с диви животни и растения	264	804	256	195	161	215	167	130	178	274.0	-32.58	15.14	↑	няма сравними данни	
Натура 2000 защитени зони	34.4	34.4	34.4	34.4	34.9	34.9				34.6	1.45	0.29	↑	над средното	изпреварване в развитието

Цел 16 Мир, справедлвост и силни институции

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за периода	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Брой на жертвите на предумишлено убийство на 100 000 души от населението	1.7	1.1	1.4	1.3	1.2	1.0	1.3	1.1		1.3	-34.9	-3.2	↑	над средното	изпреварване в развитието
Смъртност вследствие на кофликти	1.4	1.1	1.2	1.2	1.0	0.7	1.0	0.9	0.9	1.1	-17.8	-1.0	↑	няма сравними данни	
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - общо	5.6	6.2	7.1	6.2	5.7	6.6	0.6	0.6		4.8	-89.2	-10.5	↑	над средното	изпреварване в развитието
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - жени	0.7	1.0	1.7	1.5	8.9	2.4	0.3	0.3		2.1	-62.3	64.4	↑	над средното	изпреварване в развитието
Брой на жертвите на трафик на хора на 100 000 души от населението - мъже	10.7	11.6	12.8	11.3	2.3	11.0	1.0	1.0		7.7	-91.0	28.7	↑	над средното	изпреварване в развитието
Относителен дял на младите жени и мъже на възраст 18–29 години, които са преживели сексуално насилие до 18-годишната си възраст											няма данни				
Относителен дял на жертвите на насилие през предходните 12 месеца, които са докладвали за претърпяно насилие пред компетентните органи или други официално признати механизми за разрешаване на конфликти											няма данни				
Относителен дял на неосъдените лица в местата за лишаване от свобода към общия брой лица в местата за лишаване от свобода	9.3	8.0	9.1	9.2	9.7	10.8	9.3	8.5		9.2	-8.2	-0.6	↑	над средното	изпреварване в развитието
Възприятие за независимостта на съдебната система		23.0	26.0	30.0	34.0	37.0	31.0	31.0	30.0	30.3	30.4	4.4	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Индекс за възприятие на корупцията	41.0	41.0	43.0	42.0	43.0	44.0	42.0	43.0	45.0	42.7	9.8	1.2	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Световни индикатори за управление	54.5	56.0	58.3	58.3	59.5	52.9	54.6	52.3		55.8	-4.2	-0.5	↓	под средното	изоставане в развитието
Дял на проектите на нормативни актове, чиито обществени консултации са проведени при съкратен срок спрямо обичайно предвидения в Закона за нормативните актове срок от 30 дни		45.3	12.6	18.4	33.3	25.8	19.4	25.0	23.9	25.4	-47.3	4.5	↑	няма сравними данни	
Дял на отговорите по заявления за достъп до обществена информация, предоставящи пълен обем на поисканата информация	69.1	71.1	66.7	63.4	71.6	78.4	76.2	75.7	77.4	72.2	12.1	1.6	↑	няма сравними данни	
Дял на заявленията за достъп до обществена информация, подадени чрез Платформата за достъп до обществена информация					2.4	12.3	13.4	14.6	9.6	10.5	303.4	99.9	↑	няма сравними данни	

Цел 17 Партньорства за целите

Показател	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Средна за период	Изменение, %		Постигнат напредък	Спрямо ЕС	
											За периода	Средно годишно		В края на периода	Промяна през периода
Официална помощ за развитие като дял от брутния национален доход /за най-слабо развитите страни/, %	0.02	0.03	0.02	0.02	0.02	0.03	0.02	0.01		0.02	-50.0	-2.4	↓	под средното	изоставане в развитието
Официална помощ за развитие като дял от брутния национален доход /от Комитета за подпомагане на развитието/, %	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.3		0.1	200.0	23.9	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Внос в ЕС от развиващите се страни, млн. евро	4951	5188	6359	6995	7410	7743	9879	15364	13302	8577	168.7	14.7	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Покритие с високоскоростен интернет по териториална типология /Общо/, %	32.2	38.2	45.2	54.2	65.2	75.2	81.4	85.6		59.7	165.8	15.1	↑	над средното	загуба на преднина
Общи държавни приходи като дял от БВП	38.5	35.1	36.4	38.7	38.4	37.7	37.7	39.0		37.7	1.3	0.3	↓	над средното	загуба на преднина
Нетна стойност на официалната помощ за развитие на донорите от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР)в милиони щатски долари											няма данни				
Обем на паричните преводи от чужбина (приравнен в щатски долари) като относителен дял от БВП, %	2.9	3.1	3.7	3.6	3.4	2.9	2.4	2.3		3.0	-23.5	-3.0	↓	над средното	загуба на преднина
Обслужване на дълга като относителен дял от износа на стоки и услуги, %	1.2	1.5	4.0	1.3	1.2	1.3	1.1	3.1		1.8	159.8	43.6	↓	няма сравними данни	
Обща търговия с проследени екологично чисти технологии (текущи щатски долари)	2.7	2.7	3.2	3.7	3.8	3.9				3.3	46.0	-171.9	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Относителен дял на лицата, използващи интернет, %	56.7	59.5	63.4	64.8	68.0	70.2	75.3	79.1	80.4	68.6	41.9	4.5	↑	под средното	скъсяване на изоставането
Брутен държавен дълг, % от БВП	25.9	29.1	25.1	22.1	20.1	24.4	23.8	22.5	22.9	24.0	-11.6	-0.9	↑	над средното	изпреварване в развитието
Дял на екологичните данъци в общите данъчни приходи, %	10.2	10.2	9.4	8.8	9.9	9.9	9.1	15.3		10.3	49.8	8.4	↑	над средното	изпреварване в развитието